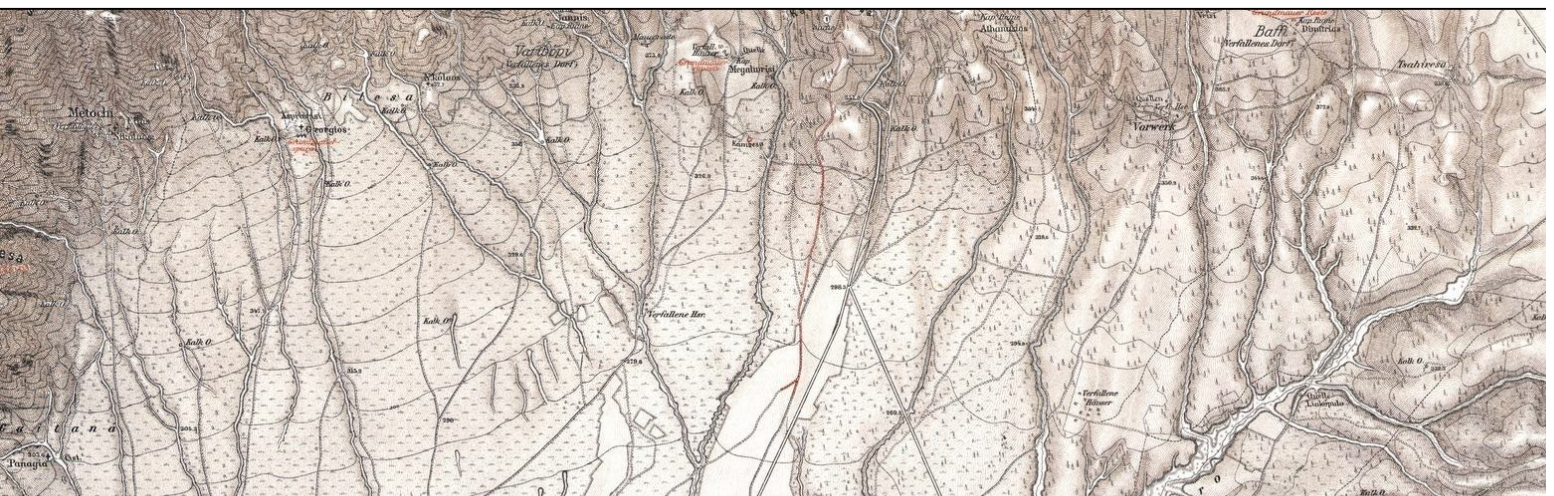

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ

ΜΕΛΕΤΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΗΠΩΝ ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΚΗΜΑΤΟΣ ΤΑΤΟΪΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΗΛΕΚΤΡΑΣ ΚΑΝΕΛΛΟΥ

Γ Ε Ω Π Ο Ν Ι Κ Ο Π Α Ν Ε Π Ι Σ Τ Η Μ Ι Ο Α Θ Η Ν Ω Ν

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΘΝΟΚΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ

ΜΕΛΕΤΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΗΠΩΝ ΤΟΥ ΠΡΩΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ ΤΑΤΟΪΟΥ

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ: ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ
ΜΕΛΗ: ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΑΚΟΥΜΙΑΝΑΚΗ
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΗΛΕΚΤΡΑΣ ΚΑΝΕΛΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ 2011

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον συνάδελφο Νίκο Ντούλα, για τη όλη τη βοήθεια που μου προσέφερε ποικιλοτρόπως, καθ' όλη τη διάρκεια της μελέτης. Ακόμη την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Μαρία Παπαφωτίου, που για μια ακόμη φορά, μέσα από την άριστη συνεργασία μας και τις πολύτιμες συμβουλές της, με καθοδήγησε στην επιτυχημένη ολοκλήρωση αυτής της μελέτης.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την διευθύντρια της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Αττικής, αλλά και τον κ. Σταματόπουλο, ιστορικό και συγγραφέα του βιβλίου «Το χρονικό του Τατοΐου», για τον χρόνο που μου διέθεσαν και τις γόνιμες υποδείξεις, σχετικά με την εξέλιξη της μελέτης.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, για την επιμελημένη και προσεκτική ανάγνωση και διόρθωση των κειμένων, αλλά και για υποστήριξη που μου προσέφεραν, που με οδήγησε ως εδώ.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α	σελ.
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	8
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
1.1. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	10
1.2. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	12
2. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ	14
2.1. 1872-1916	17
2.1.1. Η ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ	17
2.1.2. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ	20
2.1.3. Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ	27
2.1.4. ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ	28
2.1.5. ΟΙ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ	31
2.1.6. Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΤΟΥ 1916	32
2.2. Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΒΑΣΙΛΕΥΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (1924-1936)	34
2.3. 1936-1941	40
2.4. 1941-1945	42
2.5. 1945-1955	43
2.6. 1950-2010	44
3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	45
3.1. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	46

3.2.	ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	47
3.3.	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	48
3.3.1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	48
3.3.2.	«ΟΙΚΙΣΜΟΣ»	51
3.3.3.	ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ	55
3.3.4.	ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ	59
3.3.5.	Ο ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ	62
3.3.6.	ΤΟ ΠΑΡΚΟ	69
3.3.7.	ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ	71
3.4.	ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	73
3.5.	ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	74
3.6.	ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΧΩΡΟΥ	76
4.	ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	78
4.1.	ΟΡΙΣΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΗΠΟΥ	79
4.2.	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΗΠΩΝ	81
4.3.	ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟΥΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΚΗΠΟΥΣ ΤΟΥ ΤΑΤΟΪΟΥ	83
4.3.1.	Ο ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ	83
4.3.2.	ΤΟ ΠΑΡΚΟ	92
4.3.3.	ΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ	93
4.4.	ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΗΠΟΤΕΧΝΙΑΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟΥΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟΥΣ ΚΗΠΟΥΣ ΤΟΥ ΤΑΤΟΪΟΥ	95

5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	98
5.1. ΣΤΟΧΟΙ, ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΦΑΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	99
5.2. 1 ^Η ΦΑΣΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	101
5.2.1. ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΧΩΡΟΥ	101
5.2.2. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΗΠΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ	105
5.2.3. ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΑΡΚΟΥ	113
5.3. 2 ^Η ΦΑΣΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ	114
5.3.1. ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΡΩΝ	114
5.3.2. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ	115
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	118
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	119
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	120
ΧΑΡΤΕΣ	120
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΧΕΔΙΩΝ	121

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το πρώην βασιλικό κτήμα Τατοΐου, αγοράστηκε το 1872 από τον βασιλιά Γεώργιο Α', για το χτίσιμο θερινής κατοικίας. Στη συνέχεια ο Γεώργιος θέλησε να δημιουργήσει εκεί μια πρότυπη αγροτική μονάδα. Το ανάκτορο ολοκληρώθηκε το 1889, ενώ εν τω μεταξύ είχαν αρχίσει να χτίζονται και διάφορα βοηθητικά κτίρια (αγροτικά, διοικητικά κ.λπ.) γύρω από αυτό. Παράλληλα διαμορφώνονταν η δασική περιοχή γύρω από τον πυρήνα του κτήματος, με εκτενείς φυτεύσεις δασικών ειδών, αλλά και καλλωπιστικοί κήποι και ποικίλες καλλιέργειες. Το κτήμα είχε έντονα διπλό χαρακτήρα: κατοικία του αρχηγού του κράτους αλλά και αγροτικό. Κατά τη διάρκεια της πολύχρονης ιστορίας του, το κτήμα παρακολούθησε την νεώτερη ιστορία της Ελλάδος, ήκμασε και παρήκμασε. Η οριστική εγκατάλειψη του έγινε το 1967 με την εγκαθίδρυση της δικτατορίας. Από το 1973 ξεκίνησε η διαμάχη για την διεκδίκηση της ιδιοκτησίας του, που έληξε το 2003 με την παράδοσή του στο Ελληνικό Δημόσιο.

Στην αρχή της μελέτης διερευνήθηκε η ύπαρξη αλλά και η κατάσταση διατήρησης των καλλωπιστικών κήπων και των καλλιεργειών, αφού αυτά δεν είναι συστηματικά καταγεγραμμένα στη βιβλιογραφία. Στη συνέχεια μελετήθηκε η αρχική διαμόρφωση των κήπων και των καλλιεργειών, οι μεταβολές που υπέστησαν κατά τη διάρκεια των χρόνων και το ιστορικό κηποτεχνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώθηκαν.

Στο κτήμα σώζονται περισσότερα από τριάντα κτίρια, όχι όλα σε καλή κατάσταση, πολλά εκ των οποίων ανήκουν στην πρώτη περίοδο κατοίκησης του κτήματος. Σώζονται ακόμη ελάχιστα τμήματα καλλιεργειών (ελαιώνας, πρέμνα) αλλά και η βασική διαμόρφωση του κήπου του ανακτόρου και ίχνη του πάρκου. Ο χώρος είναι ανοιχτός και επισκέψιμος, παρ'όλα αυτά απουσιάζει κάθε είδους υποδομή για την φιλοξενία των επισκεπτών.

Ο χώρος χαρακτηρίστηκε το 2003, ως «ιστορικός τόπος», ενώ τα κτίρια ως «νεώτερα μνημεία». Το Υπουργείο Πολιτισμού, έχει ξεκινήσει πρόγραμμα συντήρησης και αναστήλωσης των διαφόρων κτιρίων του κτήματος. Ακόμη όμως δεν έχει γίνει αντίστοιχη μελέτη αποτύπωσης και συντήρησης ή αποκατάστασης των καλλιεργειών και των καλλωπιστικών κήπων.

Η πρόταση αποκατάστασης, στοχεύει στην ανάδειξη της ιστορικής αξίας του χώρου και τη βελτίωση της αναγνωσιμότητας και της λειτουργικότητάς του. Προτείνονται επεμβάσεις για την αποκατάσταση των κήπων αλλά και των καλλιεργειών σε ένα πλαίσιο

αυτοδιαχείρισης και οικονομικής αυτάρκειας που θα καταστήσει το πρώην βασιλικό κτήμα Τατοΐου, ένα αξιόλογο υπερτοπικό πόλο έλξης με χαρακτήρα εκπαιδευτικό, αλλά και αναψυχής

ABSTRACT

The former royal estate of Tatoi, was bought by King George I, with the purpose of building there summer residence and creating a farm. During the 1880's were built several different constructions, including the palace. At the same time extensive efforts were made, in forming the surrounding forest, the crops and the gardens of the estate. The estate had two distinct aspects: residential and agricultural. During its long history, it followed the eventful modern history of Greece, it flourished and declined. It was abandoned in 1967 and in 1973 started the dispute over its ownership, which ended in 2003 when it was given to the Greek government.

At the beginning of the study, it was investigated the existence and the state of preservation of the crops and gardens, as this is not documented in the literature. Next it was studied the original formation of the gardens and crops, the alterations they underwent during the years and the historical aspects of the specific landscaping period.

Today there are preserved over thirty buildings, some of which date back to the 1880's. Also there are preserved parts of the crops, the basic structure of garden of the palace and traces of the "park". The estate is open and visited daily in spite the lack of any organization of structure that would accommodate the visitors.

The estate was characterized as "historical site" and the buildings within it "modern monuments" in 2003. The Ministry of Culture has commenced a program for the restoration and reconstruction of several buildings. Yet there hasn't been made any such effort for the crops or gardens of the estate.

The proposal aims at the accentuation of the different historical aspects which are concealed. There are proposed interventions for the restoration of the gardens and crops through a system that would ensure financial independency and would render the estate a peri-urban park with recreational and educational aspects.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. ΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Η μελέτη αυτή αποτελεί μια προσπάθεια αναγνώρισης των αξιών του περιβάλλοντα χώρου και των λειτουργιών, του ευρύτερου συγκροτήματος των ανακτόρων και των βοηθητικών κτιρίων, του πρώην βασιλικού κτήματος Τατοΐου, ως μέρους της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Το κτήμα του Τατοΐου αποτελεί το αποτύπωμα του φεουδαρχικού μοντέλου οργάνωσης των κοινωνιών που ίσχυε στην Ευρώπη από το μεσαίωνα ως τις αρχές σχεδόν του 19^{ου} αιώνα, σύμφωνα με το οποίο, περί τον άρχοντα, το κέντρο της εξουσίας, αναπτύσσονταν ένα σύστημα κλειστής οικονομίας με βάση την αγροτική εκμετάλλευση.

Το μοντέλο αυτό εισήχθη από την βασιλική οικογένεια, προκειμένου να εξασφαλίσει χώρους πλήρους κυριαρχίας και αυτονομίας στην επικράτεια του νεοελληνικού κράτους. Το Τατόι, εντάχθηκε στο σύνολο των βασιλικών κατοικιών και αποτέλεσε τον κεντρικό πυρίνα εξοχικής κατοικίας. Αργότερα, η βασιλική οικογένεια εγκαταστάθηκε μόνιμα στο κτήμα, μέχρι και την οριστική κατάργηση της βασιλείας.

Στο σύνολο των βασιλικών κατοικιών, περιλαμβάνονται τόσο τα κτήματα που βρίσκονται διάσπαρτα στην Αττική όσο και στην υπόλοιπη Ελλάδα από τη βόρεια Εύβοια, και τη Θεσσαλία ως την Κέρκυρα.

Με την σύγχρονη του εκδοχή, ένας τέτοιος χώρος μπορεί να αποδοθεί στο ελληνικό κοινό ως χώρος ιστορικής μνήμης με ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, αλλά και ως χώρος αναψυχής και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης σε ένα πλαίσιο αυτοδιαχείρισης και οικονομικής αυτάρκειας.

Η πρόταση αποκατάστασης των κήπων των ανακτόρων του Τατοΐου διαμορφώθηκε με βάση τις ισχύουσες αρχές αλλά και τις σύγχρονες αντιλήψεις για την αξιοποίηση τέτοιων πολιτιστικών αγαθών, που έχουν ως σκοπό, την απόδοσή τους, στο ευρύτερο κοινό μια πόλης, που είναι «διψασμένη» για χώρους αναψυχής σε φυσικό περιβάλλον, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του χώρου, που αποτελεί μια νησίδα σε ένα ευρύτερο φυσικό περιβάλλον, που συνιστά τον εθνικό δρυμό της Πάρνηθας. Θεωρήθηκε επίσης ότι το Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, κινείται προς αυτή την κατεύθυνση, αναλαμβάνοντας να συντηρήσει τα κτιριακά κατάλοιπα του συγκροτήματος.

Οι στόχοι των προτεινόμενων επεμβάσεων συνοψίζονται ως εξής:

- Ανάδειξη της ιστορικής και αισθητικής αξίας του χώρου και βελτίωση της «αναγνωσιμότητάς» του,
- Αντιμετώπιση των λειτουργικών αναγκών που προκύπτουν από τη χρήση του ως επισκέψιμου χώρου,
- Εξασφάλιση ασφαλούς κυκλοφορίας επισκεπτών,
- Αποκατάσταση των ιστορικών κήπων του κτήματος και
- Συμβολική αποκατάσταση των αγροτικών λειτουργιών του κτήματος.

1.2. Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Κατά την έναρξη της μελέτης έγιναν συναντήσεις με την προϊστάμενη της Εφορείας Νεώτερων Μνημείων Αττικής του Υπουργείου Πολιτισμού και Τουρισμού αλλά και με τον κ. Σταματόπουλο, ιστορικό και συγγραφέα του βιβλίου «Το χρονικό του Τατοΐου».

Σε μελέτες που αφορούν μνημειακούς χώρους, είναι πολύ σημαντικό ο μελετητής να εξοικιωθεί με τα ιστορικά στοιχεία της περιοχής. Έτσι λοιπόν η μελέτη ξεκίνησε με τη διερεύνηση της ιστορίας του κτήματος. Ειδικότερη προσοχή δώθηκε στη μελέτη των ιστορικών στοιχείων που αφορούν το αντικείμενο της μελέτης: τους ιστορικούς κήπους του κτήματος (καλλιέργειες και καλλωπιστικούς κήπους). Η βιβλιογραφία δεν είναι πλούσια και εστιάζεται κυρίως στην ανάλυση της αρχιτεκτονικής των κτιριακών συνόλων και στην αφήγηση ιστορικών γεγονότων που είχαν σαν φόντο το κτήμα Τατοΐου. Έτσι έπρεπε να γίνει απόσταση των σημαντικών για τη μελέτη ιστορικών πληροφοριών.

Στη συνέχεια με βάση τα ιστορικά τεκμήρια, που αφορούσαν τους ιστορικούς κήπους (γραπτές πηγές, σχέδια, αποτυπώσεις, φωτογραφίες), έγινε διερεύνηση της περιοχής μελέτης με επιτόπιες παρατηρήσεις από τον Νοέμβριο του 2010 έως τον Φεβρουάριο του 2011. Διερευνήθηκε η ύπαρξη των ιστορικών κήπων, καταγράφηκαν τα στοιχεία που διασώζονται σε αυτούς (δρομίσκοι, κατασκευές, διακοσμητικά στοιχεία), παρατηρήθηκε η μορφολογία τους και καταγράφηκαν τα φυτικά είδη που συμμετέχουν σε αυτούς.

Σημειώνεται ότι δεν βρέθηκε συστηματική καταγραφή των παραπάνω στοιχείων και πολλές από τις παρατηρήσεις είναι πρωτογενείς. Για την τεκμηρίωση των παρατηρήσεων αυτών στην περιοχή μελέτης, τραβήχτηκαν φωτογραφίες, μέρος των οποίων παρατίθεται στη συνέχεια.

Από την προφορική επικοινωνία με την προϊστάμενη της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Αττικής, αλλά και με τον κ. Σταματόπουλο, γνωρίζουμε ότι πιθανόν να σώζονται στο αρχείο του κτήματος πληροφορίες που να αφορούν τους ιστορικούς κήπους του κτήματος, οι οποίες δεν ήταν δυνατό να ανακτηθούν τώρα.

Παράλληλα διαπιστώθηκαν τα προβλήματα που δημιουργούνται στους επισκέπτες λόγω της έλλειψης κατάλληλων υποδομών και οργάνωσης. Έτσι στοιχειοθετήθηκε η υφιστάμενη κατάσταση.

Ακολούθησε συγκριτική ανάλυση ανάμεσα στα γνωστά ιστορικά στοιχεία του παρελθόντος και στη σημερινή κατάσταση διατήρησης των ιστορικών κήπων. Ακόμη μελετήθηκαν πληροφορίες που αφορούσαν το πλαίσιο προστασίας των ιστορικών κήπων και το κηποτεχνικό ρεύμα της εποχής δημιουργίας τους.

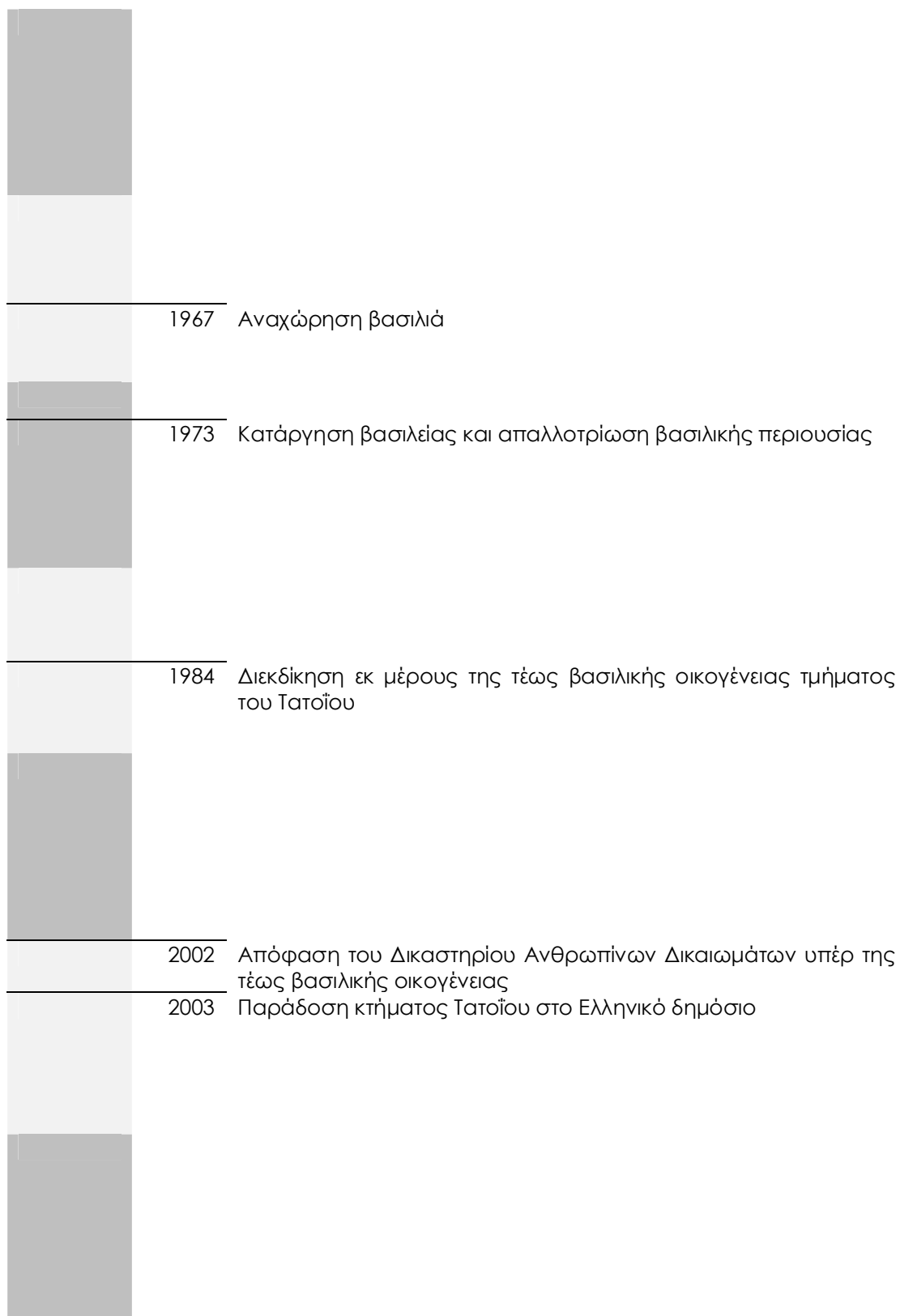
Με βάση τα παραπάνω έγινε και η πρόταση που αφορά αφ'ενός την αποκατάσταση των καλλωπιστικών κήπων και καλλιεργείων και αφ'εταίρου τη βελτίωση της λειτουργικότητας του χώρου.

2.Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ

1872	Αγορά του κτήματος από τον Γεώργιο Α΄
1874	Ολοκληρώθηκε η πρώτη βασιλική έπαυλη (Τσίλλερ)
1889	Ολοκληρώθηκε το ανάκτορο
1916	Η μεγάλη πυρκαγιά
1924	Κατάργηση της βασιλείας
1936	Επάνοδος της βασιλείας
1937	Ανακαίνιση ανακτόρου
1941	Αναχώρηση βασιλιά για την Κρήτη
1946	Επάνοδος βασιλιά

2.1. 1872-1916

2.1.1. Η ΑΓΟΡΑ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ

Κατά την άφιξη του Γεώργιου Α' στην Ελλάδα, ο αρχιτέκτονας Ερνέστος Τσίλλερ, ήταν ήδη εδώ. Οι δύο, γνωρίστηκαν και συνδέθηκαν με βαθιά φιλία και έτσι ξεκίνησε η ιστορία σχεδιασμού μιας σειράς ανακτόρων, τα περισσότερα εκ των οποίων δεν χτίστηκαν (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2010).

Ήδη από την άφιξη του Γεωργίου στην Ελλάδα και την εγκατάστασή του στα ανάκτορα της πλατείας Συντάγματος, αρχίζουν οι συζητήσεις για τον τόπο θερινής διαμονής της βασιλικής οικογένειας και επομένως η επιλογή τοποθεσίας για την ανέγερση των θερινών βασιλικών ανακτόρων (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2010).

Αρχική επιλογή του βασιλιά, για το χτίσιμο εξοχικής κατοικίας, ήταν οι Πεταλιοί, ένα μικρό νησιωτικό σύμπλεγμα στον Ευβοϊκό. Τους Πεταλιούς είχε αγοράσει ο Τσάρος Νικόλαος Β' της Ρωσίας, από τους κληρονόμους του Ομέρ πασά της Καρύστου και τους προσέφερε ως γαμήλιο δώρο στην Όλγα (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2010).

Ο Τσίλλερ όμως αντιπρότεινε στο βασιλιά Γεώργιο Α' και τη σύζυγό του Όλγα τη θέση Τατόι, για να χτίσουν εξοχική κατοικία, σε κοντινή απόσταση από την Αθήνα. Ο Τσίλλερ επέμεινε ότι καλύτερη θέση για θερινή κατοικία, ήταν το Τατόι σε σχέση με του Πεταλιούς, διότι βρίσκονταν κοντά στην Αθήνα, ήταν κατά 5-8 βαθμούς δροσερότερο, είχε πυκνή βλάστηση και θαυμάσια θέα προς την Αθήνα (Καρδαμίτση-Αδάμη και Παπανικολάου-Κρίστενσεν, 1997).

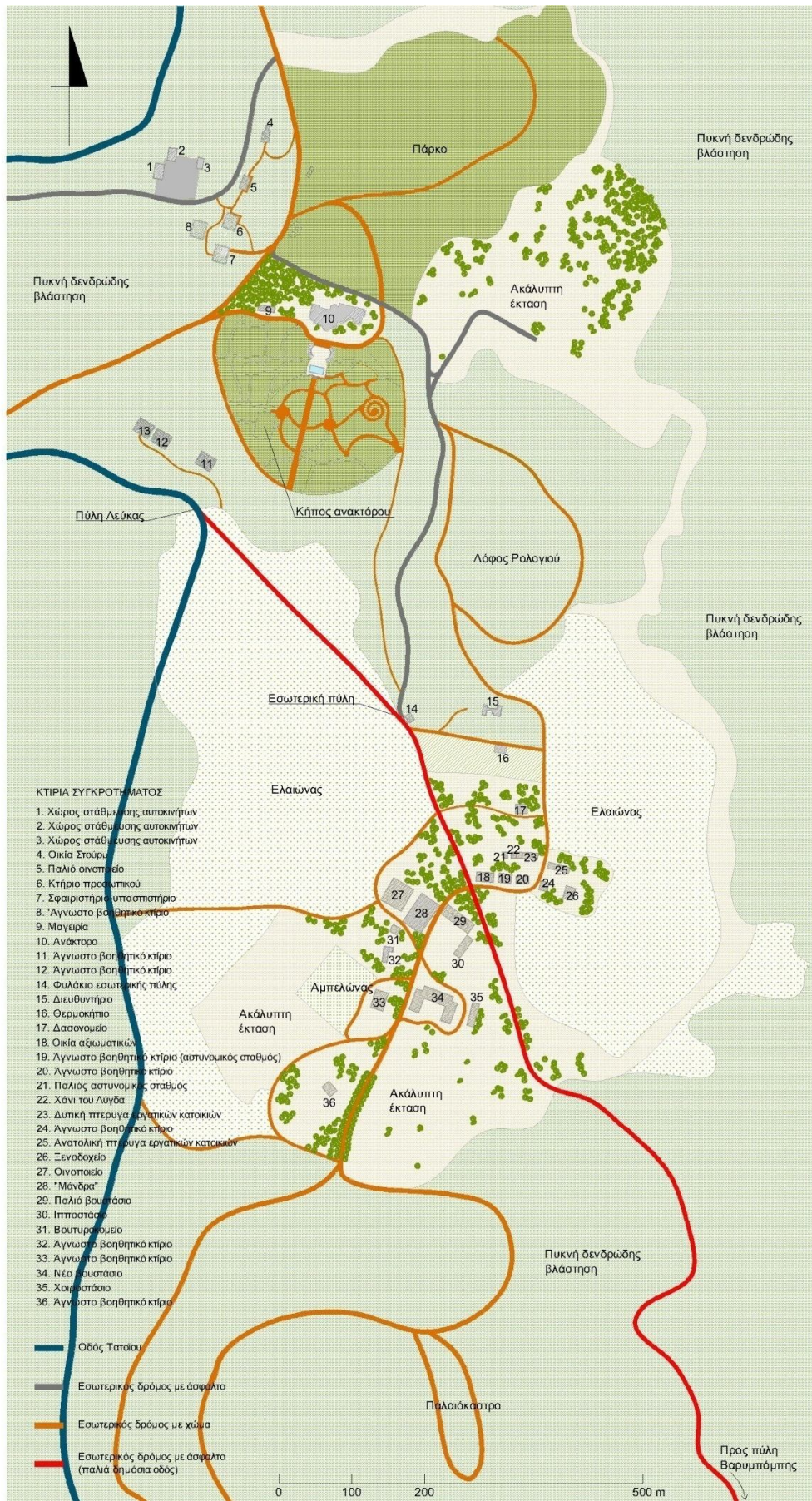
Το κτήμα αποτελούνταν από δύο ξεχωριστές, όμορες ιδιοκτησίες: το τσιφλίκι Μαχώνια – Λιόπεσι που ανήκε στον στρατηγό και πρώην αυλάρχη Σκαρλάτο Σούτζο και το καθαυτό Τατόι, που ανήκε στη σύζυγο του Σούτζου, Ελπίδα Καντακουζηνού. Η ακριβής έκταση, δεν ορίζεται από το συμβόλαιο, ο Τσίλλερ όμως, στις αναμνήσεις του (Καρδαμίτση-Αδάμη και Παπανικολάου-Κρίστενσεν, 1997), κάνει λόγο για σχεδόν 20.000 στρέμματα. Τα όρια του νέου ενιαίου κτήματος περιγράφονται στο συμβόλαιο με τοπωνύμια ή τοπογραφικά στοιχεία που έχουν χαθεί (π.χ. το κομμένο Πεύκο πάνω από τη νεροτριβή, βράχος Σκυπέζα κ.λ.π.), έτσι ώστε σήμερα να δυσχεραίνεται η κατανόηση της αρχικής οριοθέτησης (Σταματόπουλος, 2004).

Το κτήμα Τατόι, πριν περιέλθει στην ιδιοκτησία της Ελπίδας Καντακουζηνού, ανήκε αρχικά στον Ομέρ πασά, Τούρκο πολέμαρχο, ο οποίος το πούλησε στον Αλέξανδρο

Καντακουζηνό, φαναριώτη πρίγκιπα, το 1830. Ο τελευταίος δώρισε το κτήμα στην κόρη του Ελπίδα Σκαρλάτου Σούτζου, το 1838 (Σταματόπουλος, 2004).

Το κτήμα Λιόπεσι – Μαχώνια, ανήκε στο Μουφτηζαδέ, απόγονο του Χάμζα εφέντη, τελευταίου μουφτή των Αθηνών και σημαντικό γαιοκτήμονα της περιοχής. Αυτός, το πούλησε το 1830, στον Γεώργιο Λεβέντη, ο οποίος με τη σειρά του, το μεταβίβασε στον Σκαρλάτο Σούτζο το 1842 (Σταματόπουλος, 2004).

Οι δύο αυτές ιδιοκτησίες μεταβιβάστηκαν στον βασιλιά Γεώργιο Α', τον Μάιο του 1872 και από εκείνη τη στιγμή νοούνταν ως μια ενιαία ιδιοκτησία, με το όνομα Τατόι, που ήταν η αρβανίτικη ονομασία της αρχαίας Δεκέλειας (Σταματόπουλος, 2004).

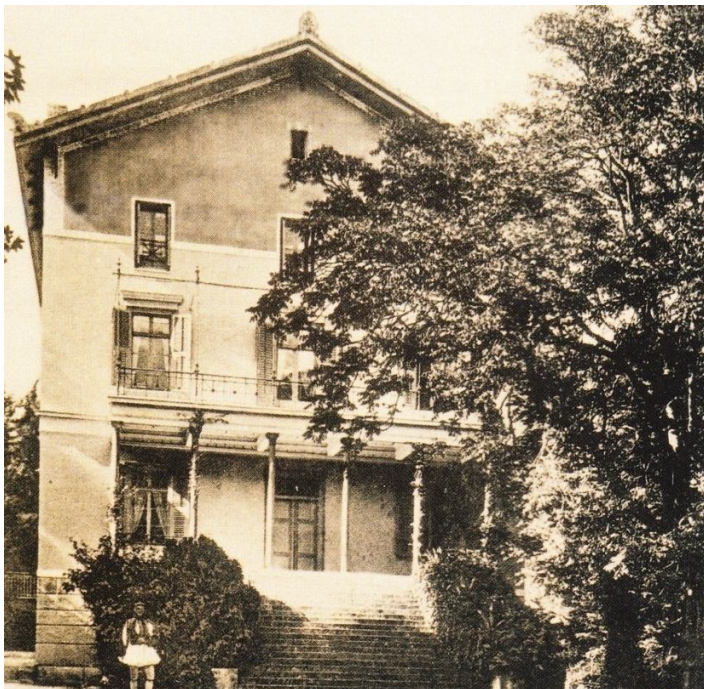
ΕΙΚΟΝΑ 1 : Γενικός χάρτης κτήματος

2.1.2. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΚΤΟΡΩΝ

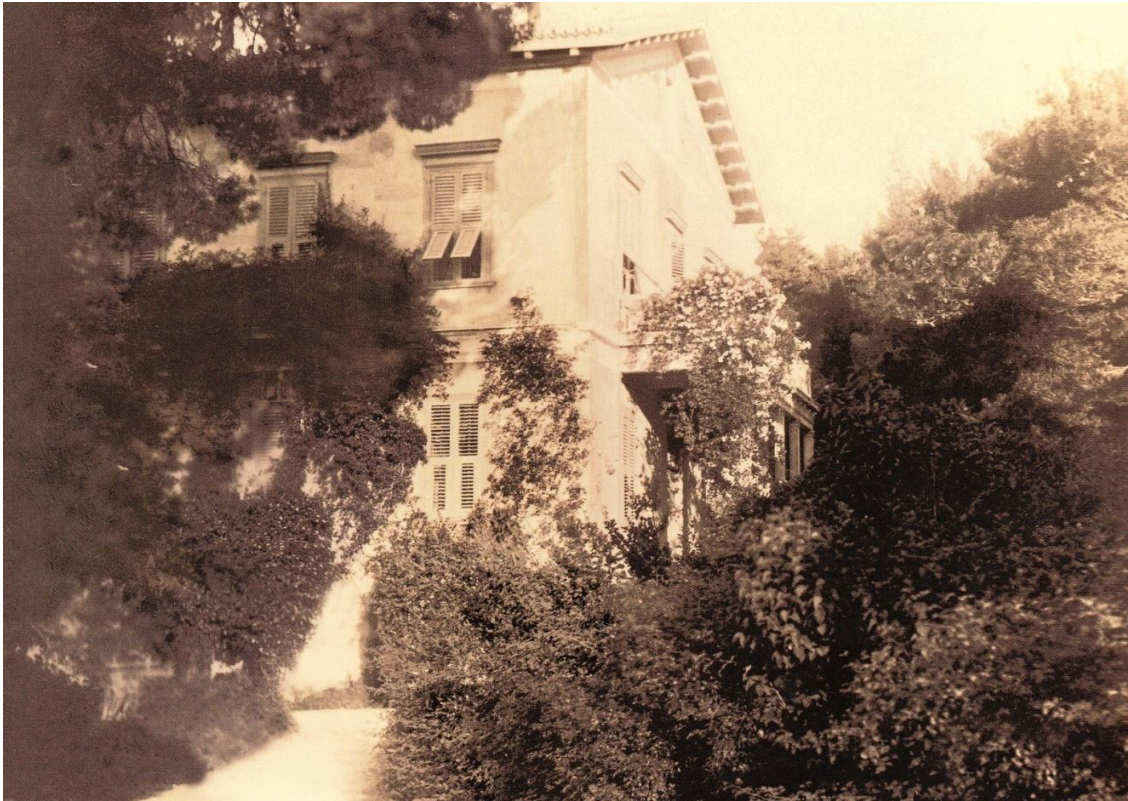
Ο Γεώργιος και η Όλγα εγκαταστάθηκαν σε ένα μικρό χωριατόσπιτο στο κτήμα, τρεις μόλις μέρες μετά την αγορά του και σχεδόν αμέσως ξεκίνησαν τις οικοδομικές εργασίες. Το πρώτο κτίσμα που ολοκληρώθηκε στο Τατόι, το 1873, ήταν το μικρό παρεκκλήσι του Προφήτη Ηλία, για το οποίο ελάχιστα είναι γνωστά, καθότι κήκε στη μεγάλη πυρκαγιά του 1916 (Σταματόπουλος, 2004).

Τον Απρίλιο του 1874, εγκαινιάστηκε η πρώτη βασιλική έπαυλη, αρχιτέκτονας της οποίας ήταν ο Τσίλλερ. Πρόθεση του Τσίλλερ ήταν αυτή να χρησιμοποιηθεί ως προσωρινή κατοικία, η οποία αργότερα θα διαμορφώνονταν σε ξενώνα. Ήταν, κατά τον Τσίλλερ, «ελληνοελβετικού ρυθμού», με ελληνικά στοιχεία τα αετώματα και την κιονοστοιχία εν είδει πρόστυλου και ελβετικά, την έντονη χρήση ξύλου, τα φουρούσια της στέγης και τα επιμέρους διακοσμητικά στοιχεία (Εικ. 2, 3) (Σταματόπουλος, 2004).

Ο Τσίλλερ ονειρευόταν να χτίσει το ανάκτορο στο Τατόι, πριν ακόμα αυτό αγοραστεί από τον Γεώργιο Α'. Ο σχεδιασμός ενός ανακτόρου ήταν το όραμα κάθε αρχιτέκτονα του 19^{ου} αι. Ανακτορικά συγκροτήματα συναντώνται στα αρχιτεκτονικά εγχειρίδια της εποχής και σε εργασίες των σχολών της Ευρώπης. Ωστόσο η μεγαλοπρεπής σύλληψη του Τσίλλερ για τα θερινά ανάκτορα, ερχόταν σε αντίθεση με την επιθυμία του Γεώργιου Α', να χτίσει μια μικρή θερινή κατοικία (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009).

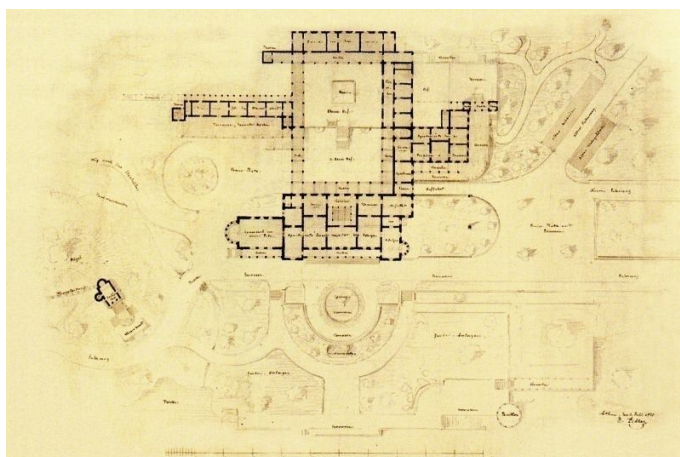
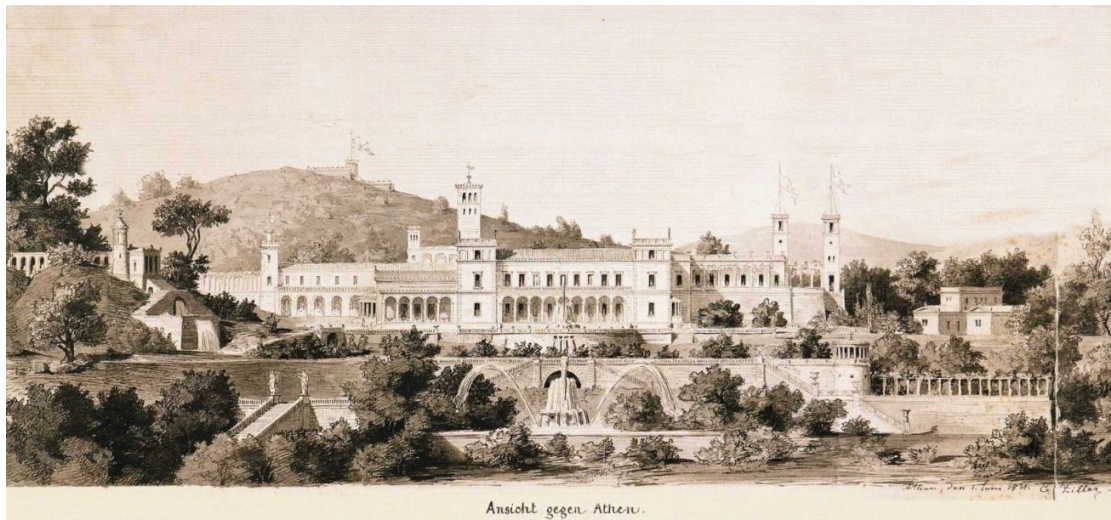
ΕΙΚΟΝΑ 2 : Η πρώτη βασιλική έπαυλη
(πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

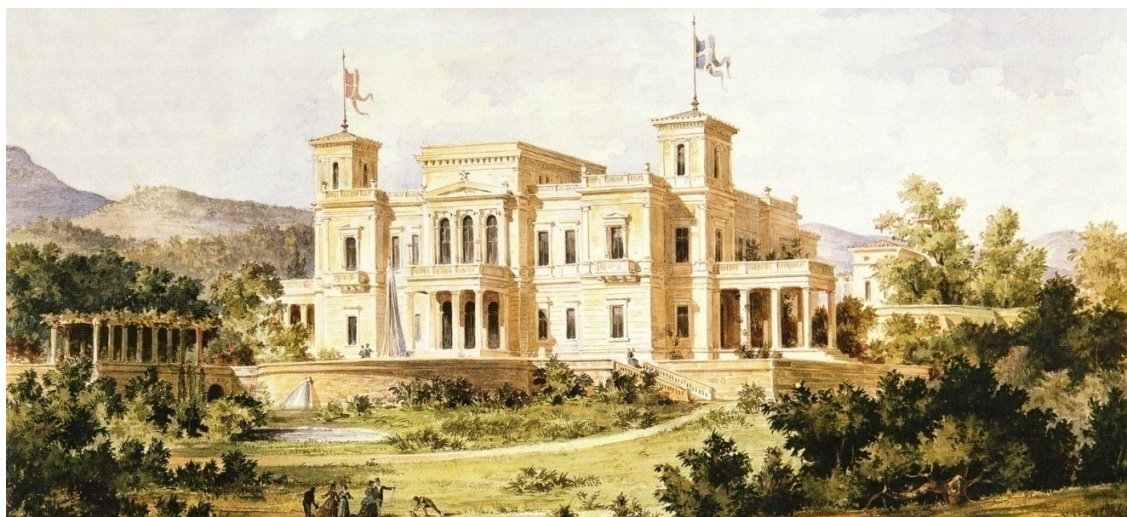
ΕΙΚΟΝΑ 3: Η πρώτη βασιλική έπαυλη (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

Στο Εθνικό Ιστορικό Αρχείο, σώζονται δύο προτάσεις του Τσίλλερ για τα ανάκτορα του Τατοΐου, που φανερώνουν την πλουραλιστική αντίληψη του. Η πρώτη, απεικονίζει μεγάλο νεομπαρόκ ανακτορικό συγκρότημα, με κήπους που αναπτύσσονται σε επίπεδα, με σιντριβάνια, καταρράκτες και στοές (Εικ. 4, 5). Η πρώτη πρόταση, φάνηκε υπερβολική στον Γεώργιο Α' και ο Τσίλλερ σχεδίασε νέο μικρότερο ανάκτορο, με αντίστοιχο στυλ και μεγαλοπρέπεια, η οποία επίσης απορρίφθηκε (Εικ. 6) (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009).

Έτσι ο Τσίλλερ σχεδίασε, την τρίτη πρόταση, μια μικρή και κομψή κατοικία που αποτέλεσε την πρώτη βασιλική έπαυλη (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009). Αργότερα μετά το χτίσιμο του νέου ανακτόρου, η βασιλική αυτή έπαυλη φιλοξένησε τον πρίγκιπα και αργότερα βασιλιά Κωνσταντίνο, μέχρι και το 1916 οπότε και κάηκε στη μεγάλη πυρκαγιά (Σταματόπουλος, 2004).

ΕΙΚΟΝΕΣ 4, 5 : Ε. Τσίλλερ, η πρώτη πρόταση για τα ανάκτορα του Τατσοῦ (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 6: Ε. Τσίλλερ, η δεύτερη πρόταση για τα ανάκτορα του Τατσοῦ (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

Το 1880, εστάλη στην Αγία Πετρούπολη, ο αρχιτέκτονας Σάββας Μπούκης, για να αντιγράψει τα σχέδια κτιρίου, όμοιο του οποίου είχε αποφασίσει εντωμεταξύ να χτίσει η Όλγα, ως ανάκτορο στο Τατόι. Το εν λόγω κτίριο, ήταν αγροικία του ανακτορικού συγκροτήματος του Πέτερχοφ, νεογοθτικού ρυθμού (Σταματόπουλος, 2004).

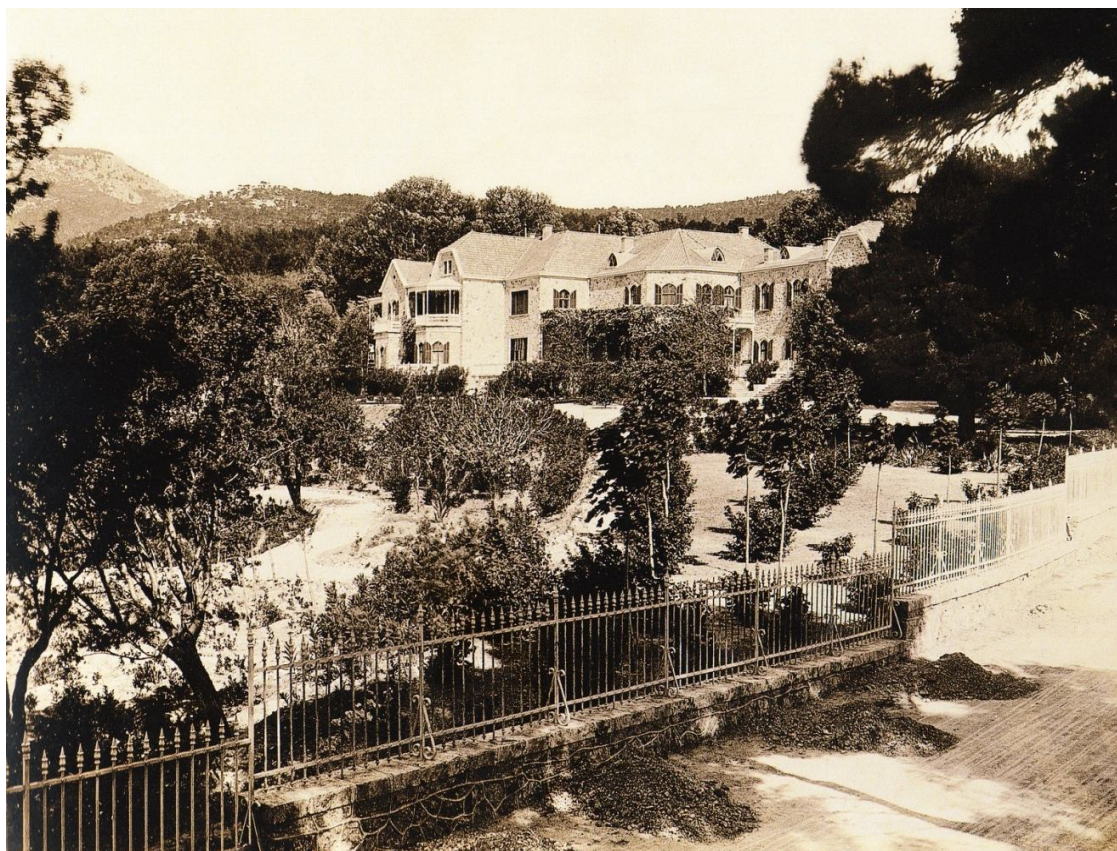
Εικάζεται ότι η Όλγα είχε ζήσει στην αγροικία του Πέτερχοφ, κάποιες ιδιαίτερες στιγμές με τον Γεώργιο και σε αυτό οφείλονταν και η απόφασή της να αποτελέσει αυτό, το πρότυπο για το νέο ανάκτορο. Η ανάθεση του έργου στον Σάββα Μπούκη έγινε μετά την άρνηση του καταξιωμένου πλέον Τσίλλερ, να αναλάβει ένα τέτοιο εγχείρημα (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009).

Τον Μάιο του 1884, έγινε η τελετή θεμελίωσης του νέου ανακτόρου, το οποίο ολοκληρώθηκε και εγκαινιάσθηκε το 1889 (Σταματόπουλος, 2004). Το νέο ανάκτορο είναι ένα στενόμακρο κτίριο, με συνολικό μήκος 72 m, εμβαδό 1.100 m² και συνολική κάλυψη, μαζί με το υπόγειο, 3.100 m², που αποτελείται από κατακερματισμένους όγκους (Εικ. 7)(Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009).

Η νότια όψη, η πλευρά δηλαδή με θέα προς το λεκανοπέδιο και τον κήπο, χαρακτηρίζεται από ρομαντική και γραφική διάταξη όγκων, αντίστοιχη με αυτή των αγγλικών αγροικιών. Οι όψεις της φέρουν στοιχεία νεογοθτικού και νεοκλασικού ρυθμού. Η λιθοδομή φέρει επίχρισμα και η στέγη καλύπτεται από κεραμίδια. Τα ανοίγματα είναι δύο τύπων: με ορθογωνικό πλαίσιο και με οξύκορφο γοτθικό ανώφλι (Εικ. 8)(Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009).

ΕΙΚΟΝΑ 7 : Το νέο ανάκτορο κατά το έτος 1888/1890. Διακρίνεται ο υπό διαμόρφωση κήπος (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 8: Άποψη του ανακτόρου από τα νοτιοανατολικά το έτος 1896 (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

Η Βόρεια όψη της έπαυλης έχει διαφορετικό χαρακτήρα: είναι αυστηρή, λιτή και ήσυχη. Σε αυτήν βρίσκονται οι τρεις εισοδοί της έπαυλης (Σταματόπουλος, 2004). Στη Βόρεια όψη φαίνεται ότι απομακρύνθηκε ο Μπούκης από το πρότυπο, οι διαφοροποιήσεις όμως αυτές ενέταξαν καλύτερα το κτίριο στο περιβάλλον (Εικ. 9, 10) (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009).

Στο ισόγειο της ανατολικής πλευράς βρίσκονταν το γραφείο, η βιβλιοθήκη και το υπνοδωμάτιο του βασιλιά. Στη δυτική πλευρά βρίσκονταν το υπνοδωμάτιο και το γραφείο της βασίλισσας και της κυρίας της τιμής και στο πίσω μέρος της ίδιας πτέρυγας, τα δωμάτια των πριγκίπων Νικολάου και Γεωργίου. Στον όροφο στην ανατολική πλευρά ήταν τα υπνοδωμάτια των υπολοίπων παιδιών και των παιδαγωγών τους, ενώ στη δυτική υπήρχαν ξενώνες (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009).

Στο εσωτερικό τα ανάκτορα επιπλώθηκαν σύμφωνα με τα αστικά πρότυπα της εποχής και έφεραν βαρύ και φορτωμένο διάκοσμο (Εικ. 11-13)(Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009).

ΕΙΚΟΝΕΣ 9, 10: Άποψη της βόρειας όψης του ανακτόρου (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΕΣ 11-13: Απόψεις από το εσωτερικό του ανακτόρου (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

Στην Νότια πλευρά του ανακτόρου διαμορφώθηκε το 1892, κήπος, τμήμα του οποίου σχεδίασε ο Γάλλος κηποτέχνης Maton (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009), ενώ στη Βόρεια πλευρά διαμορφώθηκε πάρκο (Σταματόπουλος, 2004), στοιχεία τα οποία θα αναλυθούν σε ξεχωριστό κεφάλαιο.

2.1.3. ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΤΗΜΑΤΟΣ

Από πολύ νωρίς, το 1873, ξεκινούν και οι εργασίες ανάπλασης του κτήματος, υπό την εποπτεία του Δανού δασονόμου Μύντερ, ο οποίος παρέμεινε διευθυντής του κτήματος για πολλά χρόνια και στον οποίο οφείλεται η διαμόρφωση του (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1877 ξεκίνησε η διαμόρφωση του δάσους του κτήματος. Ο Μύντερ λαμβάνοντας υπ' όψιν το κλίμα της περιοχής, αναφέρει ότι φύτευσε πεύκα, έλατα και κυπαρίσσια. Σε τμήματα του δάσους που ήταν 20 ετών και άνω απαγορεύονταν η βοσκή, έτσι ώστε εκεί με αραίωση των παλαιών δέντρων να φωτίζονται καλύτερα τα νεότερα, τα οποία, εντός πέντε ετών είχαν αντικαταστήσει όλα τα παλιά. Ο Μύντερ αναφέρει ότι φύτευε περίπου 15.000 κυπαρίσσια το χρόνο, με στόχο να φτάσει σύντομα τα 200.000 φυτεμένα κυπαρίσσια (Σταματόπουλος, 2004).

Για την προστασία του κτήματος από πυρκαγιές, ανοίχθηκαν πολλοί δρόμοι και δόθηκε άδεια κατασκευής, σε τρία ασβεστοποιία, τα οποία έκαιγαν στις καμίνους τους χαμόκλαδα από το δάσος, το οποίο με αυτό το τρόπο διατηρούνταν καθαρό (Σταματόπουλος, 2004). Για την εξασφάλιση πάγου, ως ψυκτικού κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, επελέγησαν ορύγματα ψηλά στο βουνό, στα οποία συλλέγονταν και συμπιέζονταν, μεγάλες ποσότητες χιονιού, έως μετατροπής του σε πάγο, ικανού όγκου. Αυτός προστατεύονταν κάτω από παχύ στρώμα μονωτικού υλικού όπως άχυρο και διατηρούνταν επί μήνες (Κορρές, 2008).

Εν τω μεταξύ, ήδη από το 1875, είχαν ολοκληρωθεί και τα πρώτα αγροτικά οικήματα, για τα οποία, επειδή όλα αντικαταστάθηκαν αργότερα με νεότερα, πολύ λίγα είναι γνωστά. Μεταξύ των ετών 1879 και 1885, χτίστηκε το πρώτο οινοποιείο του Τατοΐου, υπό την επίβλεψη του Μύντερ, ενώ το ελαιοτριβείο στη θέση ελάφια χτίστηκε μεταξύ των ετών 1880-1900, αρχιτέκτονας του οποίου είναι πιθανώς ο Αναστάσιος Μεταξάς, ανακτορικός αρχιτέκτονας μετά το 1890 (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1894 αναλαμβάνει τη διεύθυνση του κτήματος ως διάδοχος του Μύντερ, ο Δανός δασολόγος Όθωνας Βάισμαν. Επί Βάισμαν, άγνωστο πότε, προσελήφθη ο Στούρμ, γερμανός δασονόμος ο οποίος εργάστηκε στο κτήμα πολλά χρόνια. Το βουτυροκομείο (Εικ. 1) ολοκληρώθηκε το 1898, έργο που αποδίδεται πιθανότατα στον Μεταξά. Από τις λιγοστές πληροφορίες που έχουμε στη διάθεσή μας για εκείνη την περίοδο μαθαίνουμε ότι, το κτήμα εμπορεύονταν κρασί από το 1895 και ότι το 1903, τα αμπέλια του Τατοΐου, κάλυπταν έκταση 723 στρεμμάτων (Σταματόπουλος, 2004).

2.1.4. ΒΟΗΘΗΤΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ

Παράλληλα με την ανάπτυξη του κτήματος, χτίστηκαν και διάφορα κτίρια που στέγαζαν το προσωπικό, φιλοξενούσαν διάφορα πρόσωπα ή είχαν άλλες χρήσεις. Σχεδόν ταυτόχρονα με την πρώτη βασιλική έπαυλη, χτίστηκε βοηθητικό κτίσμα, με δίριχτη στέγη και όμοιο ρυθμό, του οποίου αρχιτέκτονας ήταν πιθανώς ο Τσίλλερ. Το κτίσμα αυτό ονομάστηκε αργότερα, οικία Στούρμ (Εικ. 1), καθώς ο τελευταίος το κατοίκησε για πολλά χρόνια (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1877 είχαν ολοκληρωθεί δύο κτίσματα στο λόφο του Ρολογιού (Εικ. 1). Το πρώτο ήταν η «οικία Μύντερ», με ρομαντικά μορφολογικά στοιχεία στις όψεις και δίριχτη στέγη (Εικ. 14). Αυτή κατεδαφίστηκε στο 1939 για να δώσει θέση στο νέο διευθυντήριο. Το δεύτερο κτίσμα στο λόφο του Ρολογιού, ήταν η «οικία Λύδερς», ή «σχολείο των βασιλοπαίδων», η οποία φιλοξένησε εκτός από τον Λύδερς και άλλους καθηγητές των βασιλοπαίδων (Εικ. 15) (Σταματόπουλος, 2004).

Το ίδιο έτος (1877) περατώθηκαν και τρεις εργατικές κατοικίες στη βάση του λόφου του Ρολογιού και το πρώτο πανδοχείο του συγκροτήματος του Τατοΐου, που διέθετε μαγειρείο και ξενώνα (Εικ.1). Ακόμη ολοκληρώθηκαν τέσσερα φυλάκια του κτήματος που αργότερα αντικαταστάθηκαν με νεότερες κατασκευές (Σταματόπουλος, 2004).

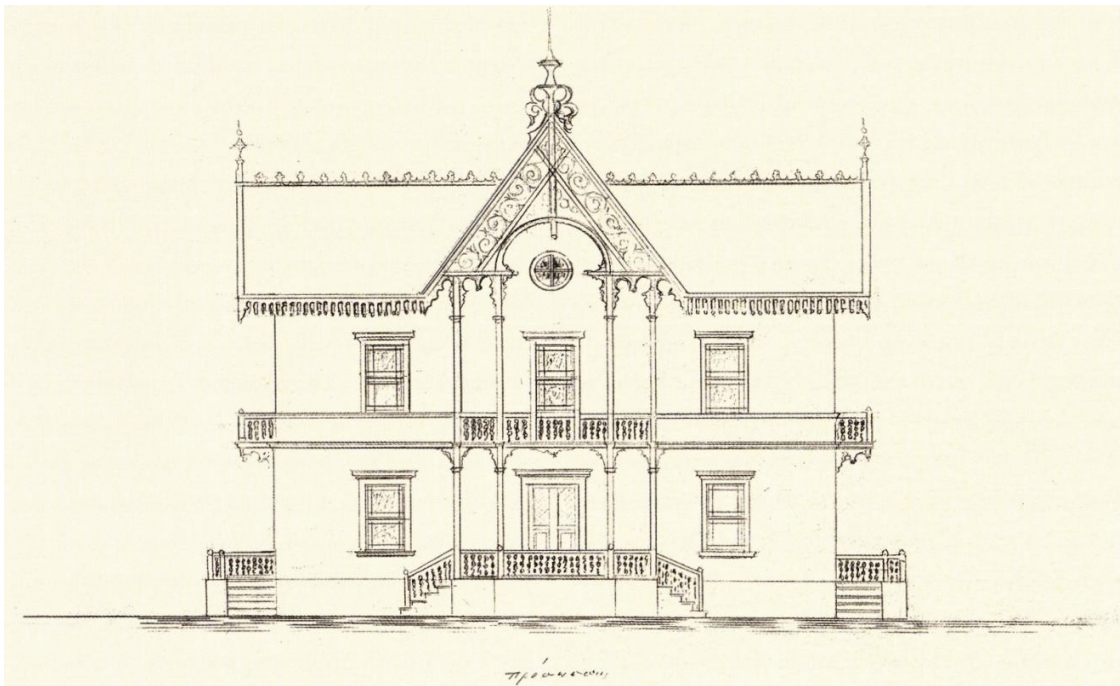
Το ξενοδοχείο του Τατοΐου ολοκληρώθηκε μεταξύ των ετών 1880 – 1893, ενώ το κτίριο των αξιωματικών φρουράς μεταξύ των ετών 1880 – 1900, αρχιτέκτονας των οποίων πιθανώς είναι ο Αναστάσιος Μεταξάς. Το ξενοδοχείο μοιάζει με ρομαντική έπαυλη των μέσων του 19^{ου} αι.: διώροφο κτίσμα, με δίριχτη, οξύληκτη στέγη. Έχει θέα στον μεγάλο ελαιώνα (Εικ. 16)(Σταματόπουλος, 2004)

Από τον Μεταξά, σχεδιάστηκε και θεμελιώθηκε το 1899, ο ναός της Αναστάσεως στο Παλαιόκαστρο (Εικ. 1). Στον τρούλο τοποθετήθηκε και διατηρείται και σήμερα, σταυρός που φέρει μεγάλο φακοειδή ημιπολύτιμο λίθο, που είχε φέρει η Όλγα από τη Ρωσία (Σταματόπουλος, 2004).

Το χειμώνα του 1913/14 χτίστηκε το κτίριο του προσωπικού, κοντά στην πρώτη βασιλική έπαυλη (Εικ. 1)(Σταματόπουλος, 2004).

ΕΙΚΟΝΑ 14: Η «οικία Μύντερς» στο λόφο του ρολογιού, 1900 (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 15: Η «οικία Λύδεργς» στο λόφο του ρολογιού (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 16: Το ξενοδοχείο του Τατοΐου σε φωτογραφία του 1893 (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

2.1.5. ΟΙ ΕΠΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ

Όπως αναφέρθηκε και στο κεφ. 2.1.1, ο βασιλιάς Γεώργιος Α', αγόρασε το κτήμα του Τατοΐου, έκτασης 20.000 στρεμμάτων από το ζεύγος Σκαρλάτου Σούτζου, το 1872. Το 1877 αποκτήθηκε από τον βασιλιά, το κτήμα Μπάφι στα ΝΑ του Τατοΐου, το οποίο είχε έκταση περίπου 15.500 στρέμματα. Αυτό ανήκε πριν την απελευθέρωση στην Μονή Δαφνίου και το 1833 περιήλθε στο κράτος. Το κτήμα Μπάφι παραχωρήθηκε ως δωρεά του κράτους προς τον βασιλιά και η έκταση του κτήματος έφτασε πλέον τα 35.500 στρέμματα (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1891 αγοράστηκε έκταση, που περιλάμβανε μεγάλο μέρος του δασωμένου οροπεδίου της Δρίζας και η οποία ενσωματώθηκε στο κτήμα. Η έκταση αυτή αποτελούσε τμήμα της έκτασης Κιούρκα, του Σκαρλάτου Σούτζου, η οποία πουλήθηκε μετά τον θάνατο του από τον γιο του, στον Α. Συγγρό. Αργότερα αυτός το πούλησε στον Γεώργιο Α'. Με την απόκτηση του κτήματος της Δρίζας η έκταση του Τατοΐου άγγιξε τα 47.427 στρέμματα (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1898, το κτήμα απέκτησε την οριστική μέγιστη επιφάνεια του, όταν αγοράστηκε το κτήμα Τζιράνι, με έκταση 1000 στρεμμάτων (Σταματόπουλος, 2004).

Όταν το Μάρτιο του 1913 δολοφονήθηκε στη Θεσσαλονίκη ο Γεώργιος Α', τον διαδέχτηκε στο θρόνο ο Κωνσταντίνος. Στη διαθήκη του ο Γεώργιος όριζε ότι το κτήμα θα είναι ιδιοκτησία του βασιλεύοντος βασιλέως απογόνου του Γεωργίου Α', ενώ το ανάκτορο θα ανήκε στην σύζυγο του Όλγα για όσο εκείνη θα ζούσε (Σταματόπουλος, 2004).

2.1.6. Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΤΟΥ 1916

Στο κτήμα πάρα πολύ συχνά ξέσπαγαν πυρκαγιές. Ανάμεσα στα έτη 1879-1916, είχαν ξεσπάσει πέντε πυρκαγιές που προκάλεσαν μικρές καταστροφές, ενώ κατά το έτος 1913 κήκαν 20.000 στρέμματα σε γειτονική έκταση. Παρ' όλα αυτά το βασιλικό κτήμα παρέμενε άθικτο (Σταματόπουλος, 2004).

Τον Ιούνιο του 1916 ξέσπασε πυρκαγιά στη θέση Κατσιμίδι, η οποία κατευθύνθηκε γρήγορα προς το κέντρο του κτήματος. Στο κτήμα έσπευσε ο βασιλιάς Κωνσταντίνος με τη βασίλισσα Σοφία και δύο από τις κόρες τους για να δουν τι συμβαίνει, καθώς δεν είχε γίνει αντιληπτή η σοβαρότητα της κατάστασης. Ο Κωνσταντίνος τραυματίστηκε όταν περικυκλώθηκε από φωτιά και προσπάθησε να ξεφύγει (Σταματόπουλος, 2004).

Όταν έγινε αντιληπτό ότι η φωτιά θα έφτανε στο παλαιό ανάκτορο, επιχειρήθηκε η εκκένωσή του. Η φωτιά έκαψε το παλαιό ανάκτορο (Εικ. 17, 18), τους στάβλους, το τηλεγραφείο, το Ναό του προφήτη Ηλία στο Παλαιόκαστρο, τον πύργο στο Λόφο του Ρολογιού και την οικία Λύδερς. Κήκαν συνολικά 28.000 στρέμματα (Σταματόπουλος, 2004).

Από την πυρκαγιά γλίτωσαν το ανάκτορο, ο ναός της Αναστάσεως στο Παλαιόκαστρο, το κτίριο του προσωπικού, το υπασπιστήριο, οι στρατώνες, τα μαγειρεία, το βουστάσιο, το ξενοδοχείο, οι εργατικές κατοικίες, το χάνι, το οινοποιείο, το βουτυροκομείο, το διευθυντήριο και οι οικίες Στούρμ και Παππά (Εικ.1) (Σταματόπουλος, 2004).

Μία από τις ακόλουθες μέρες επισκέφθηκε το κτήμα ο Αυστριακός Στέγγελ, ο οποίος ήταν ειδικός στις αναδασώσεις και έδωσε εντολές για το καθαρισμό της έκτασης από τους κορμούς των δέντρων και τα κλαδιά (Σταματόπουλος, 2004).

ΕΙΚΟΝΑ 17: Το κατεστραμμένο από τη φωτιά του 1916 παλαιό ανάκτορο (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 18: Το κατεστραμμένο από τη φωτιά του 1916 παλαιό ανάκτορο
(πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

2.2. Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΑΒΑΣΙΛΕΥΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ (1924-1936)

Το 1924 καταργήθηκε η βασιλεία και κηρύχθηκε η αβασιλευτή δημοκρατία. Το ψήφισμα που αφορούσε τη διευθέτηση της βασιλικής περιουσίας, καθόριζε ότι τα κτήματα που δωρήθηκαν στα μέλη της Δυναστείας από το κράτος, περιέρχονται σε αυτό. Έτσι σε ότι αφορά το κτήμα του Τατοΐου, αποσπάσθηκε το κτήμα Μπάφι και περιήλθε στο Δημόσιο, ενώ το υπόλοιπο κτήμα παρέμεινε στην κατοχή των μελών της έκπτωτης βασιλικής οικογένειας (Σταματόπουλος, 2004).

Σύντομα όμως, ακολούθησε η αναγκαστική απαλλοτρίωση και του υπολοίπου κτήματος και της εν αυτό ακίνητης περιουσίας, ενώ η κινητή παρέμεινε στην ιδιοκτησία των μελών της βασιλικής οικογένειας (Σταματόπουλος, 2004).

Ο νόμος με τον οποίο καθορίζονταν οι όροι της αναγκαστικής απαλλοτρίωσης, όριζε επίσης άρθρα που αφορούσαν την εκμετάλλευση του κτήματος και τη σύσταση ειδικού ταμείου Τατοΐου. Σκοπός του νόμου ήταν να εξελιχθεί το Τατόι σε πρότυπη δασική και γεωργική εκμετάλλευση. Το κτήμα θα χρησιμοποιούνταν για την πρακτική εξάσκηση των φοιτητών της Ανωτέρας Δασολογικής και της Ανωτέρας Γεωπονικής σχολής, αλλά και μαθητών πρακτικού γεωργικού σχολείου, που θα ιδρύονταν και θα στεγάζονταν σε κάποιο από τα κτίρια του κτήματος (Σταματόπουλος, 2004).

Για το σκοπό αυτό, ορίσθηκε διεύθυνση γεωργικής και διεύθυνση δασικής εκμετάλλευσης. Η δασική εκμετάλλευση του κτήματος θα εκπονούσε δεκαετές πρόγραμμα, που αφορούσε το δασικό κομμάτι του κτήματος το οποίο περιλάμβανε και τη συντήρηση και βελτίωση του κήπου, του πάρκου και των λοιπών καλλωπιστικών φυτεύσεων (Σταματόπουλος, 2004).

Η γεωργική διεύθυνση εκπονούσε ετήσιο πρόγραμμα καλλιεργειών και τα έξοδα αυτών των λειτουργιών καλύπτονταν από τα έσοδα του κτήματος, από την πώληση προϊόντων και από το ειδικό ταμείο Τατοΐου, που χρηματοδοτούνταν από τον κρατικό προϋπολογισμό (Σταματόπουλος, 2004).

Από το Μπάφι, το 1925, αποσπάστηκαν 3.785 στρέμματα, για να αποδοθούν σε πρόσφυγες από την Ερυθραία της Ιωνίας και δημιουργηθεί ο συνοικισμός του Κρουονερίου (Σταματόπουλος, 2004).

Τον Ιανουάριο του 1926 η δικτατορία του Πάγκαλου, παραχώρησε το κτήμα στην Αεροπορική Άμυνα και κατάργησε το ειδικό ταμείο Τατοΐου, το περιεχόμενο του οποίου,

πέρασε στην κυριότητα της αεροπορικής άμυνας. Τέλος και οι υπάλληλοι του κτήματος θεωρούνταν πια υπάλληλοι της αεροπορικής Άμυνας (Σταματόπουλος, 2004).

Το νέο διάταγμα (1926) όρισε τη φυσιογνωμία και τη λειτουργία του κτήματος για τα επόμενα είκοσι χρόνια. Συγκεκριμένα ορίσθηκε, ότι η οικονομική εξασφάλιση του δασικού κτήματος Τατοΐου, γίνεται τόσο μέσω της αισθητικής και οικονομικής εκμετάλλευσης του δάσους, της αμπελουργικής, οινοποιητικής και δενδροκομικής εκμετάλλευσης όσο και μέσω της ξενοδοχειακής εκμετάλλευσης. Το διάταγμα όριζε ότι διευθυντής του κτήματος θα είναι δασολόγος με βαθμό δασάρχη τουλάχιστον β' τάξης. Ακόμη αναφέρει αναλυτικά τα λοιπά προσωπικό του κτήματος, ορίζει τα καθήκοντα και τα δικαιώματα των εργαζόμενων (Σταματόπουλος, 2004).

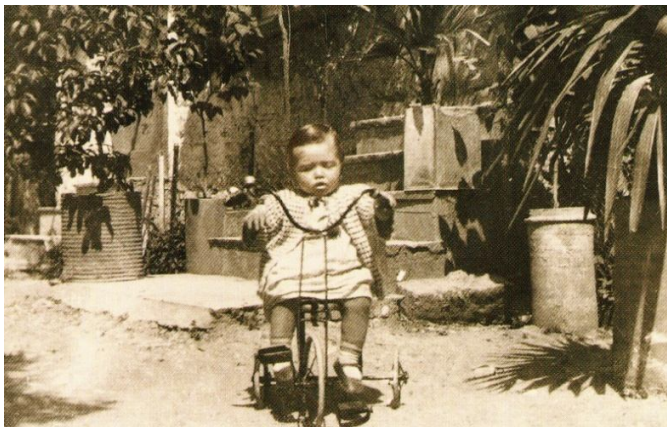
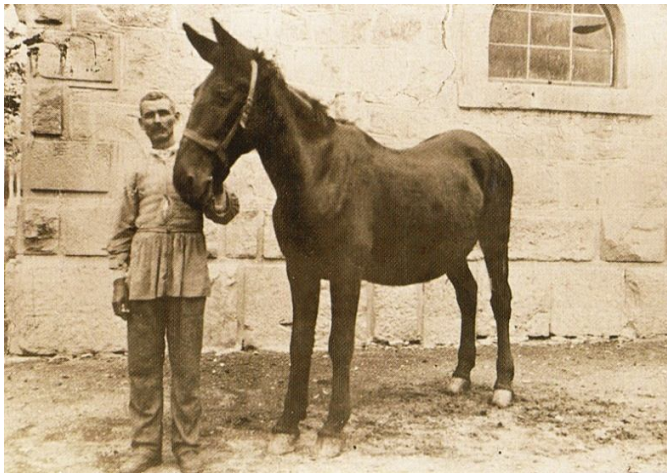
Έως το 1924, το κτήμα ήταν κυρίως χώρος αναψυχής και δευτερευόντως παραγωγική μονάδα. Μετά την αλλαγή στο καθεστώς όμως και την υπαγωγή του στην Αεροπορική Άμυνα ο χαρακτήρας του κτήματος μετετράπη σε κυρίως παραγωγικό, με αποτέλεσμα να καλύπτονται τα έξοδα και να εξασφαλίζεται και κέρδος. Το 1925 διορίσθηκε διευθυντής του κτήματος ο Δρούβας, που παρέμεινε σε αυτή τη θέση έως το 1961 (Σταματόπουλος, 2004).

Κατά την περίοδο 1930-1944 το κτήμα ήταν εύρωστο, λειτουργικό και οικονομικά πλεονασματικό, κάτι που οφείλονταν στην αύξηση της παραγωγής που προϋπέθετε όμως και αύξηση του προσωπικού. Το πολυπληθές μόνιμο προσωπικό, συμπληρώνονταν με εποχιακούς εργάτες. Η οικονομική ευρωστία φανερώνεται και από την προσθήκη νέων οικοδομημάτων: η «μάντρα», ανάμεσα στο βουστάσιο και στο οινοποιείο, μια τετράγωνη αυλή, γύρω από την οποία χτίστηκαν τρεις κατοικίες, εργαστήρια και ο αστυνομικός σταθμός που χτίστηκε στη θέση της εργατικής κατοικίας. Το 1937/38 χτίστηκαν κοντά στο βουτυροκομείο εστιατόριο και εργατικοί θάλαμοι για να εξυπηρετήσουν τους εποχικούς υπαλλήλους, που εργάζονταν από την Άνοιξη έως το Φθινόπωρο (Εικ.19-22)(Σταματόπουλος, 2004).

Το 1937/38 η «μάντρα» συμπληρώθηκε με το χτίσιμο ξυλουργείου, σιδηρουργείου, πλυντηρίου και αποχωρητηρίου. Απογραφή των υπαλλήλων το χειμώνα του 1944, δείχνει ότι το μόνιμο προσωπικό αποτελούνταν από 31 άτομα, ενώ λειτουργούσε και μονοθέσιο σχολείο με 15 έως 20 παιδιά (Σταματόπουλος, 2004).

Από το αρχείο του κτήματος του 1938 γνωρίζουμε ότι οι κύριες πηγές εσόδων του κτήματος προέρχονταν από την αμπελοκομία και την εκμετάλλευση του δάσους το οποίο

παρήγαγε: ξυλεία, ρητίνη, καυσόξυλα, ξυλάνθρακες, πρασινάδα, βελανίδια, λευκοφλοιό, δασικές βοσκές, κουκουνάρια, ασπρόχωμα, άμμο και πέτρα (δασικά προϊόντα όπως απαριθμούνται στο αρχείο). Περιστασιακά έσοδα προέκυπταν από την πώληση καυσόξυλων μετά από πυρκαγιές. Δευτερεύουσα πηγή εσόδων αποτελούσαν κάποια γεωργικά προϊόντα και τα ενοίκια που εισπράτονταν από τα κτίρια (Σταματόπουλος, 2004).

ΕΙΚΟΝΕΣ 19-22: Εργαζόμενοι στο κτήμα του Τατοΐου το 1930 (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

Το κρασί του κτήματος, «Πύργος Δεκελείας – Chateau Decelie» (Εικ. 23), το οποίο απολάμβανε καλή τιμή στην αγορά, αποτελούσε μια βασική πηγή εσόδων, παρόλο που τα αμπέλια δεν κάλυπταν μεγάλη έκταση του κτήματος. Ο μεγαλύτερος αμπελώνας ήταν το «Μεγάλο αμπέλι», με έκταση περίπου 60 στρέμματα στο δρόμο που οδηγούσε στη βασιλική έπαυλη, το ρολόι και το ανάκτορο. Αμπελώνες υπήρχαν ακόμη στις θέσεις Φυτιά, Βουρλιώτες, Κοκκινιά, Παλιοχώρι και Μπάφι. Υπήρχε ακόμη αμπελώνας που αποκαλούνταν «Συλλογή» και στον οποίο φύονταν διάφορες ποικιλίες για την εκπαίδευση των μαθητών της γεωργικής σχολής (Σταματόπουλος, 2004).

ΕΙΚΟΝΑ 23: Διαφήμιση του κρασιού του Τατοΐου τη δεκαετία του '30 (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

Ο τρύγος διαρκούσε περίπου σαράντα ημέρες και απασχολούσε πάνω από εκατό εργάτες. Μετά τον τρύγο τα σταφύλια κατευθύνονταν στο οινοποιείο. Το άσπρο κρασί παρέμενε στα βαρέλια τέσσερα χρόνια και το κόκκινο τουλάχιστον πέντε (Σταματόπουλος, 2004).

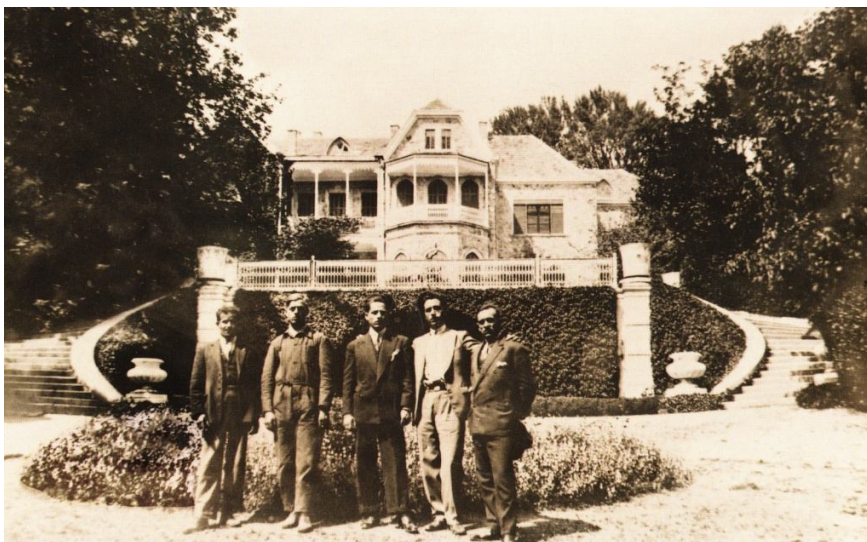
Το 1936 το βουστάσιο είχε 12 αγελάδες, 5 μοσχίδες, 1 μόσχο και 2 ταύρους, ενώ την επόμενη χρονιά είχε 21 αγελάδες, 19 μοσχίδες, 12 μόσχους και δύο ταύρους. Το προβατοκομείο την ίδια περίοδο είχε 139 προβατίνες, 26 αμνούς και αμνάδες και 9 κριάρια. Ακόμη υπήρχε πολυπληθές πτηνοτροφείο με όρνιθες και φιλοξενούνταν ακόμη περιστέρια, παγώνια, χήνες και κουνέλια (Σταματόπουλος, 2004).

Σημαντική πηγή εσόδων την ίδια περίοδο ήταν και το ξενοδοχείο, καθώς το κτήμα και η βασιλική έπαυλη διαφημιζόνταν σε τουριστικούς οδηγούς της Αττικής και έτσι πολύ συχνά κατέφθαναν σε αυτό παραθεριστές. Ξεναγήσεις πραγματοποιούνταν στο ανάκτορο από την Ελένη Θεργελή (Εικ. 24) (Σταματόπουλος, 2004).

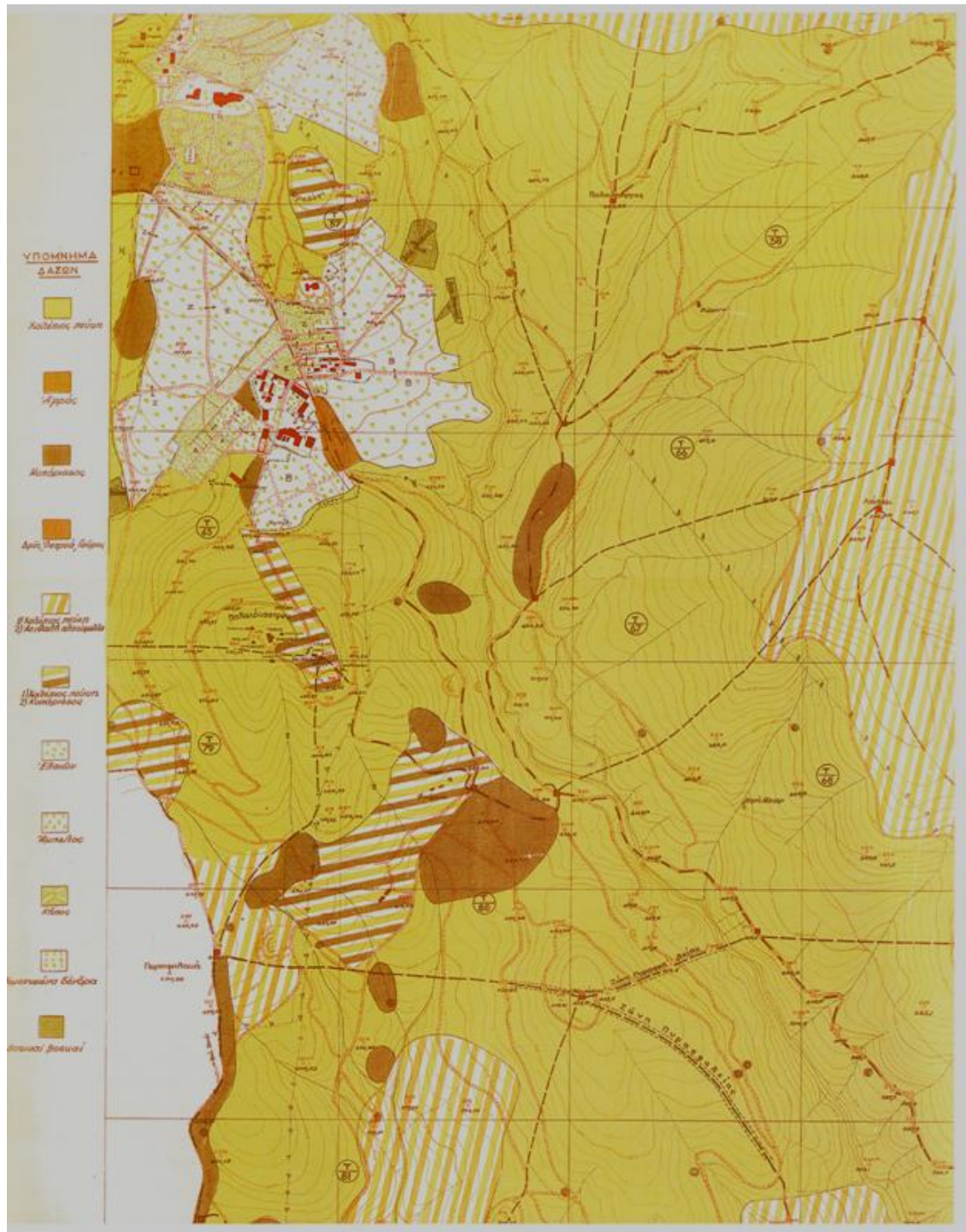
Το 1925 το δάσος δεν είχε ανακάμψει ακόμα από την καταστροφική πυρκαγιά του 1916. Ο Δρούβας τότε ξεκίνησε την αποκατάσταση των δασικών περιοχών με βάση τις δικές του εμπειρικές παρατηρήσεις. Διαπίστωσε ότι εκεί όπου υπήρχαν, πριν το 1916, συστάδες με πλατύφυλλα, ήταν πιο έντονη η αποσάθρωση του εδάφους και προτίμησε να τα αντικαταστήσει με είδη με ανθεκτικότερο ριζικό σύστημα. Ακόμη παρατήρησε ότι τα δενδρύλλια χαλέπιου πεύκης που προήλθαν από φυσική αναδάσωση είχαν ποσοστό επιτυχίας 90%, σε αντίθεση με αυτά που προέρχονταν από το φυτώριο τα οποία είχαν ποσοστό επιτυχίας 55%. Έτσι για την αποκατάσταση των καμένων περιοχών προτίμησε την πρώτη μέθοδο. Ο Δρούβας είχε διαπιστώσει ότι συστάδες πεύκων, είχαν διασωθεί από την πυρκαγιά, επειδή περιβάλλονταν από κυπαρίσσια. Έτσι φύτευσε σειρές κυπαρισσιών κάθετα προς τη διεύθυνση του επικρατούντος ανέμου και πλαισίωσε με αυτά και τις αντιπυρικές ζώνες. Τέλος απαγόρευσε τη βοσκή στις πρόσφατα καμένες ή υπό αναδάσωση περιοχές (Εικ. 25) (Σταματόπουλος, 2004).

Για την αντιπυρική άμυνα του κτήματος ξεκίνησε ο συστηματικός καθαρισμός και αραίωση του δάσους. Διευθετήθηκαν εκ νέου οι αντιπυρικές ζώνες, των οποίων αυξήθηκε και το πλάτος από τα 15 στα 20 m. Ακόμη αυξήθηκαν οι δυνάμεις περιφρούρησης του κτήματος και δημιουργήθηκε παρατηρητήριο πυρασφάλειας στην κορυφή του Κατσιμιδίου (Σταματόπουλος, 2004).

Κατά την πρώτη περίοδο αβασιλευτής δημοκρατίας, από το 1926 και μετά η βασιλική έπαυλη λειτούργησε ως θερινή κατοικία του προέδρου της Δημοκρατίας. Ακολούθως, ως θερινό κυβερνείο, αναφέρεται ότι κατοικήθηκε από τον Αλέξανδρο Ζαΐμη κατά περιόδους μετά το 1930 (Σταματόπουλος, 2004).

ΕΙΚΟΝΑ 24: Παρέα επισκεπτών φωτογραφίζεται με φόντο το ανάκτορο (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 25: Αποτύπωση των καλλιεργειών και των δασικών ζωνών βλάστησης του κεντρικού τμήματος του κήματος (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

2.3. 1936-1941

Το Νοέμβριο του 1935, με την επάνοδο της βασιλείας, επέστρεψε ο βασιλιάς Γεώργιος Β' και το κτήμα αποδόθηκε στην κυριότητά του (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1936 αποτέλεσε χρονιά μεγάλων αλλαγών για το κτήμα. Έγινε άρση του δικαιώματος διελεύσεως από τη δημόσια οδό που διέσχιζε το κτήμα και χαράχτηκαν νέες πορείες κίνησης. Η απαγόρευση προσπέλασης του κτήματος σήμαινε και το κλείσιμο του ξενοδοχείου και του χανιού. Ακόμη άλλαξε η χάραξη των δρόμων και στο εσωτερικό του κτήματος: κατασκευάστηκε δρόμος με άσφαλτο που οδηγούσε στη βασιλική έπαυλη, παράλληλος με τον παλιό πλακόστρωτο δρόμο που εφάπτονταν στο βασιλικό περιβόλι (Σταματόπουλος, 2004).

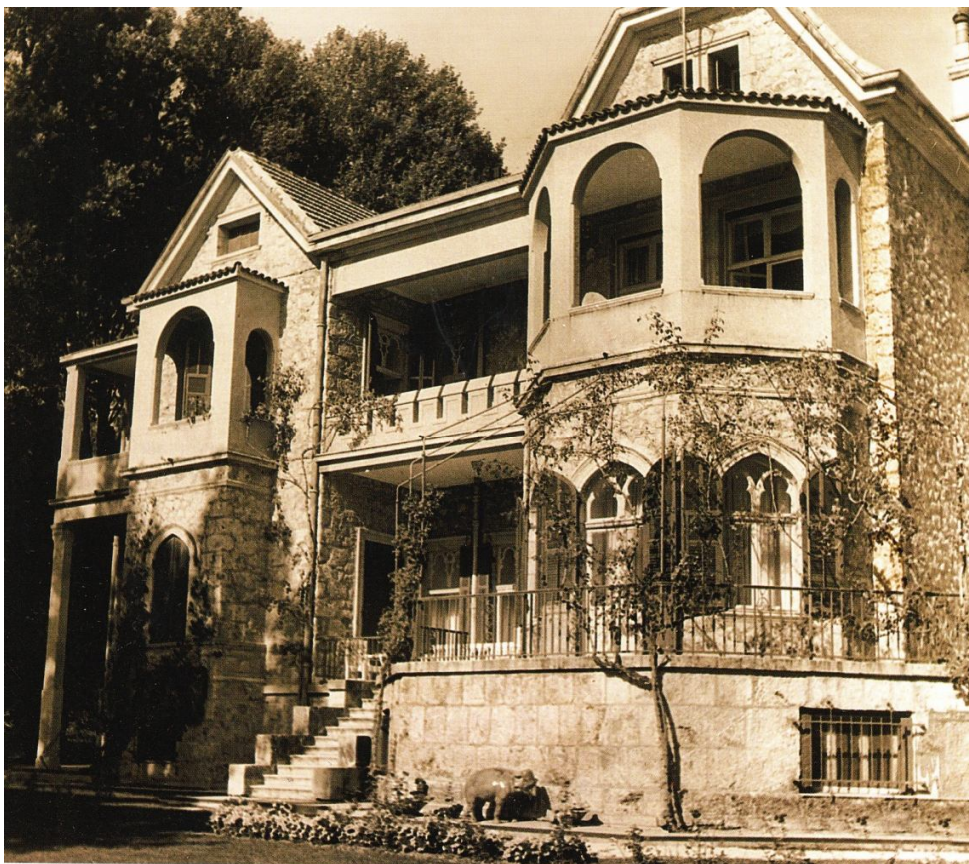
Την Άνοιξη του 1936 έγιναν εργασίες συντήρησης του κήπου και του πάρκου και αγοράστηκαν πάνω από 10.000 γλάστρες με κυκλάμινα. Πραγματοποιήθηκαν ακόμη εκτεταμένες επισκευές σε υπάρχοντα κτίρια και κτίστηκαν νέα: δύο ορνιθώνες, ένα γκαράζ και ένα φυλάκιο μετά την θέση Κιθάρα. Το 1939 ολοκληρώθηκε και η καντίνα του κτήματος, ενισχύθηκε η περίφραξη και τοποθετήθηκαν μπάρες στις εισόδους του κτήματος, ενώ χτίστηκε και το φυλάκιο στην είσοδο της Βαρυμπόμπης (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1936 μεταφέρθηκαν στην Ελλάδα οι σοροί των βασιλέων Όλγας, Κωνσταντίνου και Σοφίας. Η βασίλισσα Όλγα θάφτηκε δίπλα στον σύζυγο της, βασιλιά Γεώργιο Α', ενώ ξεκίνησε η ανέγερση μαυσωλείου, το οποίο φιλοξενεί τις σωρούς των βασιλέων Κωνσταντίνου Α', Σοφίας και Αλέξανδρου και το οποίο ολοκληρώθηκε μόνο εξωτερικά (Σταματόπουλος, 2004).

Εκείνη την περίοδο και πριν το 1940 κατεδαφίστηκαν και όσα οικήματα είχαν υποστεί ζημιές από την πυρκαγιά του 1916: η πρώτη βασιλική έπαυλη, ο στάβλος των αλόγων και η οικία Λύδερς. Κατεδαφίστηκε επίσης το παλιό διευθυντήριο και αντικαταστάθηκε από νέο, το οποίο ολοκληρώθηκε τον Ιούνιο του 1940. Κατεδαφίστηκαν επίσης τα παλιά μαγειρεία της βασιλικής έπαυλης. Τα νέα μαγειρεία επικοινωνούσαν υπογείως με το ανάκτορο. Τέλος ανακαινίστηκε και το υπασπιστήριο (Σταματόπουλος, 2004).

Κατά τα έτη 1937–1939 πραγματοποιήθηκε ανακαίνιση και του ανακτόρου. Οι τροποποιήσεις επηρέασαν σημαντικά τη Νότια όψη και καταργήθηκε η μία από τις δύο κύριες εισόδους της Βόρειας πλευράς. Τα εξωτερικά κιγκλιδώματα αντικαταστάθηκαν από απλούστερα, τοποθετήθηκαν τσιμεντένια στέγαστρα και στηθαία που αντικατέστησαν παλαιότερες πιο ελαφριές κατασκευές, μεταβλήθηκε το σχήμα και ο αριθμός των

ανοιγμάτων. Στο εσωτερικό της έπαυλης, οι τοιχογραφίες και οροφोगραφίες καλύφθηκαν με βαφές με βάση τον ασβέστη, οι ταπετσαρίες αφαιρέθηκαν και τα παλιά έπιπλα αντικαταστάθηκαν από νεότερα (Εικ. 26, 27) (Σταματόπουλος, 2004).

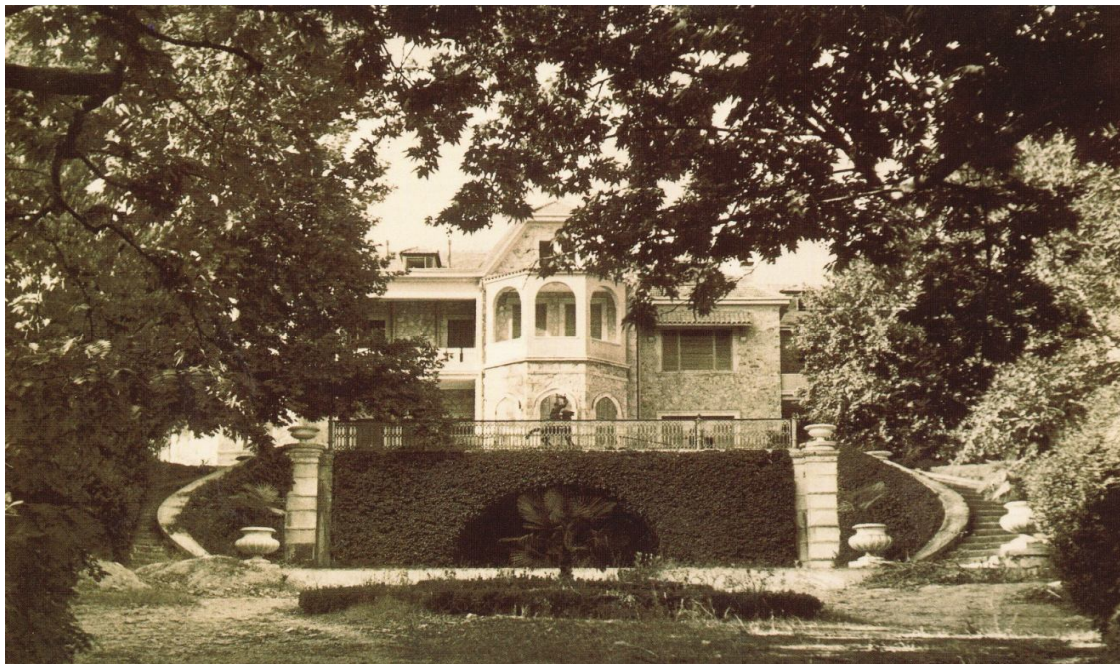
ΕΙΚΟΝΕΣ 26, 27: Η νότια όψη του ανακτόρου πριν και μετά την ανακαίνιση του 1936 (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

2.4. 1941-1945

Τον Απρίλιο του 1941 μετά την κήρυξη του πολέμου ο βασιλιάς Γεώργιος Β' και ο διάδοχος Παύλος Α', μαζί με τον πρωθυπουργό, αναχώρησαν για τη Κρήτη (Σταματόπουλος, 2004).

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής το κτήμα υπάγονταν διοικητικά στους Ιταλούς. Παρ'όλα αυτά οι Γερμανοί χρησιμοποιούσαν το αεροδρόμιο, εγκατέστησαν αντιαεροπορική άμυνα στο Κοκορέτζι και χρησιμοποιούσαν τα οικήματα του κτήματος ως καταλύματα αξιωματικών. Παρ' όλα αυτά στο κτήμα συνεχίστηκε η γεωργική δραστηριότητα και μάλιστα αυξήθηκαν οι καλλιέργειες. Ζημιές υπέστη το δάσος, στο οποίο ξέσπασαν συχνά πυρκαγιές λόγω των βομβαρδισμών (Σταματόπουλος, 2004).

Από το Σεπτέμβριο του 1944 οπότε και αναχώρησαν οι Γερμανοί από το Τατόι, χωρίς να σημειωθούν μάχες με αντάρτες, επεκράτησε μεγάλη αναταραχή στο κτήμα. Το Τατόι βίωνε τις συνέπειες του τέλους του πολέμου και της αρχής του εμφύλιου. Έπαυσε οποιαδήποτε γεωργική δραστηριότητα και τον Μάιο του 1945 ξέσπασε μεγάλη φωτιά που έκαψε 2.000 στρέμματα δάσους. Τον Αύγουστο του ίδιου έτους έπιασε για δεύτερη φορά φωτιά, η οποία έκαψε τρεις μέρες και κατέστρεψε συνολικά 20.000 στρέμματα δάσους. Στην πυρκαγιά καταστράφηκε ένα μέρος του ελαιώνα. Σώθηκαν ωστόσο το «Μεγάλο αμπέλι» κοντά στο ανάκτορο, η «ΰλλογή» και η «Νέα φυτεία» (Εικ. 28) (Σταματόπουλος, 2004).

ΕΙΚΟΝΑ 28: Η νότια όψη του ανακτόρου το καλοκαίρι του 1944 (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

2.5. 1945-1955

Από το 1945 ξεκινά η ανάκαμψη του κτήματος. Το Φθινόπωρο άρχισε η πώληση ξυλείας και ξαναλειτούργησε το φυτώριο, στο οποίο καλλιεργούνταν δενδρύλλια για την αναδάσωση. Την ίδια περίοδο σπάρθηκαν και χειμερινά σιτηρά. Το 1946 άρχισε η ανάκαμψη της αμπελουργίας και παράχθηκαν 2.310 οκάδες γλεύκους (Σταματόπουλος, 2004).

Τον Σεπτέμβριο του 1946, επέστρεψε η βασιλική οικογένεια στην Ελλάδα και επισκέφτηκε το Τατόι. Η βασιλική έπαυλη όμως, δεν ήταν κατοικήσιμη και ο Γεώργιος Β' κίνησε τις διαδικασίες για την αποκατάστασή της. Δεν πρόλαβε όμως να τις δει περατωμένες, καθώς πέθανε τον Απρίλιο του 1947 (Σταματόπουλος, 2004).

Για την ανάκαμψη των εσόδων του κτήματος εντατικοποιήθηκαν οι καλλιέργειες και χτίστηκε χοιροστάσιο (1948/49), βουστάσιο (1952) και μονάδα παστερίωσης γάλακτος (1953/54). Το 1948 εντατικοποιούνται οι εργασίες στον λαχανόκηπο και το 1950 αγοράζονται 200 κερασιές, 100 φυστικές και 450 μηλιές, ενώ επεκτάθηκε και ο ελαιώνας. (Σταματόπουλος, 2004).

Το φυτώριο από το 1948 πουλά καλλωπιστικά φυτά (πικροδάφνες, πεύκα). Το 1950 και 1951 έγιναν μαζικές αναδασώσεις. Χαράχθηκαν νέες αντιπυρικές ζώνες κατά μήκος των οποίων φυτεύτηκαν κυπαρίσσια (Σταματόπουλος, 2004).

Το οινοποιείο ανέκαμψε ιδιαίτερος κατά τα έτη 1947 και 1948, λόγω της αγοράς γλεύκους από γειτονικούς αμπελώνες. Η γεωργική παραγωγή αυξήθηκε και η συνολικά καλλιεργούμενη έκταση έφτασε τα 840 στρέμματα, ενώ σημαντική ώθηση προς αυτή την κατεύθυνση έδωσε και η απόκτηση ελκυστήρα (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1947 επαναλειτούργησε το βουτυροκομείο με την αγορά δέκα αγελάδων και ενός ταύρου, ενώ τα επόμενα χρόνια αγοράστηκαν επιπλέον ζώα και όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω χτίστηκε το νέο βουστάσιο (1952). Παράλληλα με την ανάπτυξη του βουστασίου, ξαναλειτούργεί το προβατοκομείο, το οποίο αυξάνει σταδιακά τον πληθυσμό του (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1947/48 έγιναν και οι απαραίτητες επισκευές στο ανάκτορο και το Φθινόπωρο του 1948 εγκαταστάθηκε εκεί μόνιμα η βασιλική οικογένεια (Σταματόπουλος, 2004).

2.6. 1950-2010

Η οικονομική κρίση της δεκαετίας του '50 επηρέασε και το κτήμα, στο οποίο έγιναν περικοπές εξόδων. Το κτήμα μετά τον πόλεμο παρέμενε ελλειμματικό. Έτσι, στα μέσα της δεκαετίας του 1950 έκλεισε το σχολείο, ενώ το 1959 έκλεισε η μονάδα παστερίωσης και απολύθηκε μέρος του προσωπικού (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1967, ο βασιλιάς Κωνσταντίνος Β' αναγκάστηκε λόγω των πολιτικών εξελίξεων να φύγει από την Ελλάδα. Μετά την αναχώρηση του, τα ανάκτορα σφραγίστηκαν και το σύνολο της βασιλικής περιουσίας πέρασε στο στρατό. Το κτήμα, μετά την αναστολή της βασιλικής χορηγίας, έπεσε σε οικονομικό μαρασμό (Σταματόπουλος, 2004).

Το 1973 με την κατάργηση της βασιλείας, με νομοθετικό διάταγμα απαλλοτριώθηκε η βασιλική περιουσία. Στο διάταγμα που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως επισυνάπτεται αναλυτικός κατάλογος της κινητής περιουσίας του Τατοΐου από καταγραφή που είχε γίνει το καλοκαίρι του ίδιου έτους (Σταματόπουλος, 2004).

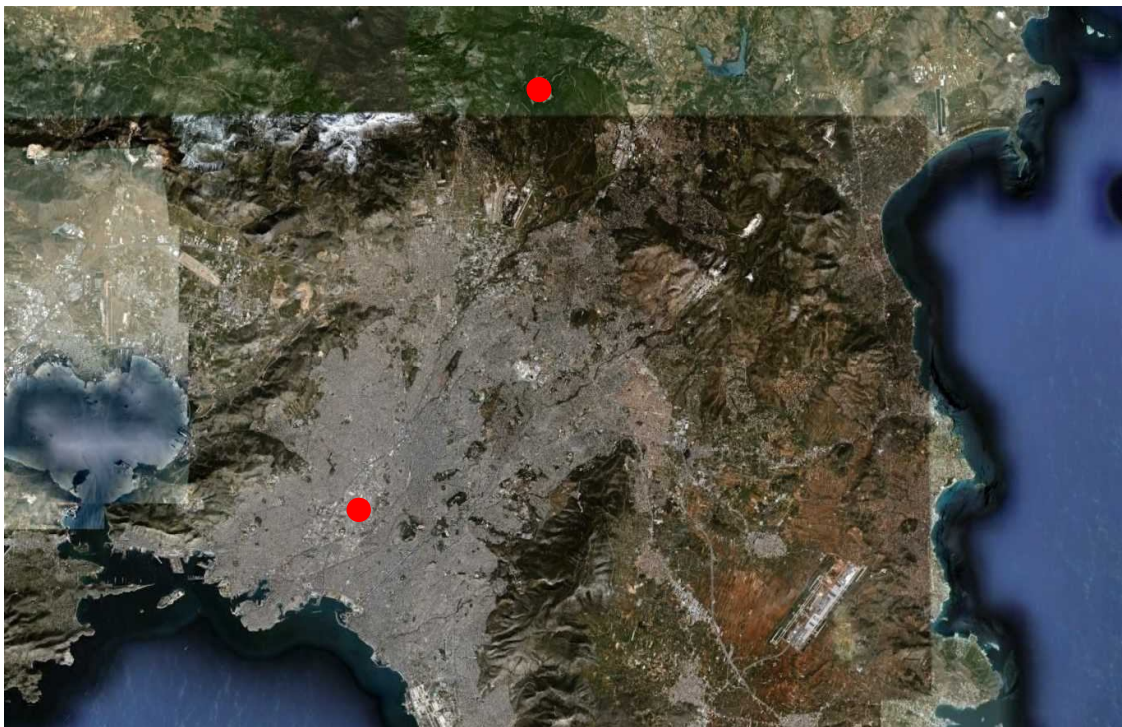
Το 1984, η τέως βασιλική οικογένεια ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με την Ελληνική κυβέρνηση με στόχο τη διεκδίκηση μεταξύ άλλων του 7% του Τατοΐου, που περιλάμβανε το ανάκτορο και το κοιμητήριο (Σταματόπουλος, 2004).

Μετά από δικαστική διαμάχη πολλών ετών, το Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων απεφάνθη, το 2002, ότι νόμιμος ιδιοκτήτης του Τατοΐου ήταν η πρώην βασιλική οικογένεια και όρισε το ποσό της αποζημίωσης, που θα έπρεπε να καταβάλει το δημόσιο για την απόκτηση του συνόλου της βασιλικής περιουσίας. Τελικά το κτήμα του Τατοΐου περιήλθε στην κυριότητα του δημοσίου τον Μάρτιο του 2003 (Σταματόπουλος, 2004).

3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

3.1. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το πρώην βασιλικό κτήμα Τατοΐου, ο πυρήνας του οποίου αποτελεί την περιοχή μελέτης, βρίσκεται στους πρόποδες της Πάρνηθας, σε απόσταση περίπου 21 km από το κέντρο της Αθήνας (Εικ. 29). Η πρόσβαση στην περιοχή γίνεται οδικώς, μέσω της οδού Τατοΐου, η οποία ξεκινάει από τον Δήμο Ν. Φιλαδέλφειας ως οδός Δεκελείας και συνεχίζει ως Τατοΐου, μετά τον κόμβο της οδού Ιφιγενείας. Εναλλακτικά η πρόσβαση γίνεται από την Νέα Εθνική οδό Αθηνών-Θεσσαλονίκης, όπου από την έξοδο της Βαρυμπόμπης ακολουθείται το τελευταίο τμήμα της οδού Τατοΐου.

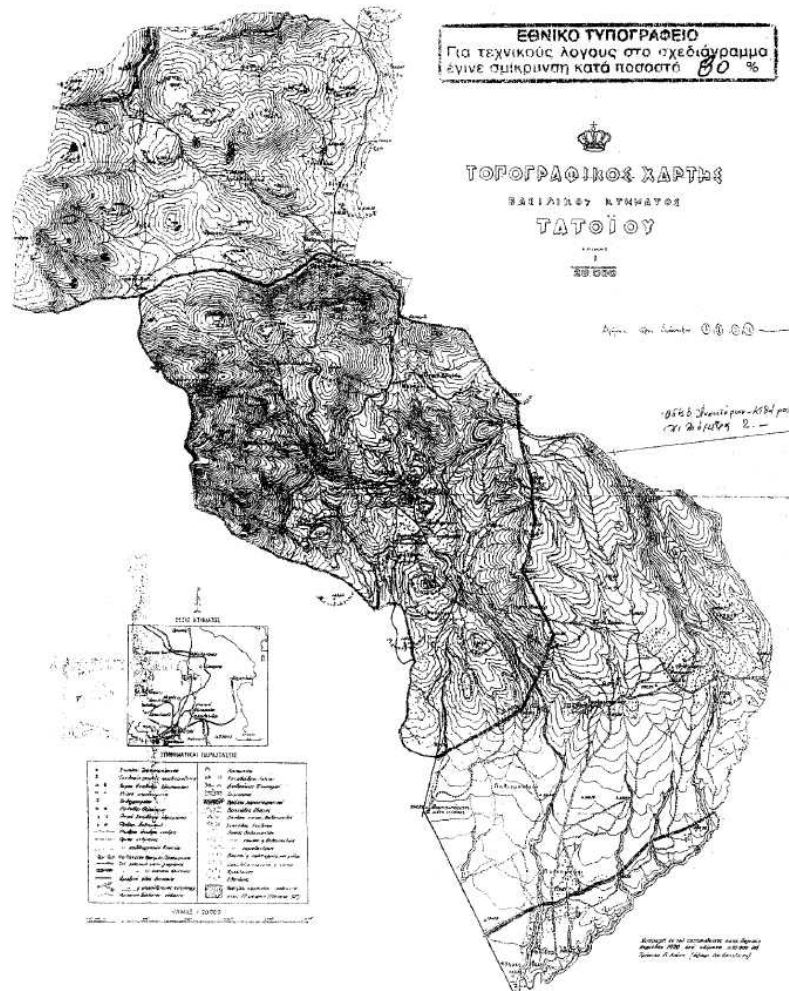

ΕΙΚΟΝΑ 29: Η θέση της περιοχής μελέτης σε σχέση με το κέντρο της Αθήνας (πηγή: Google Earth)

Η κοντινότερη στάση λεωφορείου, απέχει περίπου 400 m από τη Νότια πύλη του κτήματος και από αυτήν διέρχονται τα λεωφορεία 503 Ζηρίνιο (ΚΑΤ) – Βαρυμπόμπη και 537 Αχαρναί – Βαρυμπόμπη. Η περιοχή απέχει περίπου 3,3 km από το κέντρο του οικισμού της Βαρυμπόμπης και περίπου 4,5 km από το κέντρο των οικισμών Θρακομακεδόνες και Κρυονέρι.

3.2. ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Το πρώην βασιλικό κτήμα Τατοΐου, περιήλθε στην ιδιοκτησία του Ελληνικού δημοσίου τον Μάρτιο του 2003 (βλ. Κεφ.2.6.). Με το ΦΕΚ 1620/Β/3-11-2003, χαρακτηρίστηκαν ως μνημεία όλα τα επιμέρους κτίσματα, του πρώην βασιλικού κτήματος στο Τατόι και ως ιστορικός τόπος, το κεντρικό τμήμα του κτήματος που οριοθετείται από τα σημεία: Πύλη Βαρυμπόμπης – Κορυφή Λόφου «Μανδριά» - Κάθοδος στο «Ρέμα της Βασιλοπούλας» - Κορυφή λόφου «Προβατοκομείο» - Κορυφογραμμή λόφων Λιόπεσι-Κιάφα-Κιάφα Θερμή έως την κορυφή της «Μεγάλης Βίγλας» - Υπάρχοντα ανατολικά όρια του κτήματος έως τη θέση «Χάνι Κατσιμιδι-αμαξιτή οδός, έως τη θέση «Πηγή της πριγκίπισσας Σοφίας» - «Ρέμα της Γκούρας» έως τη θέση «Στρωτό Φελίκι» - Υπάρχοντα Δυτικά όρια του κτήματος. Η συνολική έκταση της περιοχής, που οριοθετείται ως άνω, είναι 15.000 στρέμματα (Εικ. 30).

ΕΙΚΟΝΑ 30: Συνημμένος τοπογραφικός χάρτης, στο ΦΕΚ 1620/Β/3-11-2003, για τον ορισμό των ορίων του ιστορικού τόπου, του κεντρικού τμήματος, του πρώην βασιλικού κτήματος Τατοΐου

3.3. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

3.3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως αναφέρθηκε στο Κεφ. 2.1, ο πυρήνας του πρώην βασιλικού κτήματος Τατοΐου, αποτελεί την περιοχή μελέτης και έχει έκταση περίπου 2.500 στρέμματα. Αυτός περιβάλλεται από δασική περιοχή, στην οποία φύονται κυρίως Πεύκα (*Pinus halepensis*) και Κυπαρίσσια (Εικ. 31)(*Cupressus sempervirens*).

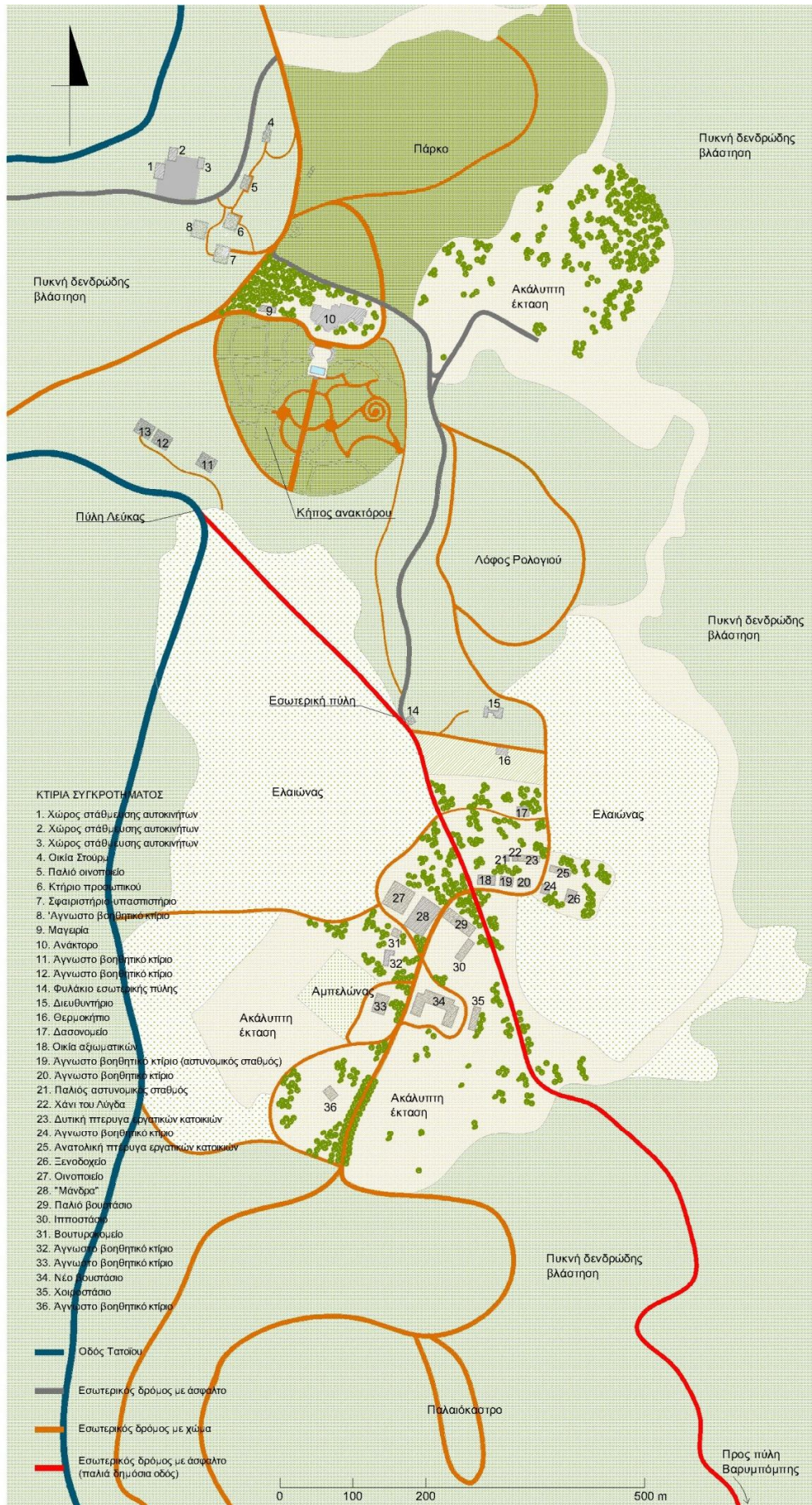
Η πρόσβαση στο χώρο γίνεται από δύο εισόδους: η πρώτη είναι η Πύλη της Λεύκας (Βόρεια) και απέχει περίπου 500 m, από τον οικιστικό πυρήνα και η δεύτερη είναι η Πύλη της Βαρυμπόμπης (Νότια) και απέχει περίπου 2.500 m, από τον οικιστικό πυρήνα (Εικ. 32).

Οι πύλες βρίσκονται στα σημεία που ο παλιός δημόσιος δρόμος, τέμνει τη σημερινή δημόσια οδό Τατοΐου. Μέχρι το 1936, ο δημόσιος δρόμος, διέσχισε τον πυρήνα του κτήματος και περνούσε μέσα από το συγκρότημα των κτιρίων του «οικισμού». Βορειότερα από τον «οικισμό» του κτήματος, ο παλιός δημόσιος δρόμος διακλαδίζεται. Από τη διασταύρωση ξεκινά ο δρόμος, που οδηγεί στο ανάκτορο. Στο σημείο διακλάδωσης χτίστηκε και υπάρχει ακόμη εσωτερική πύλη με φυλάκιο που διαχώριζε το τμήμα του κτήματος, στο οποίο η προσβασιμότητα ήταν ελεγχόμενη (Εικ. 31, 32).

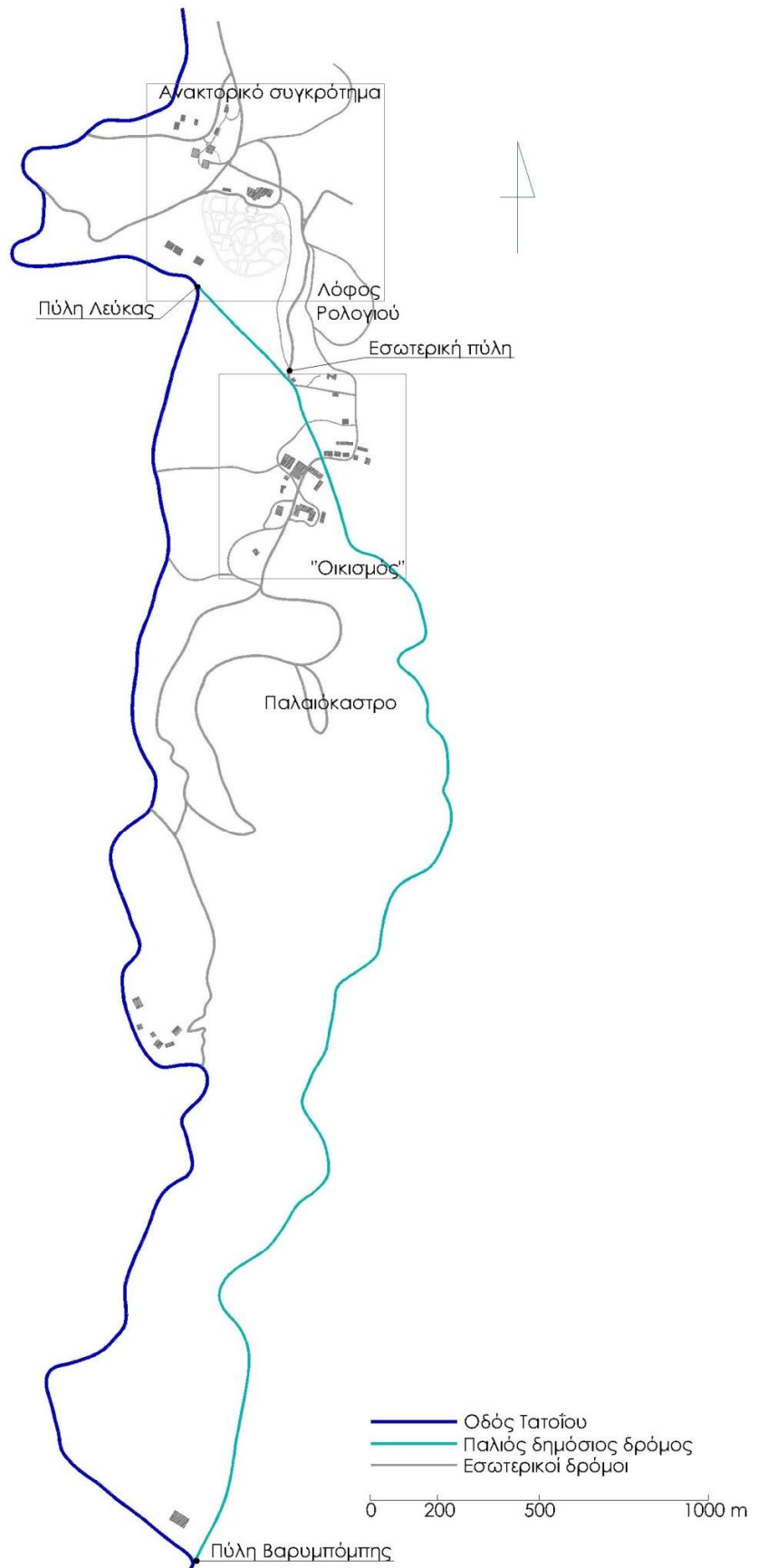
Έτσι το κτήμα χωρίζεται σε δύο τομείς, με διαφορετικά κτιριακά σύνολα, χρήσεις και λειτουργίες. Ο πρώτος είναι ο αυστηρά ιδιωτικός τομέας, ο οποίος περιλαμβάνει το ανάκτορο και τα γύρω βοηθητικά κτίσματα, στον οποίο είχαν πρόσβαση η βασιλική οικογένεια και ορισμένα μέλη του προσωπικού και των αξιωματούχων. Ο τομέας αυτός θα αναφέρεται εφεξής στο κείμενο ως ανακτορικό συγκρότημα. Γύρω από το ανακτορικό συγκρότημα, δημιουργήθηκε ο κήπος του ανακτόρου και το πάρκο(Εικ. 31, 32).

Ο δεύτερος τομέας, είχε δημόσιο χαρακτήρα και περιλαμβάνει σύνολο κτιρίων, που εξυπηρετούσαν τις πολλαπλές ανάγκες του κτήματος (διοικητικά, αγροτικά κ.λπ.), το οποίο θα αναφέρεται ως «οικισμός». Γύρω από τον «οικισμό», αναπτύσσονταν και οι διάφορες καλλιέργειες του κτήματος: ελαιώνας, αμπελώνας κ.λπ. (Εικ. 31, 32).

Τέλος, ξεχωριστό κομμάτι του κτήματος αποτελεί, το βασιλικό κοιμητήριο, το οποίο βρίσκεται στον λόφο του Παλαιόκαστρου, Νότια του «οικισμού» (Εικ. 31, 32).

ΕΙΚΟΝΑ 31 : Γενικός χάρτης κτήματος

ΕΙΚΟΝΑ 32: Τοπογραφικό διάγραμμα περιοχής μελέτης

3.3.2. «ΟΙΚΙΣΜΟΣ»

Ο «οικισμός», αναπτύχθηκε εκατέρωθεν του παλιού δημόσιου δρόμου, για την εξυπηρέτηση των αγροτικών κυρίως, αλλά και άλλων αναγκών του κτήματος. Σε αυτόν ζούσε και εργάζονταν το μεγαλύτερο μέρος του προσωπικού του κτήματος. Αναπτύχθηκε ιδιαίτερος, με την ακμή των αγροτικών δραστηριοτήτων, τη δεκαετία του '30. Στον «οικισμό» υπάρχουν 22 κτίρια με διάφορες χρήσεις (Εικ. 33):

α) **Διοικητικά**

- Διευθυντήριο
- Δασονομείο
- Παλιός αστυνομικός σταθμός

β) **Αγροτικά**

- Παλιό βουστάσιο
- Ιπποστάσιο
- Χοιροστάσιο
- Οινοποιείο
- Νέο βουστάσιο
- Βουτυροκομείο

γ) **Οικίες εργατών (δύο πτέρυγες) και αξιωματικών**

δ) **Κτίρια για τη εξυπηρέτηση των επισκεπτών** (Ξενοδοχείο, χάνι του Λύγδα)

ε) Άλλα βοηθητικά κτίρια («μάνδρα»).

Τα κτίρια αυτά, οργανώνονται γύρω από δύο πλατείες-πυρήνες. Η πλατεία της «μάνδρας», βρίσκεται Δυτικά του παλιού δημόσιου δρόμου και γύρω της αναπτύσσονται τα αγροτικά κτίρια. Η πλατεία του Ξενοδοχείου, βρίσκεται ανατολικά του παλιού δημόσιου δρόμου και γύρω της υπήρχαν οι οικίες, το ξενοδοχείο και το χάνι του Λύγδα. Δύο μόνο κτίρια ξεφεύγουν από αυτήν την οργάνωση και τοποθετούνται βορειότερα του πυρήνα: το δασονομείο και το διευθυντήριο (Εικ. 33).

Η πλειοψηφία των κτιρίων του «οικισμού» ανήκουν σε δύο περιόδους: 1880-1900 (παλιό βουστάσιο, ιπποστάσιο, οινοποιείο, οικίες εργατών και αξιωματικών, βουτυροκομείο, ξενοδοχείο, χάνι) και 1930-1940 (διευθυντήριο, παλιός αστυνομικός

σταθμός, «μάνδρα», άλλα βοηθητικά κτίρια). Το νέο βουστάσιο και το χοιροστάσιο, είναι οι νεότερες προσθήκες των αρχών της δεκαετίας του '50.

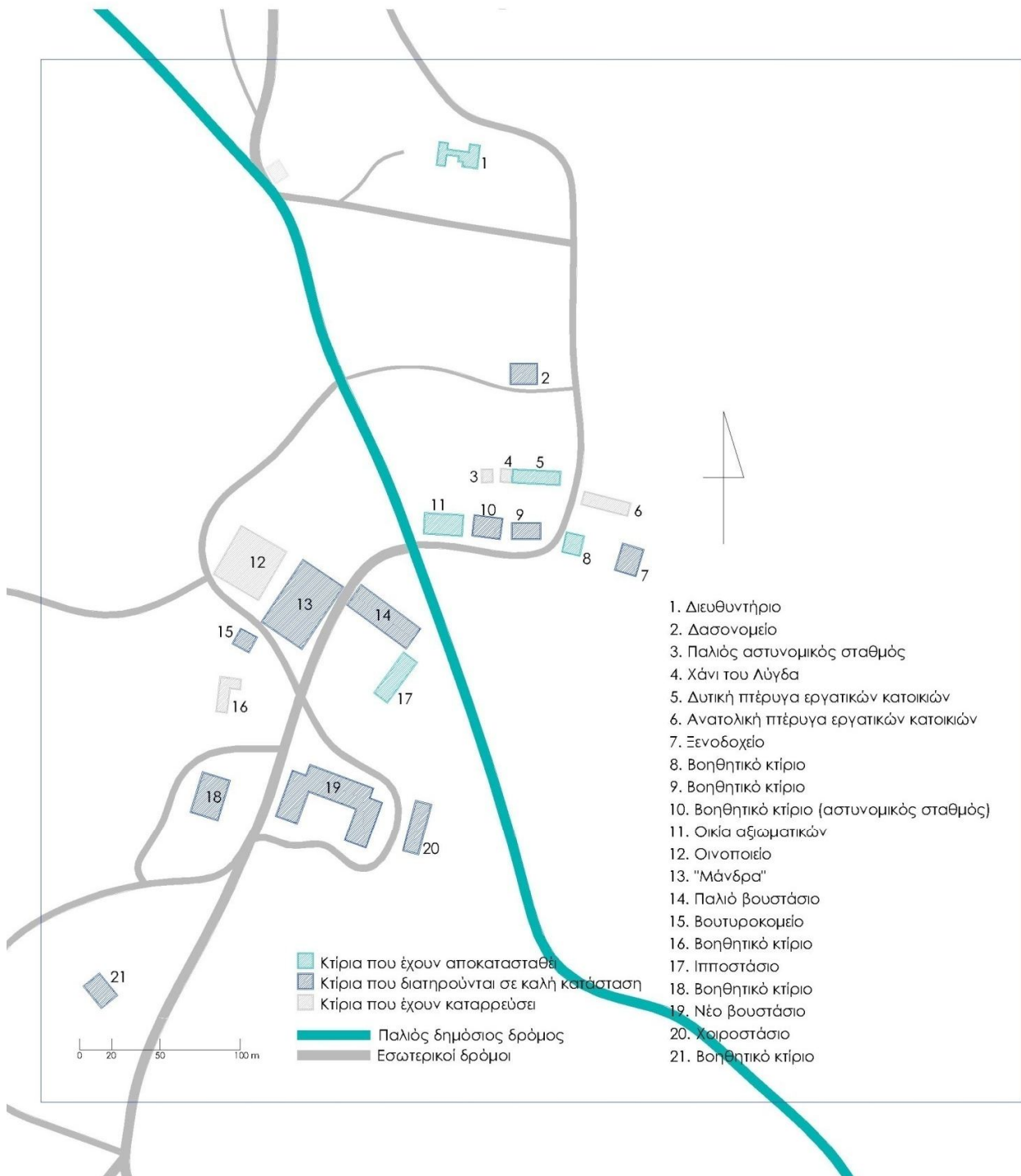
Ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον παρουσιάζουν το ξενοδοχείο, η οικία των αξιωματικών, και το βουτυροκομείο, τα οποία με την οξύληκτη, δίριχτη στέγη τους παραπέμπουν στη βορειοευρωπαϊκή αρχιτεκτονική.

Σε ότι αφορά την κατάσταση διατήρησης των κτιρίων, πρέπει να αναφερθεί ότι έχουν αποκατασταθεί ή αποκαθίστανται η οικία των αξιωματικών (Εικ. 35), το ιπποστάσιο (Εικ. 37), η δυτική πτέρυγα των εργατικών κατοικιών και βοηθητικό κτίριο που βρίσκεται δυτικά του ξενοδοχείου. Ελαφριές εργασίες συντήρησης (αρμολογήματα), διενεργούνται αυτή την περίοδο στο διευθυντήριο, το οποίο άλλωστε διατηρούνταν σε εξαιρετική κατάσταση, αφού λειτουργούσε μέχρι το 2003.

Κτίρια που διατηρούνται σε αρκετά καλή κατάσταση είναι: το ξενοδοχείο, το βουτυροκομείο (Εικ. 36), το νέο βουστάσιο, το χοιροστάσιο, το δασονομείο, το βοηθητικό κτίριο που στεγάζει τον αστυνομικό σταθμό και αυτό που βρίσκεται ανατολικά του, η «μάνδρα» και άλλα δύο βοηθητικά κτίρια. Σε πολύ καλή κατάσταση διατηρείται και το παλιό βουστάσιο, στο οποίο έχουν μεταφερθεί και αποθηκεύονται αντικείμενα της οικοσκευής του ανακτόρου και το οποίο είναι σφραγισμένο.

Τα κτίρια που έχουν καταρρεύσει είναι: το οινοποιείο, από την πεσμένη στέγη του οποίου διακρίνονται ακόμη τα βαρέλια (Εικ. 39), τα χάνι του Λύγδα, ο παλιός αστυνομικός σταθμός, βοηθητικό κτίσμα νοτιοδυτικά του βουτυροκομείου (Εικ. 38) και η ανατολική πτέρυγα των εργατικών κατοικιών (Εικ. 34).

Τέλος θα πρέπει να αναφερθεί ότι σε ένα από τα κτίρια της πλατείας του Ξενοδοχείου, φιλοξενείται ο αστυνομικός σταθμός, ενώ νότια αυτού στα όρια του ελαιώνα, είναι τοποθετημένα κοντέινερ, που εξυπηρετούν τις ανάγκες της αρχαιολογικής υπηρεσίας.

ΕΙΚΟΝΑ 33: Τοπογραφικό διάγραμμα «οικισμού»

ΕΙΚΟΝΑ 34: Η ανατολική πτέρυγα των εργατικών κατοικιών

ΕΙΚΟΝΑ 35: Η οικία των αξιωματικών

ΕΙΚΟΝΑ 36: Το βουτυροκομείο

ΕΙΚΟΝΑ 37: Το ιπποστάσιο

ΕΙΚΟΝΑ 38: Βοηθητικό κτήριο νοτιοδυτικά του βουτυροκομείου

ΕΙΚΟΝΑ 39: Το οινοποιείο

3.3.3. ΑΝΑΚΤΟΡΙΚΟ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑ

Ο τομέας του ανακτορικού συγκροτήματος διαχωρίζονταν, όπως αναφέρθηκε και στο Κεφ. 2.3.1., από τους δημόσιους χώρους και στην είσοδο του υπάρχει εσωτερική πύλη και φυλάκιο (Εικ. 41). Στον τομέα του ανακτόρου οδηγούν δύο διαδρομές. Και οι δύο ξεκινούν από την εσωτερική πύλη και κατευθύνονται Βόρεια (Εικ. 40).

Η πρώτη διαδρομή αποτελεί τον πρώτο δρόμο που ανοίχτηκε προς το ανάκτορο και αργότερα εγκαταλείφθηκε. Είναι ένα στενό πλέον μονοπάτι, που διέρχεται μέσα από πυκνή δενδρώδη βλάστηση. Στην δυτική πλευρά του μονοπατιού διακρίνεται σε αρκετά καλή κατάσταση λιθόκτιστο τοίχιο, ενώ σε ορισμένα τμήματα του μονοπατιού διατηρείται και η επίστρωση με μικρές πέτρες (καλντερίμι). Το μονοπάτι στην αρχή κινείται στο ανατολικό όριο του ελαιώνα και στη συνέχεια ακολουθεί το ανατολικό όριο του κήπου του ανακτόρου (Εικ. 42). Η δεύτερη διαδρομή, αποτελεί δρόμο που ανοίχθηκε μεταγενέστερα, φαρδύ και ασφαλτοστρωμένος, ο οποίος και αυτός διέρχεται μέσα από πυκνή βλάστηση.

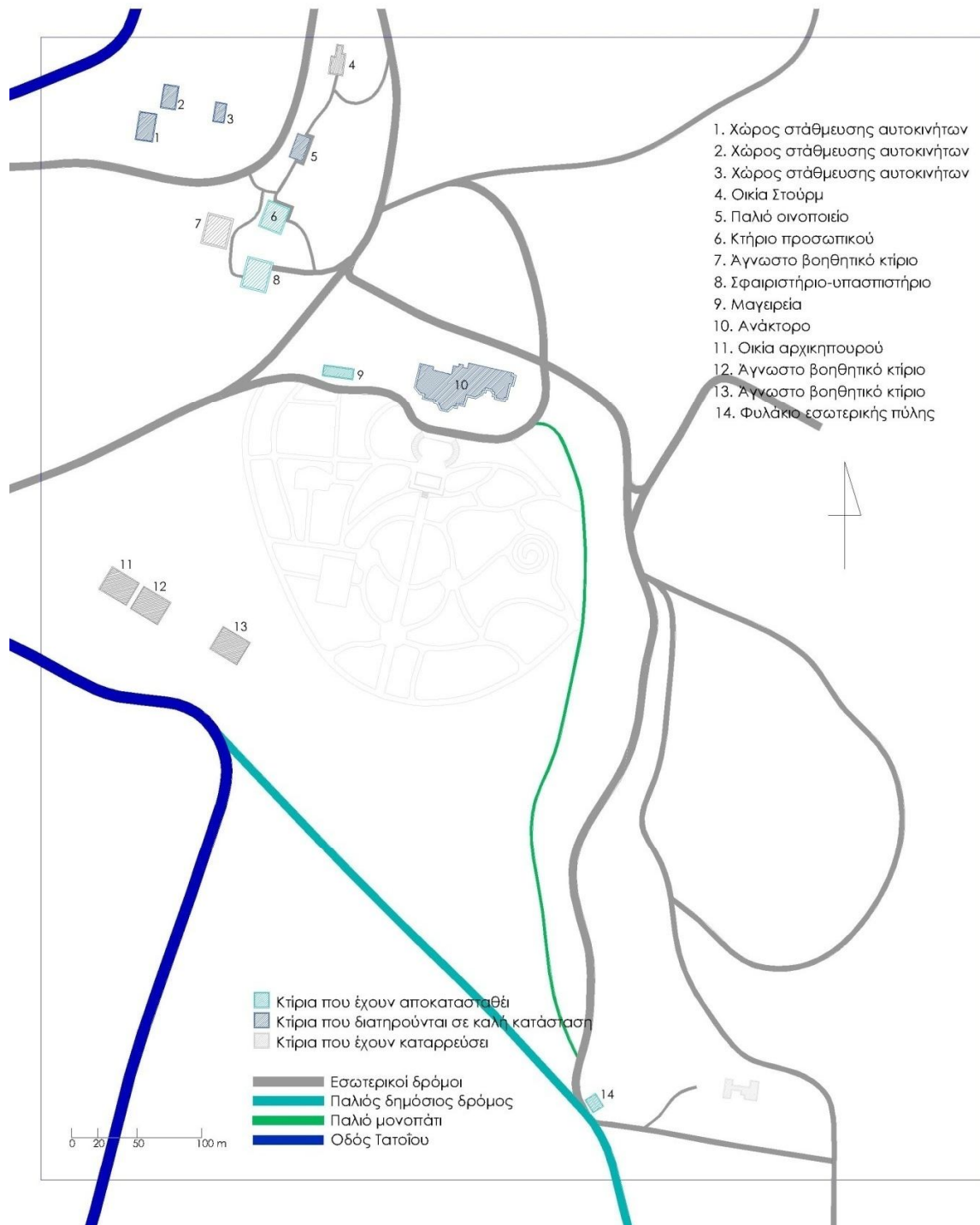
Το ανακτορικό συγκρότημα περιλαμβάνει το ανάκτορο (Εικ. 43, 44) και τα γύρω βοηθητικά κτίρια (Εικ. 40):

- Τα μαγειρεία (Εικ. 45),
- Το σφαιριστήριο-υπασπιστήριο (Εικ. 46),
- Το κτίριο του προσωπικού (Εικ. 47),
- Το πρώτο οينوποιείο (Εικ. 48),
- Την οικία Στούρμ (Εικ. 49),
- Τους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων (Εικ. 50),
- Την οικία του αρχικηπουρού (Εικ. 51) και
- Τρία άγνωστα βοηθητικά κτίρια (Εικ. 52).

Έχουν συντηρηθεί και αποκατασταθεί τα μαγειρεία και το σφαιριστήριο-υπασπιστήριο. Αυτή την εποχή διενεργούνται εργασίες αποκατάστασης στο κτίριο του προσωπικού του οποίου είχε καταρρεύσει η στέγη. Το ανάκτορο και οι χώροι στάθμευσης των αυτοκινήτων διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση. Στα υπόλοιπα κτίρια έχει καταρρεύσει η στέγη με εξαίρεση το πρώτο οينوποιείο, που τη διατηρεί.

Η πλειοψηφία των κτιρίων του ανακτορικού συγκροτήματος, χτίστηκαν την περίοδο 1880-1900: το ανάκτορο, το σφαιριστήριο-υπασπιστήριο, το πρώτο οينوποιείο, η οικία Στούρμ και η οικία αρχικηπουρού. Μεταγενέστερα χτίστηκαν το κτίριο του προσωπικού (1916), τα μαγειρεία (1936) και οι χώροι στάθμευσης των αυτοκινήτων (δεν είναι γνωστό

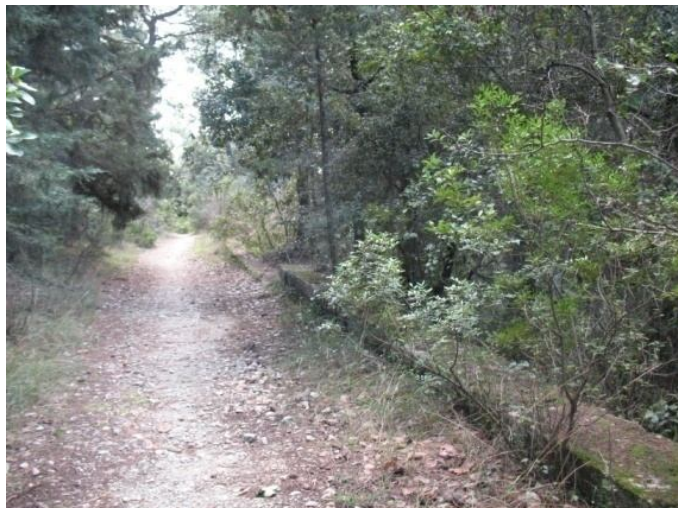
πότε χτίστηκαν). Τέλος, στο δρόμο που διασχίζει το ανακτορικό συγκρότημα και κινείται Βόρεια, διακρίνονται μεγάλοι ορθογωνικοί λιθόπλινθοι, απομεινάρια της πρώτης βασιλικής έπαυλης του Τσίλλερ.

ΕΙΚΟΝΑ 40: Τοπογραφικό διάγραμμα ανακτορικού συγκροτήματος

ΕΙΚΟΝΑ 41: Η εσωτερική πύλη με το φυλάκιο

ΕΙΚΟΝΑ 42: Το παλιό μονοπάτι που οδηγεί στο ανακτορικό συγκρότημα

ΕΙΚΟΝΕΣ 43, 44: Η Νότια και η Βόρεια όψη του ανακτόρου

ΕΙΚΟΝΑ 45: Τα μαγειρεία

ΕΙΚΟΝΑ 46: Το σφαιριστήριο-υπασπιστήριο

ΕΙΚΟΝΑ 47: Το κτίριο του προσωπικού

ΕΙΚΟΝΑ 48: Το παλιό σιντοπειείο

ΕΙΚΟΝΑ 49: Η οικία Στούρμ

ΕΙΚΟΝΑ 50: Χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων

ΕΙΚΟΝΑ 51: Η οικία του αρχικηπουρού

ΕΙΚΟΝΑ 52: Άγνωστο βοηθητικό κτίριο

3.3.4. ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ

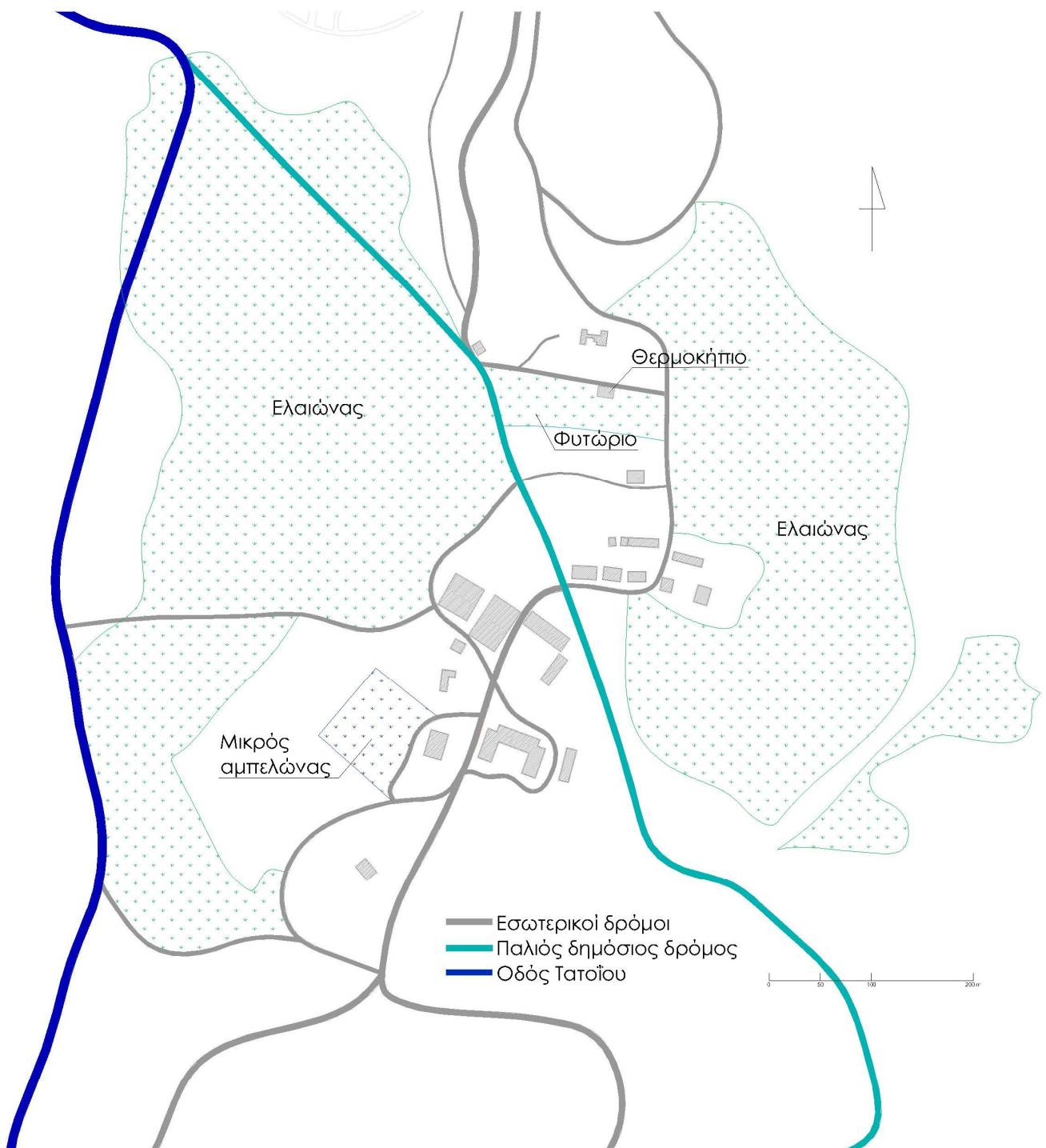
Στο κτήμα την περίοδο της μεγάλης αγροτικής ακμής, καλλιεργούνταν ελιές, οπωροφόρα δέντρα, αμπέλια, ετήσια αγρωστώδη και λαχανευόμενα. Σήμερα διασώζονται σε καλή κατάσταση τα ελαιόδεντρα, τα οποία αναπτύσσονται γύρω από τον «οικισμό» και σε έκταση 310 στρεμμάτων (Εικ. 53, 54).

Οι δύο μεγάλοι αμπελώνες, καταλάμβαναν συνολική έκταση περίπου 130 στρεμμάτων και αναπτύσσονταν ο ένας (Βόρειος), ανατολικά του ανακτόρου (87 στρέμματα) και ο δεύτερος (Νότιος), νότια του νέου βουστάσιου (43 στρέμματα). Σήμερα δεν σώζονται πρέμνα, σε κανέναν από τους δύο αμπελώνες και σε αυτούς φύονται ετήσια ζιζάνια, ενώ μέρος του Βόρειου λειτουργεί ως αντιπυρική ζώνη.

Κάποια πρέμνα σώζονται στον μικρό αμπελώνα, που υπήρχε δυτικά του «οικισμού». Στο σημείο υπάρχουν ακόμη οι τσιμεντένιοι πάσσαλοι που συνιστούσαν κάποιου είδους υποστήλωση για τα πρέμνα (Εικ. 55).

Νότια του διευθυντηρίου, σώζεται το θερμοκήπιο της βασίλισσας Φρειδερίκης (Σταματόπουλος, 2004). Ο βορεινός τοίχος του θερμοκηπίου είναι χτιστός και υποστηρίζει την επικλινή γυάλινη κατασκευή, που έχει Νότιο προσανατολισμό. Στο εσωτερικό του θερμοκηπίου, το οποίο έχει κυριευθεί από διάφορα είδη φυτών, διακρίνονται ακόμη μεταλλικές κλίμακες, που στήριζαν τα φυτοδοχεία και θερμαντικό σώμα (Εικ. 56-58).

Τέλος, στον ανοιχτό χώρο που υπάρχει Νότια από το θερμοκήπιο και ορίζεται από τα δυτικά, από τον παλιό δημόσιο δρόμο και από τα ανατολικά, από δευτερεύουσα οδό, πρέπει να φιλοξενούνταν το φυτώριο του κτήματος. Αυτό μαρτυρείται από την πυκνή διάταξη νεαρών δενδρυλλίων κυπαρισσιού σε συστάδες (Εικ. 59). Ίχνη άλλων καλλιεργούμενων ειδών δεν βρέθηκαν στο φυτώριο. Επίσης δεν βρέθηκαν άλλα οπωροφόρα δέντρα που να μαρτυρούν την ύπαρξη κάποιου οπωρώνα στο κτήμα.

ΕΙΚΟΝΑ 53: Αποτύπωση καλλιεργειών του κτήματος

ΕΙΚΟΝΑ 54: Ο ελαιώνας του κτήματος

ΕΙΚΟΝΑ 55: Πρέμνα και υποστύλωση

ΕΙΚΟΝΑ 56: Το θερμοκήπιο (δυτική όψη)

ΕΙΚΟΝΑ 57: Το θερμοκήπιο (άποψη του εσωτερικού)

ΕΙΚΟΝΑ 58: Θερμαντικό σώμα στο εσωτερικό του θερμοκηπίου

ΕΙΚΟΝΑ 59: Δενδρύλλια στο χώρο του φυτώριου

3.3.5. Ο ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ

Ο κήπος του ανακτόρου, διαμορφώθηκε τη δεκαετία του 1890. Αυτός εκτείνεται σε τρία επίπεδα. Το πρώτο βρίσκεται σε διαμορφωμένο άνδηρο, μπροστά από την Νότια όψη του ανακτόρου, το οποίο είναι συνεπίπεδο με το ανάκτορο. Η μετάβαση στο αμέσως κατώτερο επίπεδο, της πισίνας (Εικ. 69), γίνεται μέσω ζεύγους καμπύλων, μαρμάρινων κλιμάκων. Από εκεί μία ακόμη κλίμακα μονή και μικρότερη (Εικ. 70), οδηγεί στο επίπεδο του κυρίως κήπου, με τις διαμορφωμένες διαδρομές, το οποίο έχει μια ελαφριά κλίση 8%, παράλληλη με την κεντρική αλέα του κήπου.

Σήμερα στο άνδηρο υπάρχουν διάσπαρτα κάποια δέντρα (*Cercis siliquatum*, *Platanus orientalis*) και ανάμεσά τους φύονται ετήσια ζιζάνια (Εικ. 60, 61). Κισσός έχει καλύψει πολλά δέντρα, αλλά και τμήματα της νότιας όψης του ανακτόρου (Εικ. 62). Το μεγαλύτερο μέρος του όμως, διατρέχεται από δρόμο επιστρωμένο με χαλίκι, στο οποίο υπάρχουν τοποθετημένα κοντέινερ, που φιλοξενούν δραστηριότητες της αρχαιολογικής υπηρεσίας. Ο εξώστης του άνδηρου είναι διακοσμημένος με *balustrí*, τα οποία καλύπτονται σχεδόν εντελώς από κισσό (Εικ. 63).

Στην ευθεία του κύριου άξονα του κεντρικού τμήματος της νότιας όψης και της ευθύγραμμης αλέας του βασιλικού περιβολιού, υπάρχει το άγαλμα του «Κοζάκου κυνηγού», έργο Ρώσου γλύπτη, το οποίο τοποθετήθηκε κατά την πρώτη διαμόρφωση του κήπου (Εικ. 60).

Στο αμέσως κατώτερο επίπεδο, της πισίνας (Εικ. 69), διατηρείται σε εξαιρετική κατάσταση ένα πολύ ενδιαφέρον κηποτεχνικό στοιχείο, της διαμόρφωσης του 1892: η σπηλιά. Αυτή είναι ενσωματωμένη στον αναλληματικό τοίχο ανάμεσα στις καμπύλες κλίμακες. Στο εσωτερικό της υπάρχει μαρμάρινη ελλειψοειδής δεξαμενή η οποία τροφοδοτούνταν με νερό από μαρμάρινη λεοντοκεφαλή. Ο κισσός που καλύπτει τον αναλληματικό τοίχο, έχει αναπτυχθεί υπέρμετρα, καλύπτοντας μεγάλα τμήματα των κατασκευών. Στη βάση των κλιμάκων, διατηρούνται μαρμάρινα διακοσμητικά φυτοδοχεία (Εικ. 64-68).

Καθώς δεν υπάρχει επιστρωση με κάποιο αδρανές υλικό, φύονται ετήσια ζιζάνια. Η βλάστηση στο περιθώριο του επιπέδου αποτελείται από: δάφνη (*Laurus nobilis*), αριά (*Quercus ilex*) και πυξάρι (*Buxus sempervirens*). Και ο εξώστης του επιπέδου αυτού, είναι διακοσμημένος με *balustrí*, πολλά εκ των οποίων λείπουν.

Στο κατώτατο επίπεδο του κήπου, τα μόνα μονοπάτια που διατηρούνται ολοκάθαρα, είναι η ευθύγραμμη αλέα (Εικ. 71), που ξεκινάει από την κλίμακα και το καμπύλο μονοπάτι, που ξεκινάει από το τέλος της ευθύγραμμης αλέας και κατευθυνόμενο Βόρεια ακολουθεί το δυτικό άκρο του κήπου.

Αν κάποιος περιηγηθεί, ανάμεσα στα δέντρα, ανατολικά και δυτικά της ευθύγραμμης αλέας, διαπιστώνει ότι, διακρίνονται σε ορισμένα τμήματα, τα μονοπάτια της πρώτης χάραξης, του 1892 (βλ. Κεφ. 2.1.2.). Σε αυτά τα τμήματα, δεν έχει αναπτυχθεί υπέρμετρα ο υποόροφος και σε συνδυασμό με τη διατήρηση ακανόνιστων λίθων, που οριοθετούσαν τους διαδρόμους κίνησης, είναι σήμερα εφικτό να διακριθούν ακόμη τα μονοπάτια (Εικ. 72, 73, 80).

Σε άλλα τμήμα του κήπου όμως, εξαιτίας της ανάπτυξης υποορόφου και κυρίως λόγω της πτώσης κορμών δέντρων είναι αδύνατη η περιήγηση και η αναγνώριση των μονοπατιών.

Στο εσωτερικό του κήπου, διατηρούνται τα δύο πιο σημαντικά στοιχεία εντυπωσιασμού του αρχικού σχεδιασμού. Το πρώτο είναι μια σπείρα στην ανατολική πλευρά της αλέας. Αυτή ουσιαστικά είναι ένα σπειροειδές παρτέρι, το οποίο οριοθετείται με ακανόνιστες πέτρες. Σε αυτό υπάρχουν φυτεμένα σε σειρά, κυπαρίσσια ανά τέσσερα μέτρα στα μεταξύ τους διαστήματα υπάρχουν φυτεμένες δάφνες, που ακολουθούν το καμπύλο σχήμα.

Το δεύτερο και εντυπωσιακότερα στοιχείο αποτελούν τα κυπαρίσσια φυτεμένα σε κυκλική διάταξη. Αυτά, είχαν φυτευτεί στο σημείο αυτό, τη δεκαετία του 1890. Διατηρούνται ακόμη σε εξαιρετική κατάσταση και σχηματίζουν ένα βαθύ εντυπωσιακό «πηγάδι» (Εικ. 74). Ακριβώς δίπλα από τα κυπαρίσσια διακρίνονται τα ίχνη του γηπέδου του τένις. Αυτό ήταν επιστρωμένο με κάποιο αδρανές υλικό, το οποίο όμως κυριεύτηκε από δενδρύλλια. Σε αυτό το σημείο υπάρχουν πεσμένοι πολλοί κορμοί δέντρων (Εικ. 75).

Το ανατολικό όριο του κήπου ορίζεται από χαμηλό τοιχίο, στο οποίο διακρίνονται οι οπές στις οποίες θεμελιώνονταν μεταλλικό κιγκλίδωμα. Το τοιχίο ακολουθεί το παλιό μονοπάτι που ξεκινάει από την εσωτερική πύλη. Σε αυτή την πλευρά υπάρχει είσοδος του κήπου από το μονοπάτι και εκεί διατηρείται ένα εξίσου αξιόλογο στοιχείο: μια πολύ περίτεχνη καγκελόπορτα (Εικ. 76).

Σε ότι αφορά το φυτικό υλικό του κήπου, τα περισσότερα είδη που απαντώνται στο κήπο, συμμετέχουν κατά περίπου ισόποσο τρόπο στον πληθυσμό, ενώ υπάρχουν και δύο είδη τα οποία απαντώνται σε συστάδα σε ένα μόνο παρτέρι (Πιν. 1)(Εικ. 77-79).

Πίνακας 1: Εμφανιζόμενα είδη φυτών στον κήπο του ανακτόρου

Κοινή ονομασία	Επιστημονική ονομασία
Δενδρώδη με καθολική εμφάνιση	
Βελανιδιά	<i>Quercus robur</i>
Αριά	<i>Quercus ilex</i>
Κυπαρίσσι	<i>Cupressus sempervirens</i>
Πεύκο	<i>Pinus halepensis</i>
Κουμαριά	<i>Arbutus sp.</i>
Θαμνώδη με καθολική εμφάνιση	
Μυρτιά	<i>Myrtus communis</i>
Πυξάρι	<i>Buxus sempervirens</i>
Δαφνη	<i>Laurus nobilis</i>
Βιβούρνο	<i>Viburnum tinus</i>
Σχίνος	<i>Pistacia lentiscus</i>
Σπάρτο	<i>Spartium sp.</i>
Αναρριχώμενα με καθολική εμφάνιση	
Κισσός	<i>Hedera helix</i>
Αρκουδόβατος	<i>Smilax aspera</i>
Ποώδη πολυετή με καθολική εμφάνιση	
Βίνκα	<i>Vinca major</i>
Δενδρώδη που εμφανίζονται σε συστάδα σε ένα μόνο παρτέρι	
Ουασιγκτόνια	<i>Washingtonia filifera</i>
Γιούκα	<i>Yucca sp.</i>

ΕΙΚΟΝΑ 60: Η βλάστηση στο επίπεδο του άνδρου. Διακρίνεται το άγαλμα του «Κοζάκου κυνηγού»

ΕΙΚΟΝΑ 61: Το επίπεδο του άνδρου. Διακρίνονται τα μαγειρεία

ΕΙΚΟΝΑ 62: Η ΝΑ γωνία του ανακτόρου

ΕΙΚΟΝΑ 63: Τα καλυμμένα με κισσό balustri

ΕΙΚΟΝΑ 64: Άποψη του επιπέδου της πισίνας. Διακρίνεται η σπηλιά

ΕΙΚΟΝΑ 65: Η σπηλιά και ο καλυμμένος με κισσό αναλημματικός τοίχος

ΕΙΚΟΝΑ 66: Η δεξιά καμπύλη κλίμακα

ΕΙΚΟΝΑ 67: Η αριστερή καμπύλη κλίμακα

ΕΙΚΟΝΑ 68: Η δεξαμενή και η λεοντοκεφαλή στο εσωτερικό της σπηλιάς

ΕΙΚΟΝΑ 69: Η πισίνα

ΕΙΚΟΝΑ 70: Η κλίμακα που οδηγεί στο κατώτατο επίπεδο του κήπου

ΕΙΚΟΝΑ 71: Η ευθύγραμμη αλέα του κήπου

ΕΙΚΟΝΑ 72: Άποψη στο εσωτερικό του κήπου. Διακρίνονται οι λίθοι που οριοθετούν διαδρόμους κίνησης

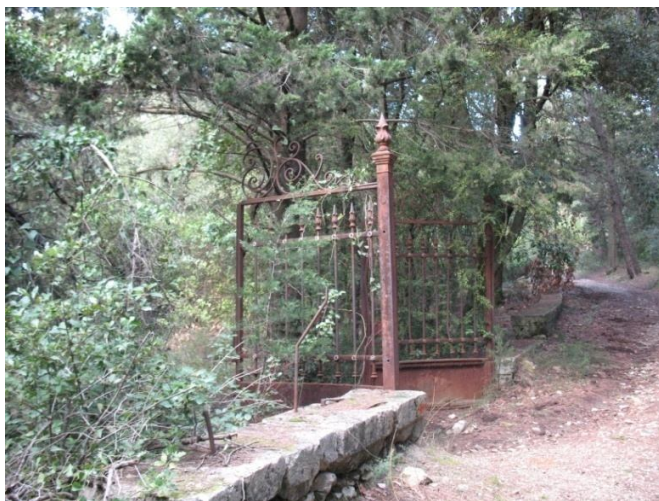
ΕΙΚΟΝΑ 73: Άποψη στο εσωτερικό του κήπου. Διακρίνονται οι λίθοι που οριοθετούν διαδρόμους κίνησης

ΕΙΚΟΝΑ 74: Τα κυπαρίσσια σε κυκλική διαμόρφωση

ΕΙΚΟΝΑ 75: Το γήπεδο του τένις

ΕΙΚΟΝΑ 76: Η είσοδος του κήπου από την ανατολική πλευρά

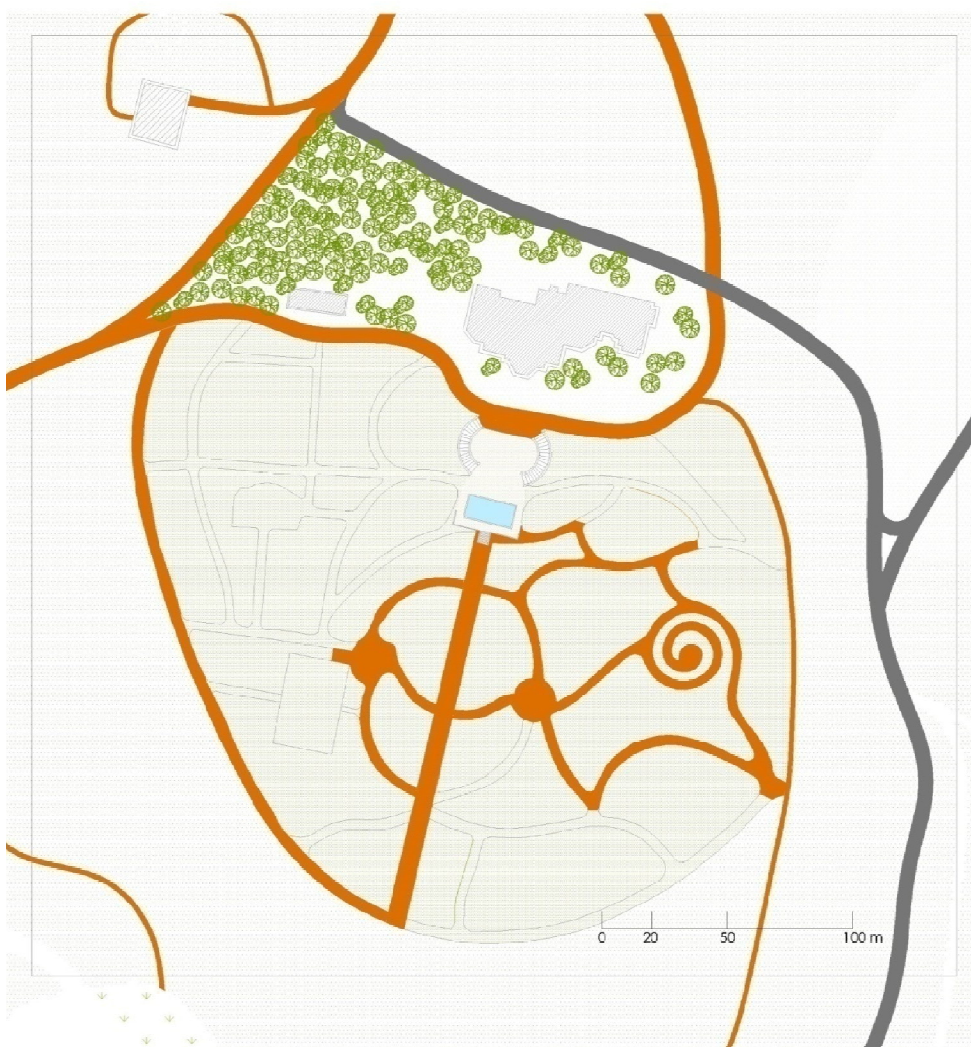
ΕΙΚΟΝΑ 77: Η συστάδα με ουσαιγκτόνιες

ΕΙΚΟΝΑ 78: Η συστάδα με γιούκα

ΕΙΚΟΝΑ 79: Κουμαριές στον κήπο του ανακτόρου

ΕΙΚΟΝΑ 80: Αποτύπωση των προσπελάσιμων μονοπατιών στο εσωτερικό του κήπου του ανακτόρου

3.3.6. ΤΟ ΠΑΡΚΟ

Το πάρκο, όπως γνωρίζουμε από βιβλιογραφικές πηγές, εκτείνονταν Βόρεια του ανακτόρου. Σήμερα στην περιοχή αυτή, διακρίνονται κάποια ίχνη διαμόρφωσης, τα περισσότερα όμως στοιχεία του έχουν χαθεί.

Στο εσωτερικό του δεν διατηρούνται παρά μόνο δύο μονοπάτια. Διατηρείται όμως ημικυκλικό, επικλινές παρτέρι, το οποίο βρισκονταν στη ανατολική πλευρά της πρώτης βασιλικής έπαυλης, που σήμερα δεν σώζεται και ανήκει στον σχεδιασμό του 1890. Στο εσωτερικό του πάρκου, διατηρείται διαμήκης πέργκολα, η οποία δεν είναι αξιόλογη κατασκευαστικά, αλλά παρ'όλα αυτά καταδεικνύει πιθανή όδευση στο εσωτερικό του πάρκου (Εικ. 81, 83).

Στο νότιο όριο του πάρκου με τον δρόμο, διατηρούνται σε ένα σημείο, οι ακανόνιστες πέτρες που όριζαν διαδρομή, που φαίνεται να έχει κατεύθυνση προς το εσωτερικό του πάρκου. Αυτό, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στο ίδιο σημείο υπάρχει μεγάλος ορθογωνισμένος λίθος που μοιάζει με κατώφλι, μας οδηγεί στην υπόθεση ότι εκεί υπήρχε είσοδος του πάρκου (Εικ. 82).

Η βλάστηση του πάρκου είναι όμοια με αυτή του κήπου του ανακτόρου (Πιν. 1), με μόνη προσθήκη το Ρούσκο (*Ruscus aculeatus*).

ΕΙΚΟΝΑ 81: Η πέργκολα στο εσωτερικό του πάρκου

ΕΙΚΟΝΑ 82: Το κατώφλι στο Νότιο όριο του πάρκου

ΕΙΚΟΝΑ 83: Αποτύπωση μονοπατιών πάρκου. Διακρίνεται η θέση της πέργκολας, του ημικυκλικού παρτεριού και του σημείου που σώζεται το κατώφλι

3.3.7. ΤΟ ΠΑΛΑΙΟΚΑΣΤΡΟ

Ένα τρίτο, ιδιαίτερο κομμάτι του πρώην βασιλικού κήματος Τατοΐου, είναι ο λόφος του Παλαιόκαστρου στον οποίο βρίσκεται το βασιλικό κοιμητήριο. Η θέση επελέγη το 1879 για την ταφή της επτά μηνών βασιλοπούλας Όλγας και αργότερα δημιουργήθηκε εκεί το βασιλικό κοιμητήριο. Σήμερα υπάρχει ακόμα και διατηρείται σε άριστη κατάσταση ο Ναός της Αναστάσεως, ο οποίος σχεδιάστηκε από τον Μεταξά και θεμελιώθηκε το 1899. Διατηρείται ακόμη ο μεγάλος φακοειδής ημιπολύτιμος λίθος, που είχε φέρει η Όλγα από τη Ρωσία και κοσμή το σταυρό του τρούλου (Εικ. 84) (Σταματόπουλος, 2004).

Υπάρχει ακόμη το μαυσωλείο του Κωνσταντίνου Α', της Σοφίας και του Αλέξανδρου, το οποίο ξεκίνησε να ανεγείρεται το 1936 και τελικά λόγω του πολέμου, παρέμεινε ημιτελές (Σταματόπουλος, 2004). Γύρω από το Ναό και το μαυσωλείο, ανάμεσα στα δέντρα υπάρχουν διάσπαρτοι οι τάφοι πολλών μελών της βασιλικής οικογένειας, η οποία διατηρεί ακόμη το δικαίωμα να κηδεύει εκεί τα μέλη της.

Οι περισσότεροι τάφοι είναι απλοί χωρίς ιδιαίτερο διάκοσμο (Εικ. 85, 86). Εξαιρεση αποτελούν ο τάφος του πρίγκιπα Νικόλαου, ο οποίος είναι διακοσμημένος με σκαλιστά περίτεχνα μοτίβα, βυζαντινής τεχνοτροπίας. Ο τάφος του Νικολάου σχεδιάστηκε έτσι καθώς ο Νικόλαος ήταν λάτρης της Βυζαντινής τέχνης, συνιδρυτής και πρώτος δωρητής του Βυζαντινού Μουσείου (Σταματόπουλος, 2004).

Ένας ακόμη τάφος, ο οποίος έχει πολύ ενδιαφέροντα σχεδιασμό, είναι αυτός του πρίγκιπα Χριστόφορου, ο οποίος είναι εμπνευσμένος από τη μορφή των τάφων των Σααδιδών σουλτάνων του Μαρακές (Εικ. 87) (Σταματόπουλος, 2004).

ΕΙΚΟΝΑ 84: Ο Ναός της Αναστάσεως του κοιμητηρίου

ΕΙΚΟΝΕΣ 85, 86: Τάφοι στο βασιλικό κοιμητήριο

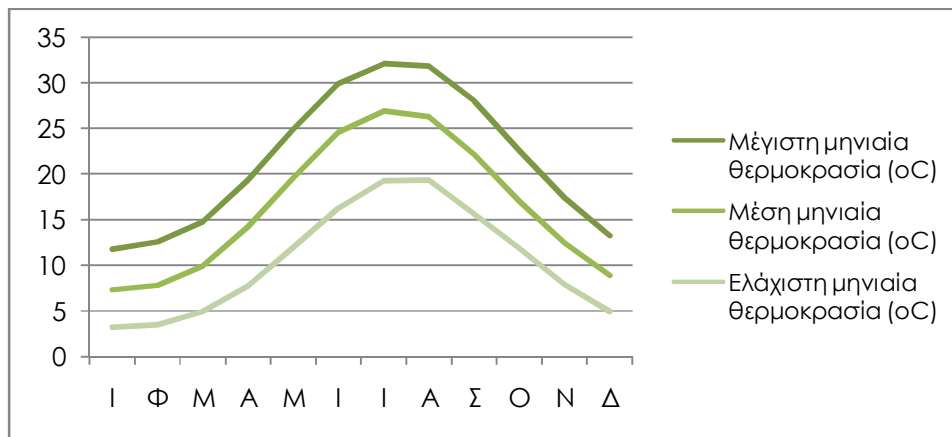

ΕΙΚΟΝΑ 87: Ο τάφος του πρίγκιπα Χριστόφορου στο βασιλικό κοιμητήριο

3.4. ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Οι μέγιστες, μέσες και ελάχιστες μηνιαίες θερμοκρασίες, για το διάστημα 1958-2010, για την περιοχή του Τατοΐου, παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 1. Για το ίδιο διάστημα η απόλυτη μέγιστη θερμοκρασία ήταν 48 °C, ενώ η απόλυτη ελάχιστη θερμοκρασία ήταν -8,8 °C. Η μέση μηνιαία βροχόπτωση και οι μέρες βροχής ανά μηνά παρουσιάζονται στον Πίνακα 2 (www.hnms.gr).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1: Μέγιστη, μέση και ελάχιστη θερμοκρασία για την περιοχή του Τατοΐου

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Μέση μηνιαία βροχόπτωση και μέρες βροχής για την περιοχή του Τατοΐου

1ο Εξάμηνο	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ
Μέση μηνιαία βροχόπτωση (mm)	69,2	48,6	51,1	26,2	20,4	9,8
Μέρες βροχής	11,0	9,6	9,4	8,0	5,6	3,1
2ο Εξάμηνο	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
Μέση μηνιαία βροχόπτωση (mm)	10,0	6,0	17,6	47,6	60,2	83,9
Μέρες βροχής	1,6	1,5	3,2	6,7	9,4	12,5

Η μέση μηνιαία διεύθυνση ανέμου είναι Βόρεια καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και η μέση ένταση ανέμων είναι πολύ ασθενής (2 B) κατά τους μήνες Νοέμβριο έως και Ιούνιο και ασθενής (3 B) κατά τους μήνες Ιούλιο έως και Οκτώβριο (www.hnms.gr).

3.5. ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η περιοχή μελέτης είναι μια επικλινή, μακρόστενη έκταση γης, με Νότιο προσανατολισμό. Το υψηλότερο σημείο είναι αυτό των χώρων στάθμευσης αυτοκινήτων σε υψόμετρο 532 m. Στο χαμηλότερο σημείο βρίσκεται ο «οικισμός», σε υψόμετρο 456 m(Εικ. 88).

Ξεκινώντας από τα Βόρεια και τους χώρους στάθμευσης αυτοκινήτων, στο αμέσως χαμηλότερο επίπεδο βρίσκεται το συγκρότημα των βοηθητικών κτιρίων του ανακτόρου. Η υψομετρική διαφορά μεταξύ των δύο επιπέδων είναι 16 m και η κλίση, που είναι και η εντονότερη της περιοχής, είναι περίπου 15%(Εικ. 88).

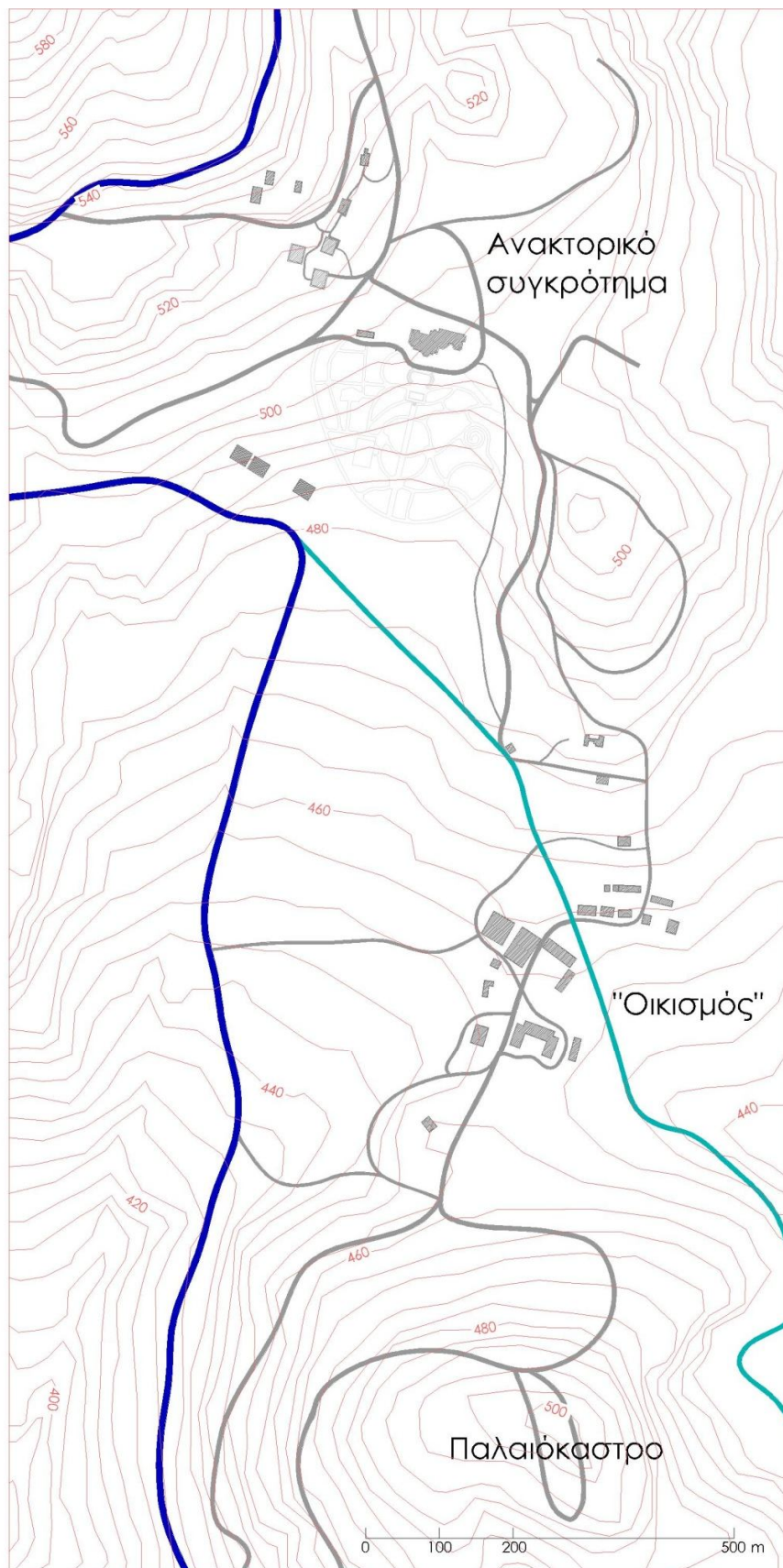
Το πάρκο, βρίσκεται λίγο χαμηλότερα από το επίπεδο των βοηθητικών οικημάτων, στα 508 m και παρουσιάζει μια έξαρση στο κέντρο με υψομετρική διαφορά 12 m και κλίση 5%.Το ανάκτορο βρίσκεται σε υψόμετρο 500 m, η απόστασή του από το συγκρότημα των βοηθητικών κτιρίων είναι περίπου 200 m και η κλίση είναι περίπου 8%. Ο Βόρειος αμπελώνας, απλώνονταν σε έκταση με ελαφριά κλίση 7% και προσανατολισμό νοτιοανατολικό(Εικ. 88).

Από το ανάκτορο μέχρι το φυλάκιο της εσωτερικής πύλης (472 m) η κλίση είναι ομοιόμορφη περίπου 5%. Το αμέσως χαμηλότερο επίπεδο είναι αυτό των κτιρίων της πλατείας του ξενοδοχείου, τα οποία βρίσκονται σε υψόμετρο 460 m και η κλίση του εδάφους από το φυλάκιο έως τα κτίρια αυτά είναι περίπου 5%. Αμέσως χαμηλότερα είναι τα κτίρια που περιβάλλουν την πλατεία της «μάνδρας», που έχουν υψομετρική διαφορά από αυτά της πλατείας του ξενοδοχείου, μόλις 4 m και η κλίση ανάμεσα στα δύο σημεία είναι 6%(Εικ. 88).

Οι ελαιώνες ανατολικά και δυτικά του οικισμού παρουσιάζουν μέγιστη υψομετρική διαφορά 40 m, η κλίση τους είναι περίπου 5% και έχουν Νότιο προσανατολισμό. Η περιοχή στην οποία υπήρχε ο Νότιος αμπελώνας έχει πολύ ελαφριά κλίση 2,5 %, έχει όμως αντίθετο προσανατολισμό (Βόρειο), σε σχέση με τις υπόλοιπες καλλιεργούμενες εκτάσεις(Εικ. 88).

Από την περιοχή όπου βρίσκονταν ο Νότιος αμπελώνας ξεκινάει ανωφέρεια με κλίση 15% που οδηγεί στην κορυφή του λόφου του Παλαιόκαστρου, σε υψόμετρο 500 m(Εικ. 88).

Από τους χάρτες του Κάουπερτ, πληροφορούμαστε ότι γύρω από τον πυρήνα του κτήματος υπάρχουν εννιά πηγές (Κορρές, 2008).

ΕΙΚΟΝΑ 88: Τοπογραφικό ανάγλυφο περιοχής

3.6. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΧΩΡΟΥ

Το πρώην βασιλικό κτήμα Τατοΐου αποτελεί σημαντικό μνημείο της νεώτερης ιστορίας και πολιτιστικής μας κληρονομιάς. Η θέση του, εγγύτητά του στην Αθήνα και ο διπλός του χαρακτήρας (αγροτικός και επίσημος), το καθιστούν μια πολύ ιδιαίτερη περίπτωση μνημειακού χώρου. Με τις κατάλληλες επεμβάσεις συντήρησης και ανάδειξης θα μπορούσε να αποτελέσει αξιόλογο πόλο έλξης υπερτοπικού χαρακτήρα.

Ξεκινώντας μια περιήγηση στο Τατόι, γίνεται αντιληπτό από πολύ νωρίς ότι ο χώρος δεν είναι κατάλληλα οργανωμένος για την υποδοχή επισκεπτών και παρουσιάζει ποικίλα προβλήματα:

- **Προβλήματα πρόσβασης.** Απουσιάζει η κατάλληλη σήμανση επί της οδού Τατοΐου, που θα επισημαίνει στους επισκέπτες τη θέση του κτήματος και τα σημεία εισόδου. Αν κάποιος δεν γνωρίζει που είναι οι εισοδοί δεν είναι δυνατό να τις εντοπίσει. Οι πύλες φράσσονται από μεταλλική μπάρα για την αποτροπή εισόδου μηχανοκίνητων οχημάτων και δεν υπάρχει διαμορφωμένη είσοδος για πεζούς. Οι πεζοί εισέρχονται από το κενό δεξιά και αριστερά της μπάρας (Πύλη Βαρυμπόμπης) ή από άνοιγμα στο συρματόπλεγμα (Πύλη Λεύκας). Έτσι δεν είναι φανερό αν επιτρέπεται η είσοδος ή όχι.
- **Προβλήματα κυκλοφορίας.** Στο εσωτερικό του χώρου ο οποίος είναι τεράστιος, απουσιάζει κάθε σήμανση. Δεν υπάρχουν ταμπέλες που να καταδεικνύουν τη θέση του επισκέπτη, ούτε γενικός χάρτης του κτήματος. Έτσι επειδή οι δρομίσκοι είναι πολλοί, πολύ συχνά οι επισκέπτες χάνονται στην προσπάθειά τους να βρουν κάποιο σημείο.
- **Προβλήματα ασφάλειας.** Σε ότι αφορά την ασφάλεια του χώρου και αυτή είναι ανύπαρκτη. Η περιήγηση περιορίζεται μόνο σε ορισμένα σημεία της περιμέτρου. Οι αστυνομικοί που εργάζονται στον αστυνομικό σταθμό, δεν επαρκούν για να ελέγχουν ικανοποιητικά το χώρο. Έτσι ανακύπτουν ζητήματα ασφάλειας για τα κτίρια, για το δάσος αλλά και για τους επισκέπτες.

Η έλλειψη ασφάλειας φανερώνεται και από το ότι διάφορα τμήματα του χώρου, πολύ συχνά χρησιμοποιούνται σαν αυτοσχέδιες πίστες moto-cross. Η δραστηριότητα αυτή δεν περιορίζεται μόνο στην περιφέρεια του πυρήνα του κτήματος, αλλά και μέσα σε αυτόν (π.χ. στο πάρκο).

- **Προβλήματα «ανάγνωσης» του χώρου.** Η απουσία σήμανσης που θα προσδιόριζε τη χρήση και λειτουργία των κτιρίων, έχει σαν αποτέλεσμα να διαφεύγει από τον επισκέπτη ο χαρακτήρας του κτήματος και κυρίως αυτός του αγροτικού τομέα.
- **Προβλήματα λειτουργικότητας.** Από το χώρο απουσιάζουν οι λειτουργίες εξυπηρέτησης επισκεπτών. Δεν υπάρχει χώρος υποδοχής, αναμονής και ενημέρωσης των επισκεπτών. Απουσιάζουν ακόμη χώροι στάσης και ανάπαυσης, αναψυκτήριο και χώροι υγιεινής. Οι επισκέπτες συνήθως επιλέγουν σαν χώρο ανάπαυσης τον κενό χώρο που βρίσκεται νότια του νέου βουστάσιου. Τέλος δεν υπάρχουν διαμορφωμένες προτεινόμενες διαδρομές για τους επισκέπτες.
- **Περιορισμένοι χώροι στάθμευσης.** Ως χώροι στάθμευσης χρησιμοποιούνται ανοίγματα στις δύο πύλες του κτήματος. Αυτοί όμως είναι περιορισμένοι και έχουν πολύ ανώμαλο ανάγλυφο, με αποτέλεσμα τα Σαββατοκύριακα, που η επισκεψιμότητα είναι αυξημένη, να δημιουργούνται συμφορήσεις.

4. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ
ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

4.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΚΗΠΟΥ

Ο νόμος 3028/2002, για την προστασία των αρχαιοτήτων και της πολιτιστικής κληρονομιάς, έχει σαν σκοπό την διατήρηση της ιστορικής μνήμης, χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών (ΦΕΚ Α 153/2002).

Σύμφωνα με τον παραπάνω νόμο, ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και των ατομικών και συλλογικών δραστηριοτήτων των ανθρώπων. Ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά, που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία (ΦΕΚ Α 153/2002).

Ως ιστορικοί τόποι, νοούνται εκτάσεις που αποτέλεσαν χώρο εξαιρετών ιστορικών γεγονότων ή εκτάσεις που περιέχουν μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης, που συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους (ΦΕΚ Α 153/2002).

Ο παραπάνω εθνικός νόμος δεν ορίζει στενά την έννοια του «ιστορικού κήπου», όμως αυτή μπορεί να ενταχθεί στον ορισμό του μνημείου και του πολιτιστικού αγαθού. Παρ'όλα αυτά, υπάρχουν χώρες οι οποίες διαθέτουν εθνική νομοθεσία για τους «ιστορικούς κήπους» και αυτή έχει βασιστεί σε διεθνείς συμβάσεις για την προστασία των «ιστορικών κήπων», στις οποίες κατ'αναλογία μπορούμε να βασιστούμε και εμείς.

Οι βάσεις για τη διαμόρφωση του διεθνούς πλαισίου προστασίας των ιστορικών κήπων τέθηκαν το 1964, με τον προσδιορισμό των βασικών αρχών προστασίας ιστορικών χώρων και του περιβάλλοντός τους, στη Χάρτα της Βενετίας. Αργότερα το 1981, η Χάρτα της Φλωρεντίας, εισήγαγε την έννοια του κήπου ως ζωντανού μνημείου (Ζερνιώτη-Βεργή, 2002).

Η Χάρτα της Φλωρεντίας, συστάθηκε από την Παγκόσμια Επιτροπή για τους Κήπους και τους Ιστορικούς Χώρους, στην οποία συμμετέχουν το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS) και η Διεθνής Ομοσπονδία Αρχιτεκτόνων Τοπίου (IFLA). Σύμφωνα με αυτή, ως «ιστορικός κήπος» ορίζεται μια σύνθεση αρχιτεκτονικής και βλάστησης, που παρουσιάζει ενδιαφέρον ιστορικό ή αισθητικό. Από την άποψη αυτή μπορεί να θεωρηθεί και ως μνημείο (Carta di Firenze, 1981).

Η Διεθνής Ομοσπονδία Αρχιτεκτόνων Τοπίου (IFLA), προσθέτει στον παραπάνω ορισμό ότι ο όρος «ιστορικός», μπορεί να αναφέρεται σε κήπο ανεξαρτήτως του μεγέθους και της τεχνοτροπίας του και περιλαμβάνει: βοτανικούς, μοναστηριακούς, θεματικούς κήπους, κοιμητήρια, οπωρώνες ή λαχανόκηπους, από τη στιγμή που τα πολιτισμικά, ιστορικά και καλλιτεχνικά χαρακτηριστικά κάθε χώρας, βρίσκουν τη φυσική τους έκφραση στο τοπίο και στη διαμόρφωση των χώρων αυτών (Τσαλικίδης και Ταμουτσέλη, 1998).

Με βάση τα παραπάνω γίνεται αντιληπτό ότι οι διαμορφωμένοι χώροι πρασίνου του πρώην βασιλικού κτήματος Τατσοΐου, στους οποίους περιλαμβάνονται οι διαμορφωμένοι κήποι αλλά και οι καλλιέργειες, μπορούν να θεωρηθούν «ιστορικοί κήποι» με βάση τη Χάρτα της Φλωρεντίας.

Ενώ στο ΦΕΚ Β 1620/2003, αναφέρεται ότι το τμήμα του κτήματος, που ορίζεται από συνημμένο τοπογραφικό χάρτη (βλ. Κεφ. 2.2), είναι χαρακτηρισμένος ιστορικός τόπος και είναι συνδεδεμένο με σημαντικά ιστορικά γεγονότα και με την ιστορικότητα και αισθητική του Αττικού τοπίου, καθώς συνθέτει ένα χαρακτηριστικό πυρήνα περιβαλλοντικού, φυσικού, πολιτιστικού και αρχιτεκτονικού συνόλου, οι κήποι και οι καλλιέργειες του πρώην βασιλικού κτήματος Τατσοΐου, δεν είναι επισήμως χαρακτηρισμένοι ως «ιστορικοί κήποι», λόγω της απουσίας συγκεκριμένου εθνικού νομοθετικού πλαισίου. Παρ'όλα αυτά θα πρέπει να θεωρηθούν ως μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς και οι παρεμβάσεις σε αυτά, θα πρέπει να αποσκοπούν στην αποκατάσταση και διατήρησή τους και να εμπνέονται από τις γενικές αρχές για την προστασία τους.

4.2. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΗΠΩΝ

Ως μνημείο, ο ιστορικός κήπος, πρέπει να προστατεύεται. Παρ' όλα αυτά, επειδή είναι ζωντανό μνημείο, η διάσωσή, συντήρηση και αποκατάστασή του, διέπεται από ιδιαίτερους κανόνες. Παρακάτω αναφέρονται σημαντικότερες αρχές από τη Χάρτα της Φλωρεντίας (Carta di Firenze, 1981).

- Αν ο ιστορικός κήπος είναι συνδεδεμένος με κάποιο κτίριο, τότε θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα αυτού. Αν δεν είναι συνδεδεμένος με κάποιο κτίριο, τότε πρέπει να συνδέεται με τον περιβάλλοντα αυτού χώρο, αστικό, αγροτικό, τεχνητό ή φυσικό.
- Το κύριο υλικό κατασκευής ενός ιστορικού κήπου είναι φυτικό και ως τέτοιο είναι φθαρτό και εφήμερο. Η όψη του, είναι αποτέλεσμα της ατέρμονης ισορροπίας, μεταξύ της εναλλαγής των εποχών, της ανάπτυξης και παρακμής της φύσης και την εφαρμογή της τέχνης και του τεχνητού, που τείνει να διατηρήσει την αρχική υπόσταση.
- Η συντήρηση των ιστορικών κήπων είναι μια αδιάκοπη εργασία. Για την διατήρηση της όψης, οι εργασίες θα πρέπει να περιορίζονται σε σημειακές αποκαταστάσεις και σε βάθος χρόνου σε κυκλικές ανανεώσεις. Για την επιλογή των ειδών, πρέπει να λαμβάνεται υπ' όψιν ο βοτανικός και πολιτιστικός εγκλιματισμός ενός είδους, με σκοπό την διατήρηση των πρωταρχικών ειδών του κήπου.
- Τα διακοσμητικά στοιχεία του κήπου, θεωρούνται μέρος του και δεν θα πρέπει να μετακινούνται. Ακόμη, ο περιβάλλοντας χώρος του ιστορικού κήπου, δεν θα πρέπει να αλλοιώνεται.
- Κάθε παρέμβαση σε ιστορικό κήπο, θα πρέπει να απορρέει από διεξοδική μελέτη ανασκαφικών δεδομένων ή ιστορικών τεκμηρίων που αφορούν τον συγκεκριμένο κήπο ή ανάλογους κήπους, έτσι ώστε να εξασφαλίζεται ο επιστημονικός χαρακτήρας των παρεμβάσεων.

Για την προστασία ενός κήπου, είναι απαραίτητο να προσδιορισθούν ποιά στοιχεία πρέπει να διατηρηθούν (κατασκευές, σχέδιο, φυτικό υλικό). Αφετηρία για την αποκατάσταση, πρέπει να είναι η τεκμηριωμένη γνώση της αρχικής του μορφής. Δυσκολία παρουσιάζεται σε κήπους που έχουν αλλοιωθεί στη διάρκεια του χρόνου. Έτσι μία από τις πρώτες ενέργειες θα πρέπει να είναι η συλλογή ιστορικών τεκμηρίων και η μελέτη των στοιχείων που απαρτίζουν τον κήπο (Τσαλικίδης και Ταμουτσέλη, 1998).

Τα υλικά του κήπου (φυτικά είδη, κατασκευές, διακοσμητικά στοιχεία), καθ' ότι φθαρτά, πρέπει να συντηρούνται και αν αυτό δεν είναι δυνατό, να αντικαθιστώνται χωρίς να αλλοιώνεται η αυθεντικότητα του. Η διάταξη των χώρων αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του κήπου και η έστω και συμβολική αποκατάσταση ενός υποχώρου, θα πρέπει να επιδιώκεται. Κατά περιπτώσεις, αντί της πλήρους αναδημιουργίας ενός κατεστραμμένου κήπου, πρέπει να γίνεται προσπάθεια δημιουργίας της αρχικής σύλληψης της χωρικής διάταξης, με υλικά που αποδίδουν συμβολικά το αρχικό πνεύμα του σχεδιασμού (Τσαλικίδης και Ταμουτσέλη, 1998).

Σε περίπτωση που έχουν γίνει προσθετικές επεμβάσεις στο σχέδιο ενός κήπου, πρέπει να εκτιμηθεί ποιές από αυτές είναι αισθητικά αποδεκτές και συμβάλλουν θετικά στη χωρική διάταξη και ποιές αλλοιώνουν την αρχική ιδέα ή αποτυγχάνουν να ενσωματωθούν στο σχέδιο (Τσαλικίδης και Ταμουτσέλη, 2002).

Η χρησιμοποίηση παραδοσιακών υλικών και τεχνικών διασφαλίζει την αισθητική αρτιότητα των επεμβάσεων. Όπου αυτό δεν είναι δυνατό, αυτά μπορούν να αντικατασταθούν από σύγχρονα σε βαθμό που δεν επηρεάζουν αρνητικά το αισθητικό αποτέλεσμα. Σε ότι αφορά το φυτικό υλικό, θα πρέπει μέσα από σχετική μελέτη, να χρησιμοποιούνται είδη που να ανταποκρίνονται στις προθέσεις και το όραμα του αρχικού δημιουργού (Τσαλικίδης και Ταμουτσέλη, 1998).

Παρ' όλα αυτά, επειδή το αποτέλεσμα μεταφέρεται στον επισκέπτη μέσα από την εικόνα, θα πρέπει να επιδιώκεται ισορροπία μεταξύ της ιστορικής ακρίβειας και της αισθητικής (Τσαλικίδης και Ταμουτσέλη, 1998)

Οι Τσαλικίδης και Ταμουτσέλη (1998), προτείνουν μεθοδολογία αποκατάστασης ιστορικών κήπων. Σύμφωνα με αυτή, η μελέτη αποκατάστασης θα πρέπει να περιλαμβάνει: ιστορική μελέτη του κήπου, μελέτη της εθνικής και διεθνούς νομοθεσίας, ανάλυση της υφιστάμενης κατάστασης με φωτογραφικό υλικό, τοπογραφικό σχέδιο, κατόψεις κατασκευών, βοτανική μελέτη και μελέτη των υποδομών (άρδευση, στράγγιση) αν υπάρχουν. Τα κριτήρια αποκατάστασης θα πρέπει να εναρμονίζονται με τα διεθνή και εθνικά πρότυπα, ενώ η μελλοντική χρήση και λειτουργία θα πρέπει να καθορίζονται από τον μελετητή.

4.3. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟΥΣ ΚΗΠΟΥΣ ΤΟΥ ΤΑΤΟΪΟΥ

4.3.1. Ο ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ

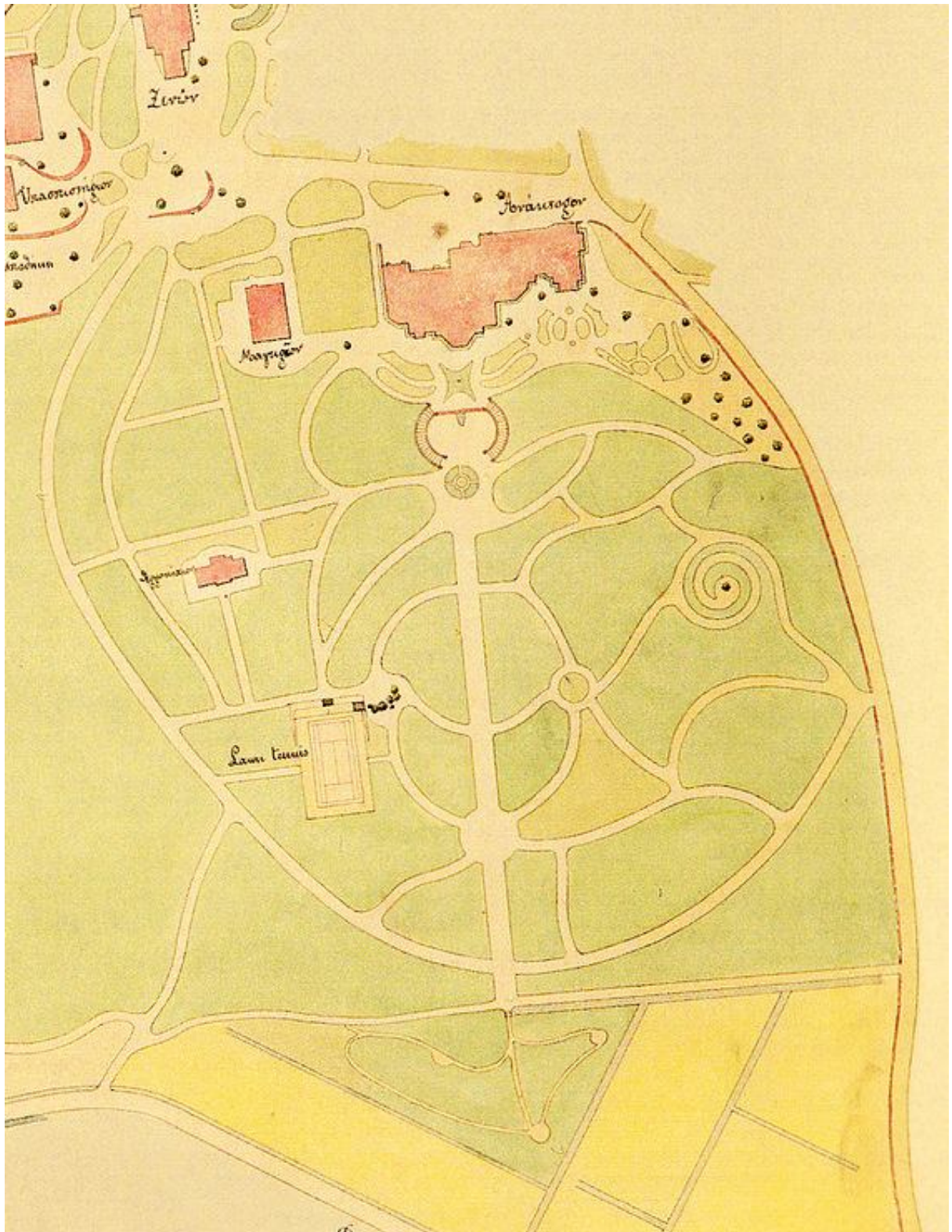
Ο κήπος του ανακτόρου, απλώνεται σε τρία επίπεδα, στη Νότια πλευρά του ανακτόρου. Σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό του άνδρου (ανώτερο επίπεδο), υπήρχαν διαμορφωμένα παρτέρια με ανθόφυτα και ψαλιδισμένους θάμνους, ο σχεδιασμός των οποίων διακρίνεται στην αποτύπωση του 1896 (Εικ. 89). Από φωτογραφίες της εποχής διακρίνονται στα παρτέρια του ανατολικού άκρου του άνδρου κάποια φυτικά είδη που πιθανώς να είναι γιούκα, τριανταφυλλίες (Εικ. 90), ενώ σε άλλο παρτέρι διακρίνονται γεράνια (Εικ. 91). Οι διάδρομοι κίνησης ανάμεσα στα παρτέρια, ήταν στρωμένοι με λευκό χαλί (Εικ. 90, 91).

Από φωτογραφία (Εικ. 92), διακρίνεται ότι το άγαλμα του «Κοζάκου κυνηγού», ήταν τοποθετημένο στο κέντρο του κεντρικού παρτεριού του άνδρου. Εκτός από το άγαλμα του «Κοζάκου κυνηγού», υπήρχε και ένα δεύτερο, στα ανατολικά της μαρμάρινης κλίμακας. Πρόκειται για τον «Ψαρά», έργο του Φιλιπότη, το οποίο αγοράστηκε το 1874, Μπροστά από το άγαλμα του «Κοζάκου κυνηγού», υπήρχε τοποθετημένο ημικυκλικό μαρμάρινο παγκάκι (Εικ. 93) (Σταματόπουλος, 2004).

Στην αποτύπωση του 1896 (Εικ. 89), διακρίνονται ακόμη, στο επίπεδο του άνδρου, διάσπαρτα μεμονωμένα δενδρύλλια ή θάμνοι ανάμεσα στα παρτέρια και μια αραιή συστάδα δενδρυλλίων στο ανατολικό όριο του άνδρου. Από την Εικόνα 91, διακρίνεται ότι στο σημείο υπήρχαν φυτεμένα πιθανώς πεύκα και έλατα.

Στο όριο του άνδρου, εκεί όπου σήμερα υπάρχουν τα balustrí, υπήρχε περίτεχνο μεταλλικό κιγκλίδωμα όμοιο με εκείνο του ανακτόρου. Στο επάνω μέρος των δύο κλιμάκων, υπήρχαν δύο μεγάλες, ζωγραφιστές, μεταλλικές, σχεδόν κυλινδρικές ζαρντιέρες, με το έμβλημα του Γεωργίου Α'. Σε φωτογραφίες της εποχής διακρίνεται ότι σε αυτές υπήρχαν φυτεμένα κάποια φοινικοειδή (Εικ. 94-96).

Τα μεταλλικά φυτοδοχεία έχουν διασωθεί και βρίσκονται έξω από το διευθυντήριο. Είχαν μεταφερθεί εκεί, την περίοδο του 1937-1939, όταν ανακαινίζονταν το ανάκτορο και έκτοτε παραμένουν εκεί (Σταματόπουλος, 2004). Στο διευθυντήριο υπάρχουν ακόμη, φυτοδοχεία που μοιάζουν με αυτά που κοσμούν τις βάσεις της καμπύλης κλίμακας, τα οποία ήταν τοποθετημένα στην κλίμακα της πρώτης βασιλικής έπαυλης, όπως φαίνεται από φωτογραφία της εποχής. Ένα ακόμα τέτοιο φυτοδοχείο, διατηρείται, δίπλα σε βοηθητικό κτίριο του «οικισμού» (Εικ. 97, 98).

ΕΙΚΟΝΑ 89: Αποτύπωση της διαμόρφωσης του κήπου του ανακτόρου, Ι. Πάτσης, 1896 (πηγή: Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009)

ΕΙΚΟΝΑ 90: Άποψη της διαμόρφωσης των παρτεριών του ανατολικού άκρου άνδηρου, διακρίνονται είδη που πιθανώς είναι γιούκα και τριανταφυλλίες στα παρτέρια (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 91: Άποψη της διαμόρφωσης των παρτεριών του άνδηρου, διακρίνονται είδη που πιθανώς είναι γιούκα και τριανταφυλλίες στα παρτέρια (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 92 : Ο «Κοζάκος κυνηγός» σε φωτογραφία του 1908 (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 93: Ημικυκλικό παγκάκι στο άνδριο(πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 94: Άποψη του άνδριου στη νότια πλευρά του κτιρίου. Διακρίνονται τα διαμορφωμένα παρτέρια και τα μεγάλα μεταλλικά φυτοδοχεία στην κορυφή της κλίμακας (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 95: Η βασίλισσα Όλγα με τον πρίγκιπα Χριστόφορο, στο άνδηρο (1895). Διακρίνεται το μεταλλικό κιγκλίδωμα και στο βάθος τα κυπαρίσσια σε κυκλική διάταξη (πηγή: Σταματοπούλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 96: Το μεταλλικό φυτοδοχείο με το φοινικοειδές (πηγή: ψηφιακό αρχείο Ε.Ι.Α.)

ΕΙΚΟΝΕΣ 97, 98: Τα φυτοδοχεία του κήπου του ανακτόρου στον περιβολο του διευθυντηρίου

ΕΙΚΟΝΑ 99: Το μεταλλικό κιγκλίδωμα στο δασονομείο

Στο αμέσως κατώτερο επίπεδο (σημερινό επίπεδο πισίνας), στο χώρο μπροστά από τη σπηλιά υπήρχε κυκλικό παρτέρι με ψαλιδισμένη μπορντούρα και στο κέντρο ένα φοινικοειδές είδος που πιθανώς είναι οουσιγκτόνια (*Washingtonia filifera*). Διακρίνονται ακόμη βλαστοί θάμνων, που πιθανώς είναι τριανταφυλλίες. Στο παρτέρι αυτό κατέληγαν οι δρομίσκοι του κατώτατου επιπέδου του κήπου (Εικ. 89) (Σταματόπουλος, 2004). Η οβάλ δεξαμενή στο εσωτερικό της σπηλιάς είχε νούφαρα και ο κισσός που διακοσμούσε τον αναλημματικό τοίχο, κλαδεύονταν, έτσι ώστε να δίνει την αίσθηση «παπισερι» (Εικ. 100).

Το κατώτατο επίπεδο του κήπου (Εικ. 103), σχεδιάστηκε το 1892 από τον Γάλλο σχεδιαστή Maton και ξεκινούσε με ελαφριά κλίση από το επίπεδο με το κυκλικό παρτέρι (Καρδαμίτση-Αδάμη, 2009). Στο σχέδιο του 1896 (Εικ. 89) αποτυπώνεται η διάταξη των δρομίσκων του διαμορφωμένου κήπου. Διακρίνεται το σημείο στο οποίο είναι φυτεμένα σε κυκλική διάταξη, κυπαρίσσια (Εικ. 101, 102), τα οποία ήδη σε φωτογραφίες του 1895 ξεχωρίζουν πάνω από τα υπόλοιπα δέντρα (Εικ. 95). Ακριβώς δίπλα διακρίνεται η διαμόρφωση του γηπέδου τένις, το οποίο όμως, έφερε χλοοτάπητα (lawn tennis). Στην ίδια πλευρά της αλέας διακρίνεται, η ύπαρξη θερμοκηπίου (Εικ. 89).

Όπως αναφέρθηκε και στο Κεφ. 3.3.5., στο ανατολικό όριο του κήπου υπήρχε τοίχιο που έφερε κιγκλίδωμα. Τμήματα του διατηρούνται έξω από το δασονομείο (Εικ. 99).

Από τα διαθέσιμα ιστορικά στοιχεία, γίνεται αντιληπτό ότι οι εκτενέστερες αλλοιώσεις του κήπου του ανακτόρου, σε σχέση με το αρχικό σχέδιο αφορούν το ανώτερο και το μεσαίο και λιγότερο το κατώτερο επίπεδο του κήπου.

ΕΙΚΟΝΑ 100: Άποψη του ανακτόρου και της διαμόρφωσης μεσαιού επιπέδου. Διακρίνονται οι μαρμάρινες κλίμακες, η σπηλιά και το κυκλικό παρτέρι (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΕΣ 101, 102: Ξύλινα παγκάκια στο εσωτερικό της κυκλικής διαμόρφωσης με κυπαρίσσια στον κήπου του ανακτόρου κατά το έτος 1939 (πηγή: ψηφιακό αρχείο EPT)

ΕΙΚΟΝΑ 103: Η ευθύγραμμη κεντρική αλέα του κήπου. Διακρίνονται τα κυπαρίσσια σε κυκλική διάταξη (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

Στον άνδριο της νότιας όψης, τα διαμορφωμένα παρτέρια, και διάδρομοι κίνησης με χαλίκι, διατηρούνταν τουλάχιστον μέχρι το 1936, όπως φαίνεται από την αεροφωτογραφία του έτους εκείνου (Εικ. 104). Αργότερα αυτά αντικαταστάθηκαν από χλοοτάπητα και κάποια δέντρα (πλατάνια), όπως φαίνεται πάλι από φωτογραφίες του 1966 (Εικ. 105).

Η σημαντικότερη αλλαγή που υπέστη ο κήπος ήταν η αφαίρεση του κυκλικού παρτεριού με την ουσιαστικότητα και η κατασκευή της πισίνας. Μπορούμε να υποθέσουμε ότι αυτή έγινε κατά τη δεκαετία του '50 ή στις αρχές της δεκαετίας του '60, καθώς το παρτέρι διατηρούνταν μέχρι το 1944, όπως φαίνεται από φωτογραφία του έτους, ενώ ο Σταματόπουλος (2004) αναφέρει την ύπαρξη της πισίνας το έτος 1964.

Πρέπει να επισημανθεί ότι, οι αλλαγές αυτές έγιναν την τελευταία περίοδο κατοίκησης του ανακτόρου, ενώ το μεγαλύτερο διάστημα από την κατασκευή του, ο κήπος παρέμενε άθικτος.

Στο κατώτατο επίπεδο του κήπου, σημαντική διαφορά σε σχέση με τον αρχικό σχεδιασμό, είναι η απουσία του θερμοκηπίου που αποτυπώνεται στο σχέδιο του 1896. Για αυτό δεν υπάρχουν πληροφορίες που να αφορούν το σχεδιασμό του αλλά ούτε και πότε καταργήθηκε. Στην αποτύπωση του 1896, παρατηρείται ακόμη ένας ιδιόμορφος σχεδιασμός στο νότιο άκρο του κήπου. Πιθανώς να ήταν κάποιο γήπεδο.

Αλλαγή στο σχεδιασμό των παρτεριών διακρίνεται και στη διαμόρφωση γύρω από τα μαγειρεία. Αυτή πιθανώς να έγινε όταν γκρεμίστηκαν τα παλιά και χτίστηκαν τα νέα μαγειρεία (1936). Στην αποτύπωση του 1896 παρατηρούμε ότι ο δρομίσκος που ακολουθεί το δυτικό όριο του κήπου κατευθύνεται βορειότερα, στην πρώτη βασιλική έπαυλη. Σήμερα ο δρομίσκος αυτός, στρίβει και κατευθύνεται δυτικά, νοτιότερα, κάτω από τα μαγειρεία.

ΕΙΚΟΝΑ 104: Αεροφωτογραφία του 1936, διακρίνονται τα μονοπάτια του κήπου και η διαμόρφωση με παρτέρια στο άνδηρο (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

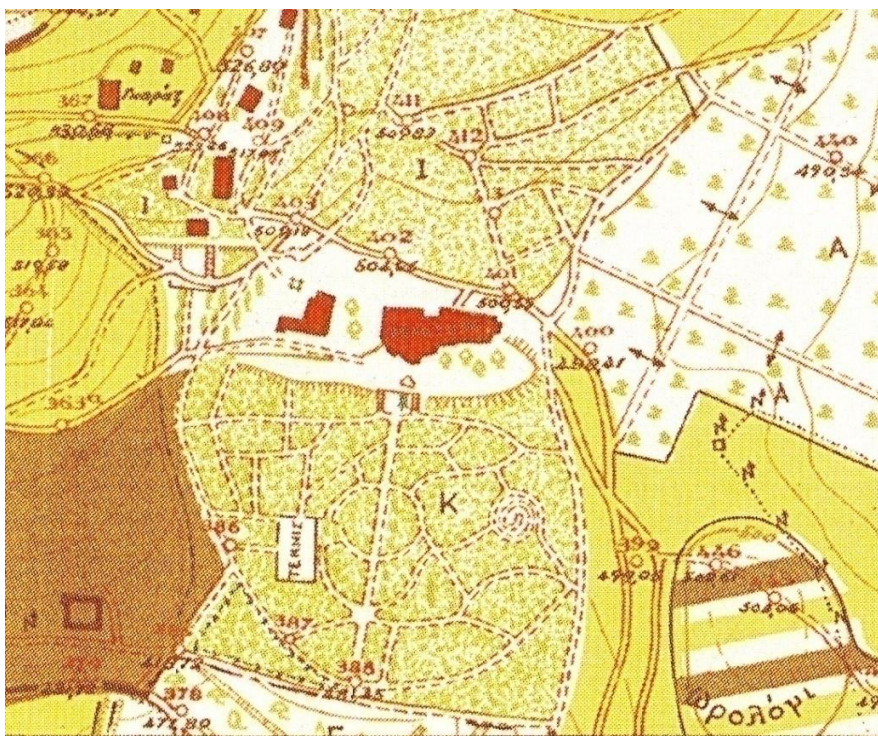

ΕΙΚΟΝΑ 105: Η νότια όψη του ανακτόρου το 1966. Διακρίνεται ο χλοοτάπητας που καλύπτει το άνδηρο (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

4.3.2. ΤΟ ΠΑΡΚΟ

Οι διαθέσιμες πληροφορίες για τη διαμόρφωση του πάρκου είναι ελάχιστες. Αυτές αντλούνται από την αποτύπωση του 1896, στην οποία διακρίνεται μόνο το ημικυκλικό παρτέρι που υπήρχε μπροστά από την πρώτη βασιλική έπαυλη και τα σημεία εκκίνησης των διαδρομών του πάρκου. Τα ελάχιστα αυτά στοιχεία καταδεικνύουν ότι το πάρκο, διαμορφώθηκε την ίδια περίοδο που διαμορφώθηκε και ο κήπος.

Στην αποτύπωση των καλλιεργειών και των τομέων του κήματος, η οποία είναι υστερότερη, πιθανώς της δεκαετίας του '50, υπάρχουν αποτυπωμένοι οι διάδρομοι κίνησης του πάρκου. Από αυτό συνάγεται ότι το πάρκο διατηρούνταν μέχρι τότε. Το σχέδιο όμως αυτό δεν αποτελεί ακριβή αποτύπωση, παρά μόνο σκαρίφημα και σίγουρα οι διαδρομές που εμφανίζονται σε αυτό είναι αλλοιωμένες (Εικ. 106).

ΕΙΚΟΝΑ 106: Αποτύπωση των ζωνών βλάστησης του κήματος, διακρίνεται η διαμόρφωση του πάρκου βόρεια του ανακτόρου (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

4.3.3. ΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ

Οι πιο σημαντικές πληροφορίες για τη θέση και την έκταση των καλλιεργειών, οι οποίες έχουν χαθεί, αντλούνται από την αποτύπωση των ζωνών βλάστησης του κτήματος.

Σε αυτήν αποτυπώνονται οι δύο μεγάλοι αμπελώνες: ο Βόρειος, ανατολικά του ανακτόρου (87 στρέμματα) και ο Νότιος, νότια του νέου βουστάσιου (43 στρέμματα). Ένας τρίτος μικρότερος αποτυπώνεται σε ζώνη που εκτείνεται νοτιοδυτικά, στην δυτική πλευρά του παλιού δημόσιου δρόμου, στον «οικισμό».

Στο ίδιο σχέδιο, αποτυπώνεται περιοχή με συγκεκριμένη γραμμοσκίαση η οποία αναφέρεται ως «κήπος» (Εικ. 110). Το μεγαλύτερο τμήμα της αποτελείται από ζώνη που εκτείνεται δυτικά του «οικισμού», η οποία περιβάλλει τον μικρότερο αμπελώνα. Από την αεροφωτογραφία του κτήματος, του 1936, διακρίνονται σε αυτό το σημείο διάδρομοι κίνησης, που ορίζουν ορθογωνικά παρτέρια (Εικ. 109). Σήμερα στο τμήμα αυτό φύονται ετήσια ζιζάνια και δεν υπάρχει πολυετής βλάστηση, εκτός από ένα φοίνικα (Εικ. 107).

Το υπόλοιπο τμήμα του «κήπου», είναι η περιοχή Νότια του θερμοκηπίου, στην οποία όπως αναφέρθηκε στο Κεφ. 3.3.4., σώζονται δενδρύλλια του φυτώριου και η ζώνη Νότια του δασονομείου στην οποία σήμερα φύονται ετήσια ζιζάνια και υπάρχουν αραιά διάσπαρτα δέντρα (Εικ. 108).

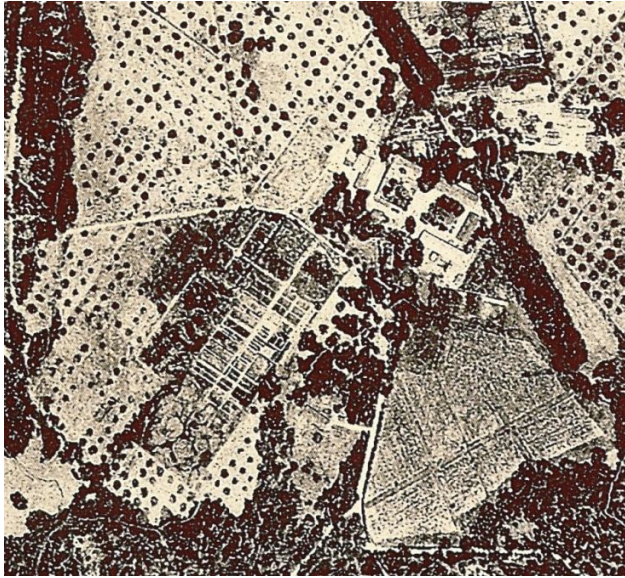
Μπορούμε να υποθέσουμε ότι στο τμήμα «κήπος», καλλιεργούνταν ετήσια είδη (αγρωστώδη και λαχανουόμενα), των οποίων τα ίχνη έχουν χαθεί. Πιθανώς στην ίδια ζώνη να καλλιεργούνταν και τα σπυροφόρα, καθώς δεν έχουμε πληροφορίες για την ύπαρξή τους σε κάποιο άλλο τμήμα του κτήματος.

ΕΙΚΟΝΑ 107: Άποψη του «κήπου» δυτικά του «οικισμού»

ΕΙΚΟΝΑ 108: Άποψη του «κήπου» νότια του δασονομείου

ΕΙΚΟΝΑ 109: Αεροφωτογραφία του 1936. Διακρίνονται τα ορθογωνικά παρτέρια στη ζώνη καλλιέργειας των ετησίων ειδών (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

ΕΙΚΟΝΑ 110: Αποτύπωση των ζωνών βλάστησης και των καλλιεργειών του κτήματος. Διακρίνονται ο ελαιώνας, οι αμπελώνες και η ζώνη του «κήπου» (πηγή: Σταματόπουλος, 2004)

4.4. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΗΠΟΤΕΧΝΙΑΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΟΥΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΜΕΝΟΥΣ ΚΗΠΟΥΣ ΤΟΥ ΤΑΤΟΪΟΥ

Περίπου το 1800, η θεωρία σχεδιασμού κήπων έπεσε σε τέλμα. Οι κηποτέχνες έπαψαν εντελώς να αναζητούν την τέχνη, προς όφελος της μίμησης της φύσης. Το απόσταγμα του προβλήματος ήταν ότι αυτό που προσποιείται ότι μιμείται τη φύση, είναι λιγότερο ή περισσότερο, η ίδια η φύση και άρα δεν είναι τέχνη, αλλά φύση. Έτσι εφόσον δεν διακρίνονταν τρόπος η κηποτεχνία να προσπεράσει το εμπόδιο και να προχωρήσει προς τα εμπρός, οι κηποτέχνες στράφηκαν στο παρελθόν. Αναπαρήγαγαν στοιχεία κηποτεχνικών σχολών του παρελθόντος και μάλιστα όχι αυτούσια, αλλά σε συνδυασμό (Turner, 2005).

Οι κήποι του 19^{ου} αι., που χαρακτηρίζονται από το παραπάνω στοιχείο, ονομάστηκαν εκλεκτικιστικοί, από τους Εκλεκτικιστές φιλοσόφους, οι οποίοι διάλεγαν και συνδύαζαν τις καλύτερες ιδέες από κάθε πηγή. Οι εκλεκτικιστικοί κήποι συνδύαζαν στοιχεία από πολλές σχολές κηποτεχνίας (κινεζική, ισλαμική, αγγλική), αλλά κυρίως δανείζονταν στοιχεία από τους ιταλικούς αναγεννησιακούς κήπους (Turner, 2005).

Χαρακτηριστικά στοιχεία των εκλεκτικιστικών κήπων είναι:

- Η χρήση καμπύλων κυματοειδών μορφών,
- Η χρήση εξωτικών ειδών,
- Η ύπαρξη ζώνης εγγύς στην κατοικία συνήθως με μορφή εξώστη, στην οποία διαμορφώνονταν παρτέρια με ανθόφυτα,
- Η διαμόρφωση πάρκου με κυματοειδή μονοπάτια με δασικά είδη,
- Η τοποθέτηση της κατοικίας και του κήπου σε φυσικό περιβάλλον με πλούσια φυσική βλάστηση και
- Ο έντονος χαρακτήρας οικιακής αναψυχής: οι ιδιοκτήτες έπιναν τσάι, έπαιζαν παιχνίδια και απολάμβαναν τη συλλογή τους με τα εξωτικά είδη στον κήπο.

Ο κήπος του ανακτόρου αλλά και το πάρκο ανήκουν στην εκλεκτικιστική κηποτεχνική σχολή, καθώς θεωρείται ότι ενσωματώνουν όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά στοιχεία της.

Στον κήπο του ανακτόρου ως μέρος του εκλεκτικιστικού σχεδιασμού διακρίνονται στοιχεία της Ιταλικής αναγεννησιακής σχολής. Τέτοια είναι:

- Στενή σύνδεση της κατοικίας με τον κήπο. Η κατοικία πρέπει να φέρει μεγάλα ανοίγματα που να συνδέουν οπτικά το εσωτερικό της με τον κήπο,

- Κλασικιστικά διακοσμητικά στοιχεία (balustrí),
- Κατασκευή σπηλιάς (grotto) με κάποιο υδάτινο στοιχείο,
- Ανάπτυξη του κήπου σε επίπεδα (belvedere), η χρήση κλιμάκων και εξωστών. Οι κλίμακες τονίζουν τα οπτικά χαρακτηριστικά την γεωμορφολογίας όπως το ύψος και πλάτος,
- Η ύπαρξη ευθύγραμμου κεντρικού άξονα που συνδέει την κατοικία με τον κήπο και
- Η χρήση ειδών όπως: το πυξάρι, η μυρτιά, η δάφνη και τα κυπαρίσσια (Kluckert, 2005).

Στον κήπο διακρίνονται επιπλέον στοιχεία του μπαρόκ σχεδιασμού. Αυτά είναι:

- Ευθύγραμμη κεντρική αλέα εκατέρωθεν της οποίας αναπτύσσεται ο κήπος,
- Διακοσμητικά φυτοδοχεία σε φόρμες κλασσικών αγγείων,
- Περίτεχνα σχήματα παρτεριών και
- Η ύπαρξη μυστικών μικρών κήπων-«εκπλήξεων» στο εσωτερικό δασυλλίων (Turner, 2005).

Στοιχεία σχετικά με τα χρησιμοποιούμενα είδη, σε κήπους αναψυχής, στα μέσα του 19^{ου} αι., μπορούμε να αντλήσουμε από τις καταγραφές των φυτικών ειδών του Βασιλικού Κήπου των Αθηνών, σημερινού Εθνικού κήπου, την εποχή του σχεδιασμού του. Ο Παπαγεωργίου-Βενετάς (2008), μας πληροφορεί ότι τα τέσσερα πέμπτα των φυτεύσεων του Εθνικού Κήπου, είναι ξενικά είδη. Αυτό οφείλονταν, πέρα από την επιθυμία της Αμαλίας να δημιουργήσει ένα εξωτικό κήπο, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα της εποχής και στην έλλειψη φυτωρίων στην Ελλάδα, που την ώθησε στην παραγγελία πολλών ειδών από το εξωτερικό.

Ο Παπαγεωργίου-Βενετάς (2008), παραθέτει τεκμήρια που απαριθμούν τα φυτικά είδη του Εθνικού κήπου κατά τα έτη 1843 και 1858. Στους Πίνακες 3 και 4 παρατίθενται οι κατάλογοι των ειδών όπως αναφέρονται στα τεκμήρια.

Ο Dobrilovic (2009) μας δίνει πληροφορίες σχετικές με τα χρησιμοποιούμενα φυτικά είδη στους μπαρόκ κήπους. Τα κριτήρια επιλογής φυτικών ειδών στους μπαρόκ κήπους αφορούσαν κυρίως την ικανότητα του είδους να μορφωθεί σε συγκεκριμένο σχήμα και την ικανότητα ανάκαμψής του μετά από κλάδεμα. Τα περιθώρια των παρτεριών, που έφεραν ανθόφυτα, συνήθως πλαισιώνονταν με χαμηλή μπορντούρα από πυξάρι (*Buxus sempervirens*) ή Τάξο (*Taxus baccata*)(Dobrilovic, 2009). Το εσωτερικό των

παρτεριών διακοσμούνταν με φυτικά είδη όπως: ίριδες, τουλίπες, υάκινθους, κρόκους, κρίνα, γεράνια και τριανταφυλλιές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3: Κατάλογος των κυριότερων ειδών του Βασιλικού Κήπου Αθηνών κατά το έτος 1843

A/A	Είδος
1	<i>Acacia julbrissin, farnesiana</i>
2	<i>Ailanthus</i> sp.
3	<i>Acer negundo, platanifolia, campestre</i>
4	<i>Broussonetia</i>
5	<i>Betula alba, papyracea</i>
6	<i>Cercis siliquastrum</i>
7	<i>Citrus aurantium</i>
8	<i>Crataegus pyracantha, glabra</i>
9	<i>Diospyros</i> sp.
10	<i>Eleagnus angustifolia</i>
11	<i>Eriobotrya</i> sp.
12	<i>Fraxinus</i> sp.
13	<i>Gledischia</i> sp.
14	<i>Populus</i> sp.
15	<i>Prunus</i> sp.
16	<i>Pittosporus tobira</i>
17	<i>Platanus</i> sp.
18	<i>Robinia</i> sp.
19	<i>Quercus</i> sp.
20	<i>Sophora sophora</i>
21	<i>Salix</i> sp.
22	<i>Melia azedarach</i>
23	<i>Koelreuteria paniculata</i>
24	<i>Morus</i> sp.
25	<i>Bignonia catalpa</i>
26	<i>Ulmus americana</i>

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: Κατάλογος των ειδών του Βασιλικού Κήπου Αθηνών κατά το έτος 1858

A/A	Είδος
1	<i>Jasminum sambac, grandiflorum</i>
2	<i>Cupressus</i> sp.
3	<i>Yucca</i> sp.
4	<i>Pinus pinea, longifolia</i>
5	Verbenen
6	Petunien
7	<i>Rosa</i> sp.
8	Bignonien
9	Caracallen
10	Echites
11	Tecoma
12	<i>Glycine sinensis</i>
13	<i>Chamaeorops humilis</i>
14	<i>Laurus nobilis</i>
15	<i>Quercus aegilops</i>
16	Ceratonien
17	<i>Juniperus horizontalis</i>
18	<i>Rhus viminalis</i>
19	<i>Hibiscus manihot, mutabilis</i>
20	<i>Thuja orientalis</i>
21	<i>Myrtus communis</i>
22	<i>Arbutus unedo, andrachne</i>
23	<i>Spartium</i> sp.
24	<i>Schinus molle</i>
25	<i>Agave americana</i>

5. ΑΝΑΛΥΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

5.1. ΣΤΟΧΟΙ, ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΦΑΣΕΙΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Τα επιμέρους αρχιτεκτονικά και κηποτεχνικά στοιχεία του κήματος, αποτελούν μοναδικά κομμάτια καλλιτεχνικών κινήματων αλλά και ιστορίας. Η αξιοποίηση του κήματος Τατοΐου, θα δημιουργήσει ένα πολύ ενδιαφέρον περιαστικό πάρκο, με χαρακτήρα αναψυχής αλλά και εκπαιδευτικό, στο οποίο οι επισκέπτες θα μπορούν να αναπτύσσουν ποικίλες δραστηριότητες.

Η αποκατάσταση των κήπων προτείνεται να γίνει με δύο πόλους, οι οποίοι σχετίζονται με την αρχική χωροθέτηση των λειτουργιών του κήματος. Στο βόρειο τμήμα, το ανακτορικό συγκρότημα, θα αποκατασταθούν, ο κήπος και το πάρκο σύμφωνα με τα στοιχεία που αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, τα οποία θα συνιστούν χώρο αναψυχής και αισθητικής απόλαυσης.

Στο δεύτερο πόλο, το νότιο τμήμα, στο οποίο αναπτύσσεται ο «οικισμός», θα ανασυγκροτηθούν ορισμένες από τις καλλιέργειες, σε μία βάση αυτοδιαχείρισης του συνόλου του κήματος, εκπαίδευσης νέων φυτοτεχνών αλλά και περιβαλλοντικής εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού.

Υπενθυμίζεται πως το κτήμα είναι ήδη επισκέψιμο και ιδιαίτερα τα σαββατοκύριακα. Το κοινό, που απολαμβάνει το φυσικό τοπίο και τα κτίρια, ως κατάλοιπα αξιόλογης αρχιτεκτονικής αλλά και ιστορικής μνήμης, συχνά ενδιαφέρεται να ανασυγκροτήσει στο μυαλό την εικόνα του παρελθόντος.

Κρίθηκε απαραίτητο σε αυτό το σημείο να επαναληφτούν οι στόχοι των προτεινόμενων επεμβάσεων, όπως αναφέρονται στο Κεφ. 1.1.:

- Ανάδειξη της ιστορικής και αισθητικής αξίας του χώρου και βελτίωση της «αναγνωσιμότητάς» του,
- Αντιμετώπιση των λειτουργικών αναγκών που προκύπτουν από τη χρήση του ως επισκέψιμου χώρου,
- Εξασφάλιση ασφαλούς κυκλοφορίας επισκεπτών,
- Αποκατάσταση των ιστορικών κήπων του κήματος και
- Συμβολική αποκατάσταση των αγροτικών λειτουργιών του κήματος.

Οι επεμβάσεις που αφορούν το κτήμα Τατοΐου, προτείνεται να υλοποιηθούν σε δύο φάσεις. Η πρώτη φάση περιλαμβάνει τις επεμβάσεις για την αντιμετώπιση των λειτουργικών αναγκών του χώρου και την αποκατάσταση του κήπου του ανακτόρου και

του πάρκου. Οι εργασίες της πρώτης φάσης, θεωρούνται πιο επιτακτικές και επείγουσες έτσι ώστε ο χώρος να προσαρμοστεί στην ήδη υπάρχουσα επισκεψιμότητα και να μην χαθούν σημαντικά κηποτεχνικά στοιχεία του κήπου και του πάρκου.

Η δεύτερη και μεταγενέστερη φάση, αφορά στην αποκατάσταση τμημάτων των καλλιεργειών και κάποιων αγροτικών λειτουργιών του κτήματος, σε ένα πλαίσιο οικονομικής αυτάρκειας του χώρου. Η επίτευξη της οικονομικής αυτάρκειας μέσω ενός συστήματος εκμετάλλευσης των παραγόμενων προϊόντων, θεωρείται αναγκαία για την κάλυψη των εξόδων συντήρησης του τομέα αυτού.

Στην πρόταση δεν γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο βασιλικό κοιμητήριο του Παλαιόκαστρου. Αυτό οφείλεται στο ότι θεωρήθηκε ότι πρέπει να προστατευθεί ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του και η ιδιωτικότητα του χώρου, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι ακόμα χρησιμοποιείται για την κήδευση μελών της βασιλικής οικογένειας. Η παρουσία του δεν θα αποκρυφτεί και θα επισημαίνεται η θέση και ο τρόπος πρόσβασης σε αυτό στις ανάλογες σημάνσεις. Ακόμη, θα περιλαμβάνεται στην προτεινόμενη διαδρομή, αλλά δεν θα ληφθούν ιδιαίτερα μέτρα για την αύξηση της επισκεψιμότητας σε αυτό.

5.2. 1^η ΦΑΣΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

5.2.1. ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΧΩΡΟΥ

Διαμόρφωση εισόδων χώρου

Στην Βόρεια πύλη (Λεύκας) του κτήματος προτείνεται να διαμορφωθεί η κύρια είσοδος του κτήματος. Σε αυτήν θα κατασκευαστεί περίπτερο υποδοχής επισκεπτών στο οποίο θα παρέχονται πληροφορίες και εποπτικό υλικό που θα αφορούν τα ιστορικά στοιχεία του χώρου. Η Νότια πύλη (Βαρυμπόμπης), προτείνεται να διατηρηθεί ως δευτερεύουσα. Βέλτιστη λύση θα ήταν να υπάρχει μόνο μια είσοδος στο χώρο (Βόρεια πύλη), για καλύτερο έλεγχο του αριθμού και της κίνησης των επισκεπτών. Ωστόσο η δευτερεύουσα είσοδος (Νότια πύλη), διατηρείται καθώς η εγγύτερη στάση του λεωφορείου στο κτήμα, είναι κοντά σε αυτήν.

Σήμανση

Προτείνεται να τοποθετηθούν ενημερωτικές πινακίδες σε διάφορα σημεία του χώρου. Αυτές θα είναι δύο τύπων. Οι πρώτες θα περιέχουν στοιχεία που αφορούν την ιστορία του χώρου. Πινακίδες με γενικά ιστορικά στοιχεία θα τοποθετηθούν στις εισόδους του κτήματος ενώ έξω από κάθε κτίριο θα τοποθετηθούν πινακίδες που θα αναφέρουν ιστορικές ή άλλες λεπτομέρειες για το συγκεκριμένο κτίριο (Εικ. 111, 112).

Οι δεύτερου τύπου πινακίδες θα τοποθετηθούν σε διάφορα σημεία του χώρου και αφορούν την επισήμανση της θέσης του επισκέπτη και των προτεινόμενων διαδρομών. Σε αυτές θα επισημαίνεται και ποιες διαδρομές είναι προσπελάσιμες από ΑΜΕΑ (Εικ. 111, 112).

Για την επιλογή του υλικού κατασκευής των πινακίδων, πολύ σημαντικός παράγοντας είναι η αντοχή στις συνθήκες του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και η αισθητική ένταξή τους. Προτείνεται αυτές να κατασκευαστούν από επισμαλτωμένη ηφαιστειακή πέτρα. Αυτού του τύπου οι πινακίδες είναι εξαιρετικά ανθεκτικές στις καιρικές συνθήκες και δεν διαβρώνονται από πολύ υψηλές ή πολύ χαμηλές θερμοκρασίες και την ηλιακή ακτινοβολία. Η εκτύπωση σε αυτές γίνεται με τη μέθοδο της μεταξοτυπίας και δεν υπάρχει περιορισμός στον σχεδιασμό και στο υλικό κατασκευής της βάσης στήριξης.

Προτεινόμενες διαδρομές

Βασικός στόχος που επιβάλλεται από το μέγεθος του χώρου είναι η οργάνωση διαδρομών έτσι ώστε ο επισκέπτης ανάλογα με τον διαθέσιμο χρόνο , να μπορεί να κινηθεί με ασφάλεια και να προσεγγίσει τα μεμονωμένα κτίρια.

Προτείνεται η οργάνωση δύο θεματικών περιπάτων, οι οποίοι μπορούν να πραγματοποιηθούν ξεχωριστά ή συνδυασμένα. Ο πρώτος περίπατος αφορά τον «οικισμό» και το Παλιόκαστρο και περιλαμβάνει την περιήγηση στον οικισμό και ενημέρωση για τον αγροτικό χαρακτήρα του κτήματος (Εικ. 111) .

Ο δεύτερος περίπατος αφορά το ανακτορικό συγκρότημα και περιλαμβάνει περιήγηση στα κτίρια του συγκροτήματος αλλά και στον κήπο και το πάρκο. Πολύ σημαντική πτυχή του περιπάτου του ανακτορικού συγκροτήματος είναι η ανάδειξη του παλιού μονοπατιού που οδηγεί σε αυτό. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με καθαρισμό διεύρυνση και τοποθέτηση σήμανσης στην είσοδο και έξοδο του μονοπατιού. Από το παλιό μονοπάτι άλλωστε μπορεί ο επισκέπτης να ξεκινήσει την περιήγησή του από τον κήπο του ανακτόρου χρησιμοποιώντας την ανατολική είσοδο του κήπου (Εικ. 112).

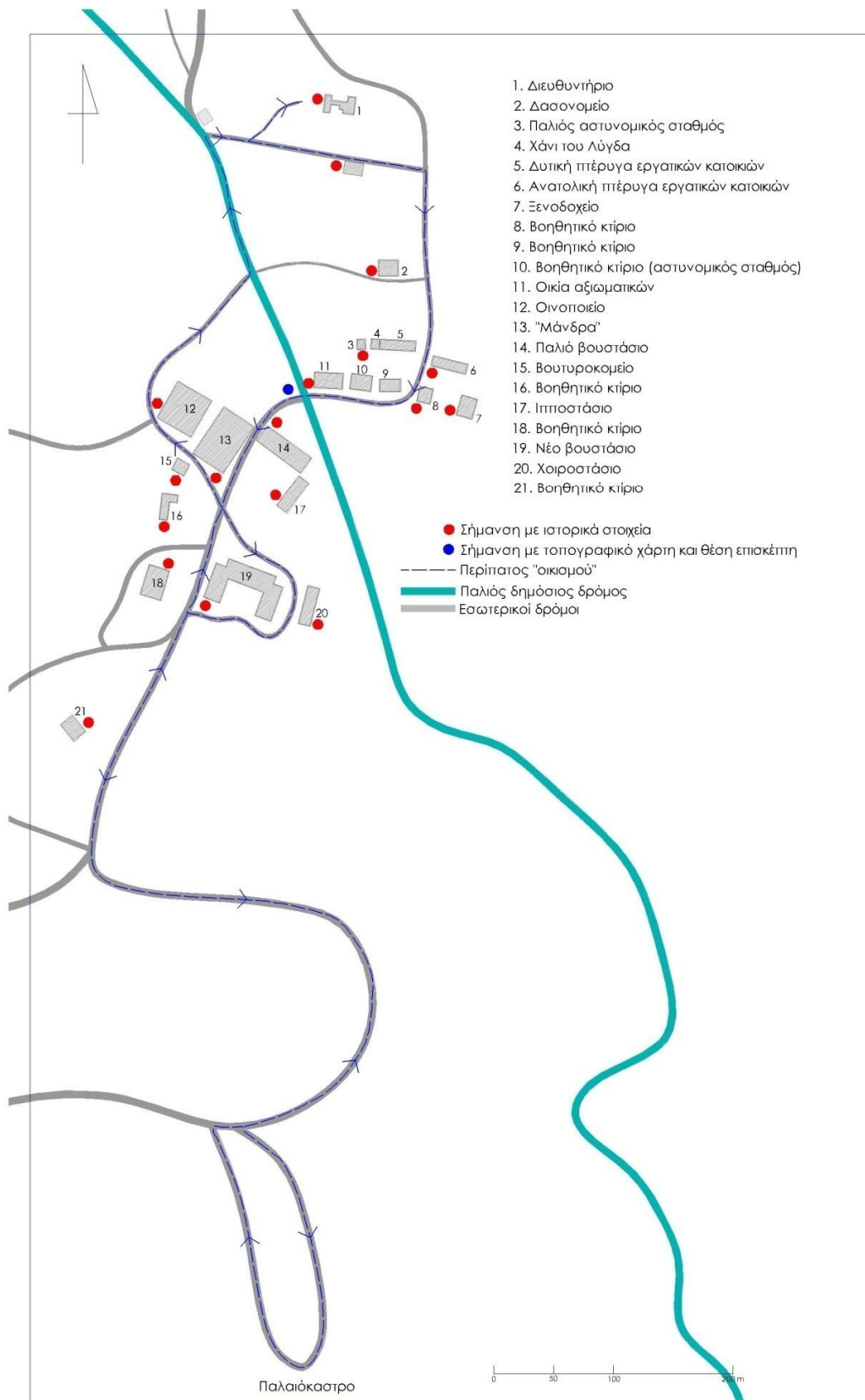
Αναψυκτήρια και χώροι αναψυχής

Για την εξυπηρέτηση των αναγκών των επισκεπτών και λόγω του μεγέθους του χώρου, προτείνεται να χωροθετηθούν δύο αναψυκτήρια. Το πρώτο μπορεί να στεγασθεί στα αποκατεστημένα μαγειρεία δίπλα από το ανάκτορο και το δεύτερο στο νέο βουστάσιο.

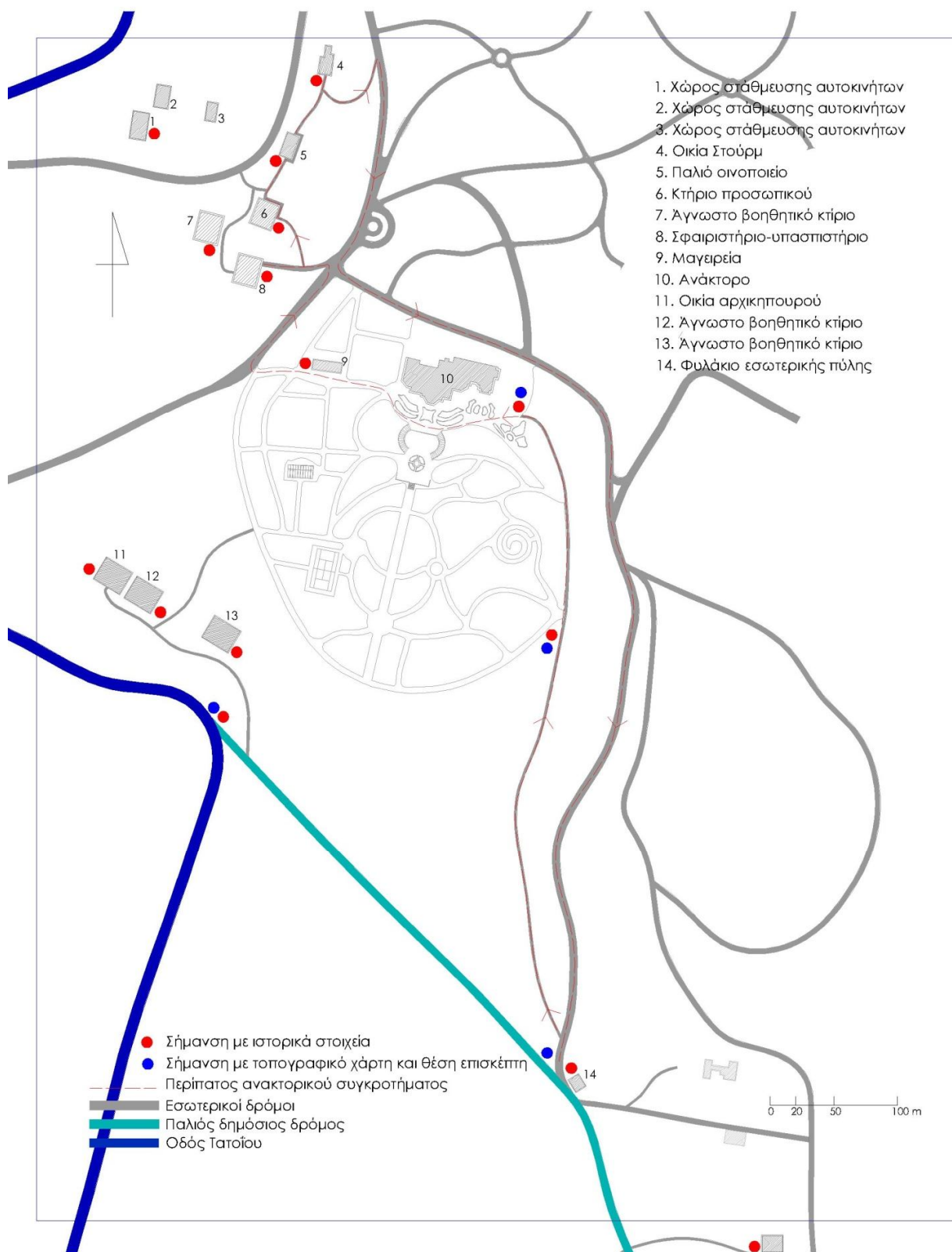
Σαν χώροι αναψυχής προτείνεται να χρησιμοποιηθούν τμήματα των ανοιχτών χώρων (παλιοί αμπελώνες), που βρίσκονται νότια του νέου βουστασίου και ανατολικά του ανακτόρου. Σε αυτούς θα τοποθετηθούν ξύλινα παγκάκια με τραπέζι στα οποία κατά τους θερινούς μήνες για την εξασφάλιση σκίασης θα ενσωματώνονται πάνινα σκίαστρα τύπου ομπρέλας.

Χώροι στάθμευσης

Ως χώροι στάθμευσης προτείνεται να χρησιμοποιηθούν οι ήδη υπάρχοντες, οι οποίοι όμως προτείνεται να διευρυνθούν, να ισοπεδωθούν και να τοποθετηθεί και κατάλληλη σήμανση

ΕΙΚΟΝΑ 111: Περίπατος «οικισμού» και θέσεις σήμανσης

ΕΙΚΟΝΑ 112: Περίπατος ανακτορικού συγκροτήματος και θέσεις σήμανσης

5.2.2. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΗΠΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ

Ο κήπος του ανακτόρου αποτελεί όπως αναλύθηκε στο Κεφ. 4.4., μοναδικό παράδειγμα εκλεκτικιστικού κήπου. Με την αποκατάστασή του με βάση τον αρχικό σχεδιασμό του 1892, θα μπορούσε να παραδοθεί στο κοινό, με ολοκάθαρα τα αισθητικά στοιχεία που τον απαρτίζουν, τα οποία τώρα χάνονται από τη φθορά του χρόνου.

Η πρόταση προβλέπει την αποκατάσταση των φυσικών αλλά και τεχνητών στοιχείων του κήπου, έτσι ώστε να παραχθεί ένα ολοκληρωμένο τελικό αποτέλεσμα. Σε ότι αφορά στα τεχνητά στοιχεία του επιπέδου του άνδηρου και της πισίνας, προτείνεται η μεταφορά των μεταλλικών φυτοδοχείων, στην αρχική τους θέση στην κορυφή των κλιμάκων. Αυτό κρίνεται απαραίτητο καθώς αυτά αποτελούσαν χαρακτηριστικό στοιχείο του επιπέδου του άνδηρου. Τα υπόλοιπα φυτοδοχεία που βρίσκονται στο διευθυντήριο και κοσμούσαν τη σκάλα της πρώτης βασιλικής έπαυλης, προτείνεται να μεταφερθούν και να τοποθετηθούν σε αντίστοιχες θέσεις στη σκάλα της Νότιας όψης του ανακτόρου.

Σε αυτό το πλαίσιο μπορεί να επανατοποθετηθούν τα τμήματα του κιγκλιδώματος, που διατηρούνται στο δασονομείο, στο τοιχίο που περιγράφει το ανατολικό όριο του κήπου. Αποκατάσταση των φθορών πρέπει να γίνει και στα αρχιτεκτονικά μέλη, όπως στα σκαλιά των κλιμάκων, στα balustrí, ή όπου αλλού διαπιστωθεί ότι υπάρχουν εκτεταμένες φθορές που σήμερα δεν είναι ιδιαίτερα ορατές (π.χ. στον αναλληματικό τοίχο ανάμεσα στις κλίμακες). Τέλος μπορεί αφού αποκατασταθεί, να επαναλειτουργήσει και η παροχή νερού από την λεοντοκεφαλή της σπηλιάς, στην οβάλ δεξαμενή.

Σε ότι αφορά τα φυσικά στοιχεία των δύο ανώτερων επιπέδων, προβλέπεται να αποκατάστασή τους με βάση την αποτύπωση του 1896. Στο επίπεδο του άνδηρου προτείνεται η κατασκευή παρτεριών στα σχήματα και στη θέση που απεικονίζονται στην αποτύπωση του 1896 (Εικ. 113, 114).

Στο μεσαίο επίπεδο προτείνεται η αφαίρεση της πισίνας και η ανακατασκευή του κυκλικού παρτεριού, με τη χαρακτηριστική ουσαιγκτόνια, που κοσμούσε το σημείο. Η πισίνα θεωρείται μια προσθήκη που δεν εντάσσεται στο πνεύμα του αρχικού σχεδιασμού. Επιπλέον με βάση τη χρήση που προορίζεται να έχει ο χώρος αυτός, η πισίνα δεν εξυπηρετεί καμία λειτουργία και μάλιστα η θέση και το μέγεθος της δυσκολεύουν την κίνηση των επισκεπτών (Εικ. 113, 114).

Τα παρτέρια του ανώτερου και μεσαίου επιπέδου, προτείνεται να πλαισιωθούν από χαμηλή μπορντούρα από ψαλιδιζόμενο πυξάρι (*Buxus sempervirens*), πλάτους 30 cm. Σε

αυτά προτείνεται να φυτευτούν, σε συμμετρική διάταξη που να ακολουθεί τη φόρμα των παρτεριών, δενδρώδεις τριανταφυλλιές (*Rosa* sp.) και ιβίσκοι (*Hibiscus syriacus*), μορφωμένα σε χαμηλόκορμα δενδρύλλια και μυρτιές (*Myrtus communis*). Η επιφάνεια των παρτεριών προτείνεται να καλυφθεί με γεράνια (*Pelargonium zonale*), βίνκα (*Vinca major*) βερβένα (*Vervena* sp.) και θαμνώδεις τριανταφυλλιές (*Rosa* sp.) (Εικ. 114).

Στα παρτέρια που βρίσκονται στο ανατολικό άκρο του άνδηρου, μπορούν να φυτευτούν θαμνώδεις τριανταφυλλιές και γιούκα (*Yucca* sp.), όπως απεικονίζονται στις φωτογραφίες της εποχής. Στα μεγάλα μεταλλικά φυτοδοχεία στην κορυφή των κλιμάκων, προτείνεται να φυτευτούν φοίνικες (*Phoenix canariensis*), ενώ στα φυτοδοχεία στη βάση της κλίμακας αγάβη (*Agave* sp.).

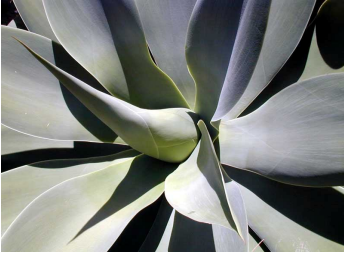
Στην αποτύπωση του 1896, φαίνονται ακόμη μεμονωμένα φυτά ανάμεσα στα παρτέρια του άνδηρου και στο ανατολικό άκρο του άνδηρου (Εικ. 89). Σε αυτές τις θέσεις ανάμεσα στα παρτέρια προτείνεται να φυτευτούν κερκίδες (*Cercis siliquastrum*), ενώ στο ανατολικό άκρο του άνδηρου προτείνεται να φυτευτούν έλατα (*Abies cephalonica*) (Εικ. 113, 114).

Τα είδη που προτείνεται να προστεθούν, επελέγησαν με βάση κυρίως την παρουσία τους σε φωτογραφίες από τα πρώτα χρόνια κατασκευής του κήπου. Δευτερευόντως κάποια είδη επιλέχτηκαν ανάμεσα από τα είδη που χρησιμοποιήθηκαν στις πρώτες φυτεύσεις του Εθνικού Κήπου, ή τα είδη που φύονται σήμερα στον κήπο του ανακτόρου. Τα είδη που επελέγησαν παρουσιάζονται στον Πίνακα 5.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5: Προτεινόμενα είδη για την φύτευση των παρτεριών των δύο ανώτερων επιπέδων

A/A	Κοινή ονομασία	Επιστ. ονομασία
1	Έλατο	<i>Abies cephalonica</i>
		

2		Κερκίς	<i>Cercis siliquastrum</i>
3		Οουσιγκτόνια	<i>Washingtonia filifera</i>
2		Γιούκα	<i>Yucca</i> sp.
3		Τριανταφυλλιά	<i>Rosa</i> sp.
4		Ιβίσκος	<i>Hibiscus syriacus</i>

5		Βερβένα	<i>Vervena</i> sp.
6		Πυξάρι	<i>Buxus sempervirens</i>
7		Βίνκα	<i>Vinca major</i>
8		Γεράνι	<i>Pelargonium zonale</i>
9		Αγάβη	<i>Agave</i> sp.

10		Μυρτιά	<i>Myrtus communis</i>
11		Φοίνικας	<i>Phoenix canariensis</i>

Από προφορική επικοινωνία με την προϊστάμενη της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Αττικής, στην οποία υπάγεται το κτήμα Τατοΐου, αλλά και με τον κ. Σταματόπουλο, γνωρίζουμε ότι στο αρχείο του κτήματος, υπάρχουν έγγραφα που μπορεί να περιέχουν περαιτέρω πληροφορίες σχετικά με τα είδη που φύονταν στον κήπο. Όταν γίνει η συντήρηση και η οργάνωση του αρχείου του κτήματος και ανακτηθούν πιθανές σχετικές πληροφορίες, θα επανεξετασθούν τα προτεινόμενα είδη για την αποκατάσταση του κήπου.

Τελευταίο κομμάτι της προτεινόμενης διαμόρφωσης του άνδηρου, που όμως δεν αποτελεί μέρος της αποκατάστασης είναι και η διαμόρφωση γύρω από τα μαγειρεία τα οποία θα λειτουργούν ως αναψυκτήριο. Προτείνεται να γίνει διαμόρφωση των διαδρομών που οδηγούν προς τα παλιά μαγειρεία-αναψυκτήριο οι οποίες ακολουθούν τις φόρμες των διαδρομών του αρχικού σχεδιασμού. Ανατολικά των μαγειρείων, προτείνεται να διαμορφωθεί χώρος, στον οποίο θα διατηρηθούν τα υπάρχοντα δέντρα και θα τοποθετηθεί χλοοτάπητας. Σε αυτό το σημείο προτείνεται να τοποθετηθούν τα υπαίθρια τραπέζια του αναψυκτηρίου. Όλοι οι διάδρομοι κίνησης στα δύο ανώτερα επίπεδα προτείνεται να διαστρωθούν με χαλίκι (Εικ. 113).

Στο κατώτερο επίπεδο σκοπός των επεμβάσεων είναι η βελτίωση της αναγνωσιμότητάς του και η ανάδειξη των εντυπωσιακών κηποτεχνικών στοιχείων που τώρα αποκρύπτονται στην πυκνή βλάστηση.

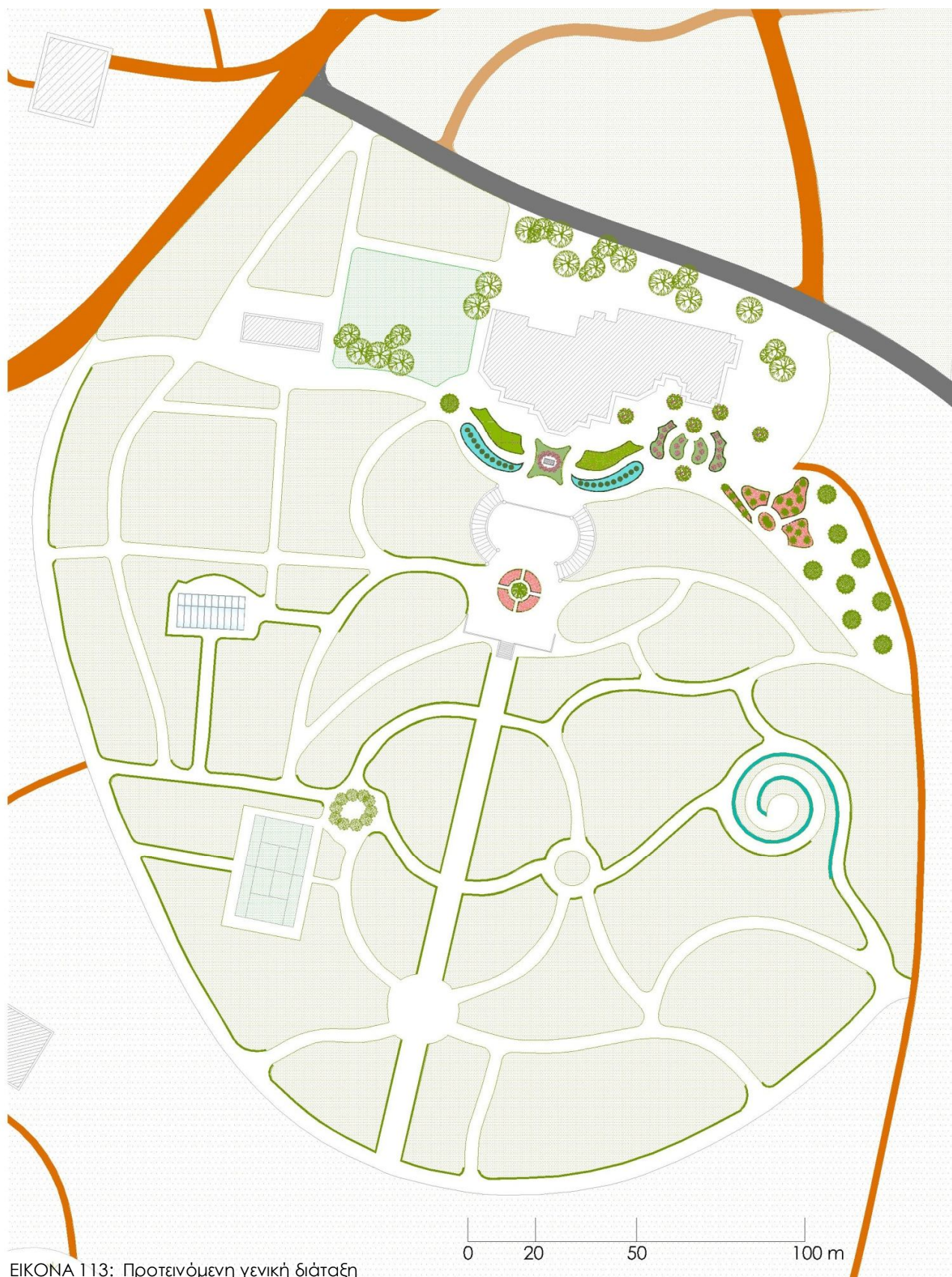
Σημαντικό μέρος των προτεινόμενων επεμβάσεων είναι η διάνοιξη και αποκατάσταση, όλων των διαδρομών, του σχεδιασμού του 1892, στο εσωτερικό του κήπου. Για να επιτευχθεί αυτό, θα πρέπει να γίνει συντήρηση της βλάστησης: να γίνουν κλαδέματα ανανέωσης της υπάρχουσας βλάστησης και να αφαιρεθούν όσα φυτά φύονται στα μονοπάτια. Μετά την διάνοιξη των μονοπατιών, όπου δεν σώζονται οι λίθοι που τα οριοθετούσαν, θα αποκατασταθούν με παρόμοιους. Στη συνέχεια το χώμα στα μονοπάτια θα πατηθεί (Εικ. 113).

Στο εσωτερικό του κήπου προτείνεται η αποκατάσταση του θερμοκηπίου. Σε αυτό προτείνεται να καλλιεργηθούν ανθοφόρα τροπικά είδη όπως ορχιδέες. Ακόμη προτείνεται η αποκατάσταση του γηπέδου τένις. Σε αυτό προτείνεται να ξαναφυτευτεί χλοοτάπητας, όπως ήταν στον αρχικό σχεδιασμό (Εικ. 113).

Προτείνεται τέλος η διαμόρφωση ψηλής μπορντούρας στην σπείρα, έτσι ώστε να αποκτήσει μορφή μικρού λαβυρίνθου. Η μπορντούρα θα διαμορφωθεί με δάφνες (*Laurus nobilis*) και θα έχει πλάτος 1 m (Εικ. 113).

Για να τονισθούν ορισμένες διαδρομές στο εσωτερικό του κήπου, προτείνεται να διαμορφωθούν σε αυτές μπορντούρες από ψαλιδιζόμενο βιβούρνο (*Viburnum tinus*), που θα οδηγούν τον επισκέπτη. Οι διαδρομές που θα τονισθούν είναι: η κεντρική αλέα, η διαδρομή που οδηγεί στην κυκλική διαμόρφωση με κυπαρίσσια, οι δυο διαδρομές που συνδέουν την κεντρική αλέα με τη σπείρα και την ανατολική έξοδο και αντίστροφα, το μονοπάτι που οριοθετεί τον κήπο από τα Δυτικά και Νότια και η διαδρομή που οδηγεί από το μεσαίο επίπεδο στο θερμοκήπιο και από εκεί από το δυτικό μονοπάτι (Εικ. 113).

Τέλος προτείνεται να διανοιχθεί μονοπάτι, που να συνδέει το δυτικό μονοπάτι με την οικία του αρχικηπουρού και τα παρακείμενα κτίρια, που μέχρι τώρα είναι τελείως αποκομμένα από το δίκτυο κίνησης των επισκεπτών.

ΕΙΚΟΝΑ 113: Προτεινόμενη γενική διάταξη του κήπου του ανακτόρου

ΕΙΚΟΝΑ 114: Προτεινόμενη μορφολογία παρτεριών άνδηρου

5.2.3. ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΑΡΚΟΥ

Στο χώρο στον οποίο εκτείνονταν το πάρκο προτείνεται να διατηρηθούν οι δύο διαδρομές που υπάρχουν και να χαραχθούν και νέες. Οι νέες διαδρομές μορφολογικά εντάσσονται στη μορφολογία του προϋπάρχοντος πάρκου. Μία από τις νέες διαδρομές χαράχθηκε ώστε να ξεκινάει από το σημείο στο οποίο εντοπίστηκε το κατώφλι και οι λίθοι που οδηγούν προς το εσωτερικό του πάρκου και το οποίο εικάζεται ότι ήταν μια από τις εισόδους του πάρκου. Ακόμη χαράχθηκε διαδρομή, η οποία περνάει μέσα από την πέργκολα που διατηρείται στο εσωτερικό του πάρκου (Εικ. 115).

ΕΙΚΟΝΑ 115: Προτεινόμενη διάταξη διαδρόμων κίνησης στο πάρκο

5.3. 2^η ΦΑΣΗ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

5.3.1. ΕΞΑΣΦΑΛΙΣΗ ΠΟΡΩΝ

Η δεύτερη φάση υλοποίησης της πρότασης αφορά την αποκατάσταση των καλλιεργειών και ορισμένων αγροτικών λειτουργιών του κτήματος. Αυτή μπορεί να υλοποιηθεί εντός πλαισίου που θα εξασφαλίζει τα έξοδα συντήρησης των καλλιεργειών.

Για την εξασφάλιση των εξόδων συντήρησης των καλλιεργειών, προτείνονται τρεις λύσεις, οι οποίες μπορούν να εφαρμοστούν και σε συνδυασμό. Η πρώτη αφορά την φροντίδα και εκμετάλλευση των καλλιεργειών, από την ίδια την αρχαιολογική υπηρεσία. Για την υλοποίηση αυτού, θα πρέπει να βρεθεί το νομικό πλαίσιο μέσα από το οποίο, η υπηρεσία διαχείρισης θα μπορεί να εμπορεύεται τα παραγόμενα προϊόντα στο χώρο του κτήματος ή και να τα προωθεί σε κεντρικά σημεία της Αθήνας.

Η δεύτερη προτεινόμενη λύση, αφορά στη λειτουργία στο κτήμα εργαστηρίων κάποιας Επαγγελματικής Σχολής (ΕΠΑ.Σ., ισοδυναμεί με τα πρώην ΕΠΑ.Λ. και Τ.Ε.Ε.), με ειδικότητες όπως: φυτοτεχνικές επιχειρήσεις και αρχιτεκτονική τοπίου, επιχειρήσεις αγροτουρισμού και αγροβιοτεχνίας, αμπελουργίας και οινοτεχνίας, θερμοκηπιακών κατασκευών και καλλιεργειών, денτροκομίας. Οι μαθητές της Σχολής θα μπορούν να ασκούνται στις καλλιέργειες του χώρου εξασφαλίζοντας τη συντήρησή τους.

Μια τρίτη λύση, είναι η υπενοικίαση όλων ή τμημάτων των καλλιεργειών σε ιδιώτες, οι οποίοι θα μπορούν να τις εκμεταλλεύονται και να πωλούν τα παραγόμενα προϊόντα στο χώρο του κτήματος ή σε πρατήριο στο κέντρο της Αθήνας.

5.3.2. ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ

Προτείνεται να αποκατασταθούν οι δύο μεγάλοι αμπελώνες του κτήματος, ο Βόρειος και ο Νότιος, αλλά και ο μικρός αμπελώνας δυτικά του «οικισμού» και η ζώνη καλλιέργειας ετησίων γύρω από αυτόν (Εικ. 116, 117).

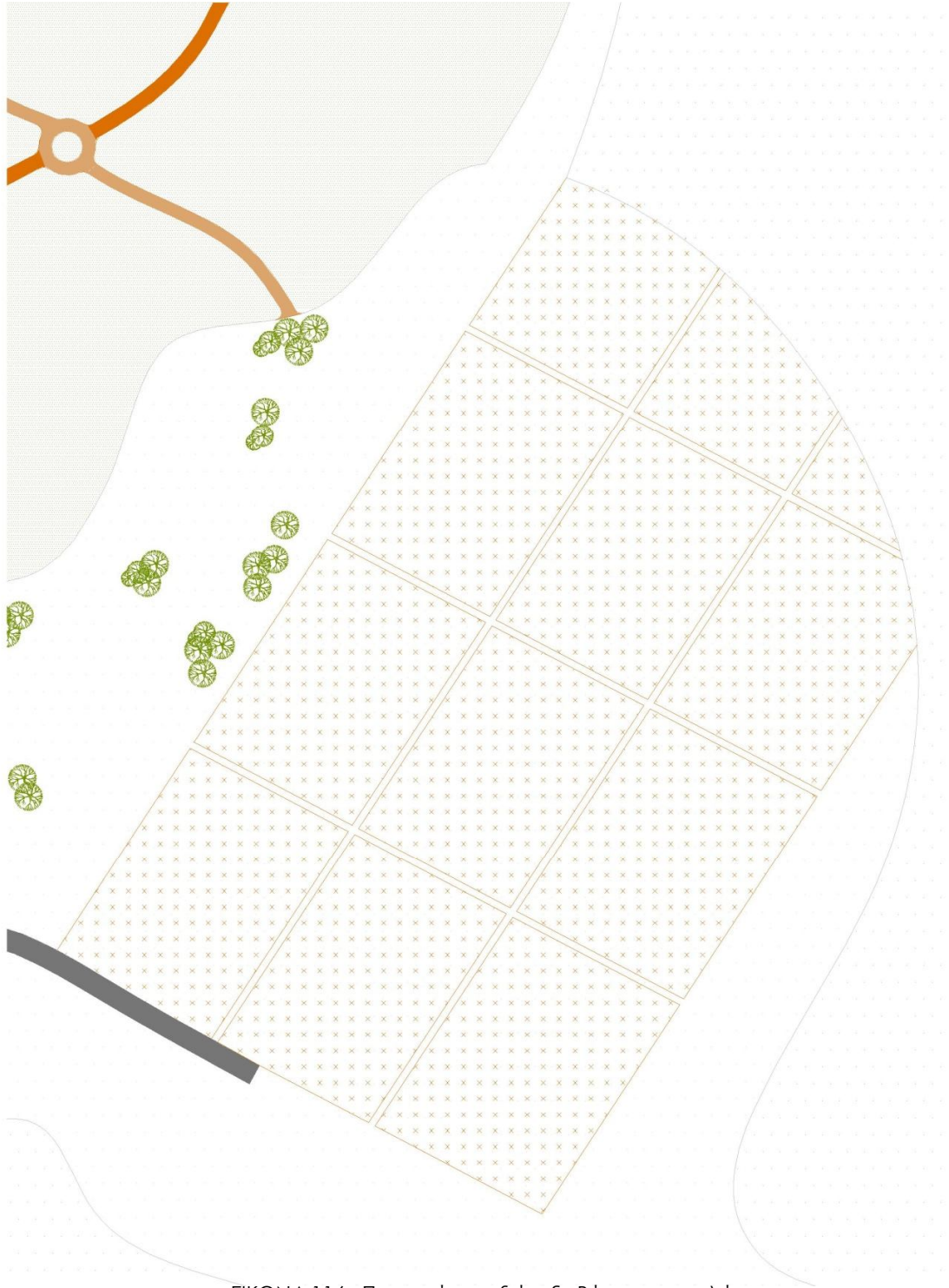
Όπως αναφέρθηκε και στο Κεφ. 2.3.4, τμήμα του Βόρειου αμπελώνα λειτουργεί ως αντιπυρική ζώνη. Σε αυτή δεν θα πρέπει να φυτευτούν πρέμνα. Φυτεύσεις θα γίνουν στο τμήμα του αμπελώνα στο οποίο φύονται ετήσια ζιζάνια. Ούτε ο Νότιος αμπελώνας θα αποκατασταθεί σε όλη του την έκταση. Ένα τμήμα του στα δυτικά θα αφεθεί ακάλυπτο, γιατί όπως αναφέρθηκε στο Κεφ. 2.6., αυτός ο χώρος χρησιμοποιείται σαν χώρος ανάπαυσης, από τους επισκέπτες και σε αυτόν θα τοποθετηθούν ξύλινα παγκάκια με τραπέζι. Μετά τη φύτευση των πρέμνων προτείνεται να προστεθούν μερικά ακόμα παγκάκια με τραπέζι ανάμεσα στα πρέμνα (Εικ. 117).

Από τον μικρό αμπελώνα που βρίσκεται δυτικά του «οικισμού» προτείνεται να συλλεχθούν κατάλληλα βλαστικά τμήματα των πρέμνων, για να προσδιορισθεί η ποικιλία ή ποικιλίες των πρέμνων που φύονται εκεί, οι οποίες πιθανώς να ήταν εδώδιμες, κρίνοντας από τον τύπο υποστύλωσης. Αυτές μπορεί να χρησιμοποιηθούν στις αποκαταστάσεις του Νότιου και Βόρειου αμπελώνα. Ακόμη, όπως και στην περίπτωση του κήπου του ανακτόρου, πληροφορίες για τις καλλιεργούμενες ποικιλίες μπορεί να ανακτηθούν από το αρχείο το κτήματος.

Στον μικρό αμπελώνα που βρίσκεται ανατολικά του «οικισμού», προτείνεται να φυτευτούν στις κενές θέσεις, πρέμνα διαφορετικών ποικιλιών. Σκοπός αυτού θα είναι η δημιουργία ενός μικρού αμπελώνα «αλληλογής», παρόμοιου με εκείνου που αναφέρεται ότι υπήρχε στο κτήμα. Θα τοποθετηθούν ενημερωτικές ταμπέλες, που θα παρέχουν πληροφορίες στους επισκέπτες σχετικά με τα χαρακτηριστικά της κάθε ποικιλίας (Εικ. 117).

Ο σχεδιασμός της ζώνης καλλιέργειας ετησίων και οπωροφόρων, που περιβάλλει τον μικρό αμπελώνα, είναι εμπνευσμένος, από τη διάταξη των τεμαχίων, όπως αυτά διακρίνονται στην αεροφωτογραφία του 1936. Στα τέσσερα μεγαλύτερα τεμάχια προτείνεται να φυτευτούν οπωροφόρα δέντρα. Στα μικρότερα τεμάχια προτείνεται να φυτευτούν ετήσια αγρωστώδη και λαχανουόμενα είδη (Εικ. 117).

Προτείνεται ακόμη η αποκατάσταση των κενών τμημάτων του φυτωρίου. Το φυτώριο μπορεί να επαναλειτουργήσει στα πλαίσια του παραπάνω σχεδιασμού και να παράγει και να εμπορεύεται δενδρύλλια.

ΕΙΚΟΝΑ 116: Προτεινόμενη διάταξη Βόρειου αμπελώνα

ΕΙΚΟΝΑ 117: Προτεινόμενη διάταξη Νότιου αμπελώνα, αμπελώνα «συλλογή», οπωρώνων και ζώνης καλλιέργειας ετησίων

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κάθε επιμέρους κομμάτι του κτήματος, είναι μοναδικό και θα μπορούσε να αποτελέσει αυτοτελή πόλο έλξης για τους επισκέπτες. Το δε σύνολο αυτών, είναι ένα πολύ αξιόλογο και μοναδικό νεότερο μνημείο, το οποίο θα μπορούσε να λειτουργήσει μακροπρόθεσμα ως σημαντικός τοπικό και υπερτοπικό σημείο ενδιαφέροντος. Τα δε παραπάνω ενισχύονται και από την τοποθέτηση του κτήματος μέσα σε δασικό περιβάλλον.

Επειδή η απόδοσή του στο Ελληνικό δημόσιο είναι σχετικά πρόσφατη, το κτήμα ως χώρος δεν είναι ευρέως γνωστό και ακόμη δεν έχουν γίνει επεμβάσεις αξιοποίησης. Φαίνεται όμως ότι αυτή είναι η πρόθεση του Υπουργείου, αφού όπως αναφέρθηκε έχει ξεκινήσει μεγάλο μέρος του αναστηλωτικού προγράμματος, ενώ ήδη συντηρούνται τα αντικείμενα που βρέθηκαν στο εσωτερικό του ανακτόρου ή και άλλων κτιρίων.

Στα πλαίσια του παραπάνω σχεδιασμού, για την αξιοποίηση και απόδοση του κτήματος στο κοινό, κινείται και η πρόταση αποκατάστασης των ιστορικών κήπων του κτήματος. Οι ιστορικοί κήποι αποτελούν ένα όχι τόσο ευανάγνωστο, αλλά εξίσου σημαντικό ιστορικό και πολιτιστικό στοιχείο, όσο ένα κτίριο και αποτελούν συνέχεια της αρχιτεκτονικής σύλληψης του.

Η αποκατάστασή τους είναι εφικτή και πρέπει να γίνει, έτσι ώστε να μην χαθούν για πάντα αξιόλογα κομμάτια της ιστορίας μας. Ακόμη θα αποτελέσουν ευκαιρία να εξοικειωθούμε με ένα τύπο μνημείου, ο οποίος λιγότερο ή περισσότερο μας διαφεύγει.

Η κατεύθυνση των προτάσεων όμως, δεν στοχεύει μόνο στην ανάδειξη των μνημείων αλλά και έχει και χαρακτήρα αναψυχής και περιβαλλοντικό εκπαιδευτικό. Στα διάφορα κτίρια του κτήματος θα μπορούσαν να φιλοξενηθούν ποικίλες δραστηριότητες, που θα προσελκύσουν το ευρύ κοινό και θα ενδυναμώσουν τον κοινωνικό χαρακτήρα του χώρου. Στα κτίρια μπορούν να φιλοξενηθούν: κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ορειβατικός σύλλογος, ιππικός όμιλος κ.λπ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Carta di Firenze (1981). Carta dei giardini storici, Comitato Internazionale dei Giardini Storici ICOMOS-IFLA, Firenze.
- Dobrilovic, M. (2009). Vegetation elements in baroque gardens. Proceedings of the second International Conference on Landscape and Urban Horticulture, ISHS. 9-13 June, Bologna, Italy.
- Kluckert, E. (2005). European garden design. From classical antiquity to present day. Koneman, Tandem Verlag, Potsdam.
- Turner, T. (2005). Garden history. Philosophy and design, 2000 BC-2000 AD. Spon Press, London.
- Ζερνιώτη-Βεργή, Δ. (2002). Μον-Ρεπο, οι αρχαιότητες, η έπαυλη, ο κήπος. Εκδόσεις Απόστροφος, Κέρκυρα.
- Καρδαμίτση-Αδάμη, Μ., Παπανικολάου-Κρίστενσεν, Α. (1997). Ernst Ziller Αναμνήσεις. Εκδ. Libro, Αθήνα.
- Καρδαμίτση-Αδάμη, Μ. (2009). Ανάκτορα στην Ελλάδα. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα.
- Καρδαμίτση-Αδάμη, Μ. (2010). Ο Ερνέστος Τσίλλερ σχεδιάζει ανάκτορα για τον Γεώργιο Α'. Κατάλογος Έκθεσης «Ερνέστος Τσίλλερ, Αρχιτέκτων [1837-1923]», Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλέξανδρου Σούτζου, 22 Μαρτίου-30 Αυγούστου, Αθήνα.
- Κορρές, Μ. (2008). Εκτέλεση, περιεχόμενο και αξία των χαρτών της Αττικής του Κάουπερτ. Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα.
- Παπαγεωργίου-Βενετας, Α. (2008). Ο κήπος της Αμαλίας. Σχεδιασμός, ίδρυση και εξέλιξη του Εθνικού Κήπου της Αθήνας. Εκδ. Ίκαρος, Αθήνα.
- Σταματόπουλος, Κ.Μ. (2004). Το χρονικό του Τατοΐου. Εκδ. Καπόν, Αθήνα.
- Τσαλικίδης, Ι., Ταμουτσέλη, Κ.Χ. (1998). Μεθοδολογία αποκατάστασης και συντήρησης ιστορικών κήπων: Συμβολή στην προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Περιοδικό Κτίριο, σ. 5-15, Επιστημονική έκδοση Β, Θεσσαλονίκη.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

<http://www.elia.org.gr/>, Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο.

<http://www.ert-archives.gr/>, Ψηφιακό αρχείο ΕΡΤ.

<http://www.hnms.gr/hnms/greek/index.html>, Εθνική Μετεωρολογική Υπηρεσία.

ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης Γεωγραφικής Υπηρεσίας Στρατού, αρ. φυλ. 6435/4.

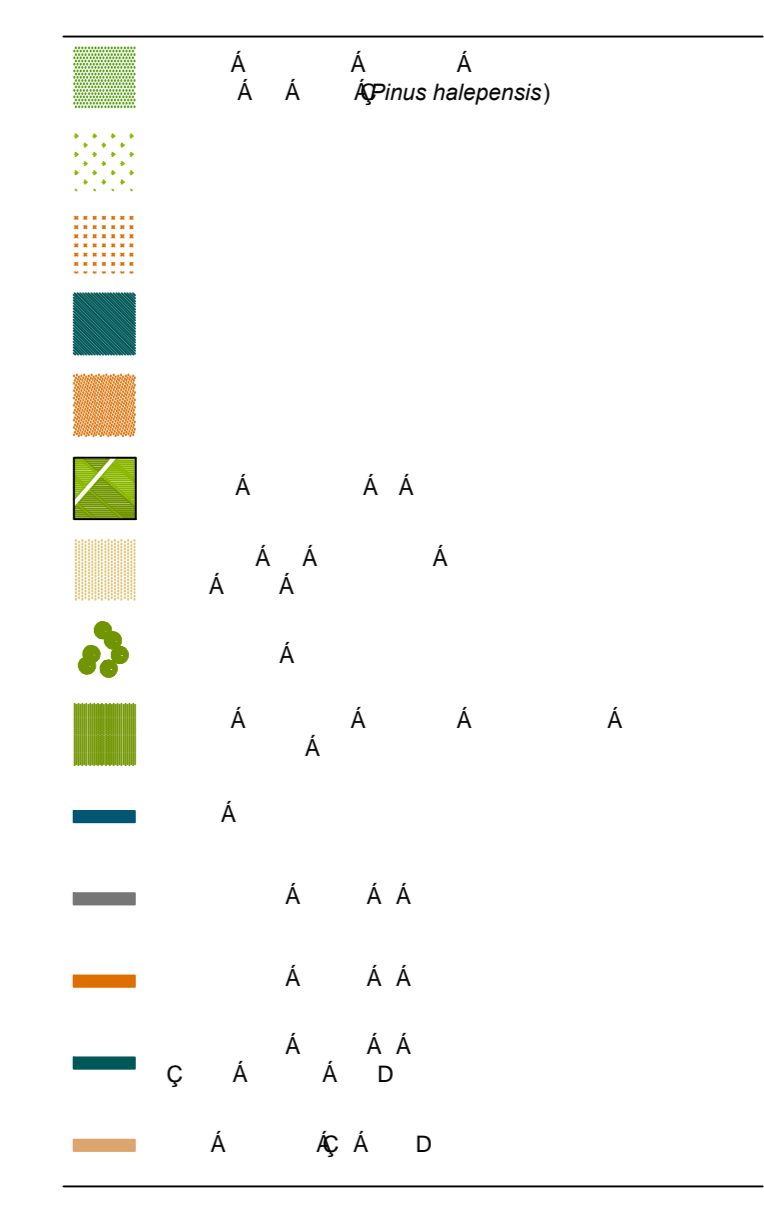
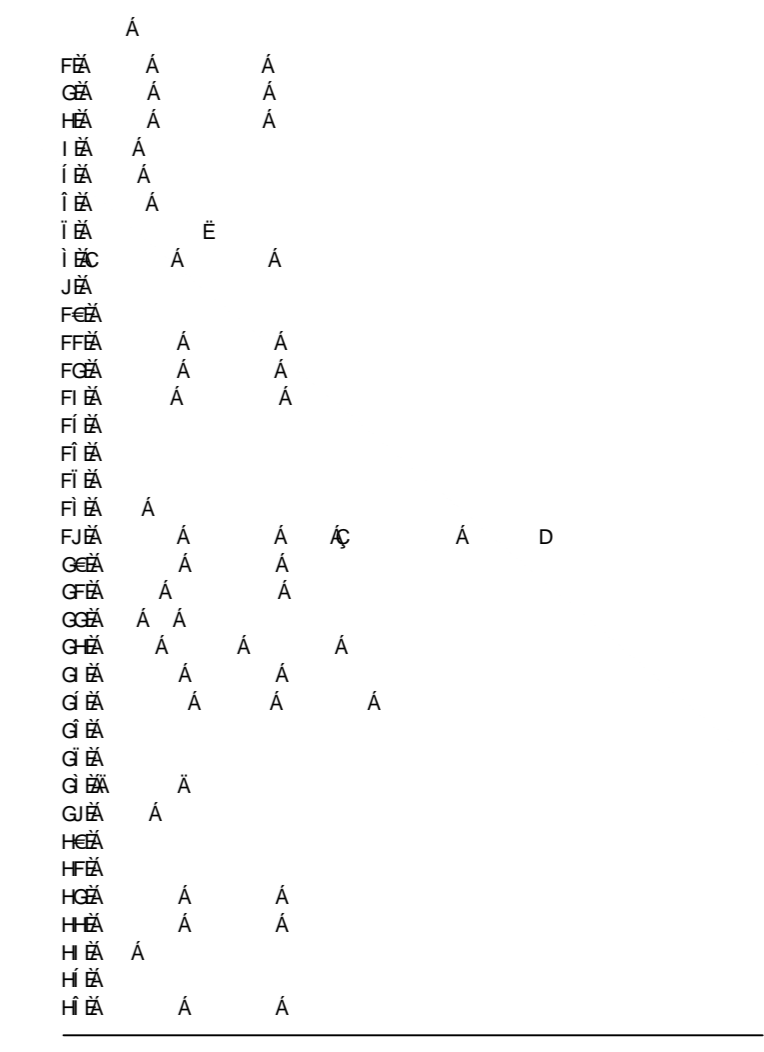
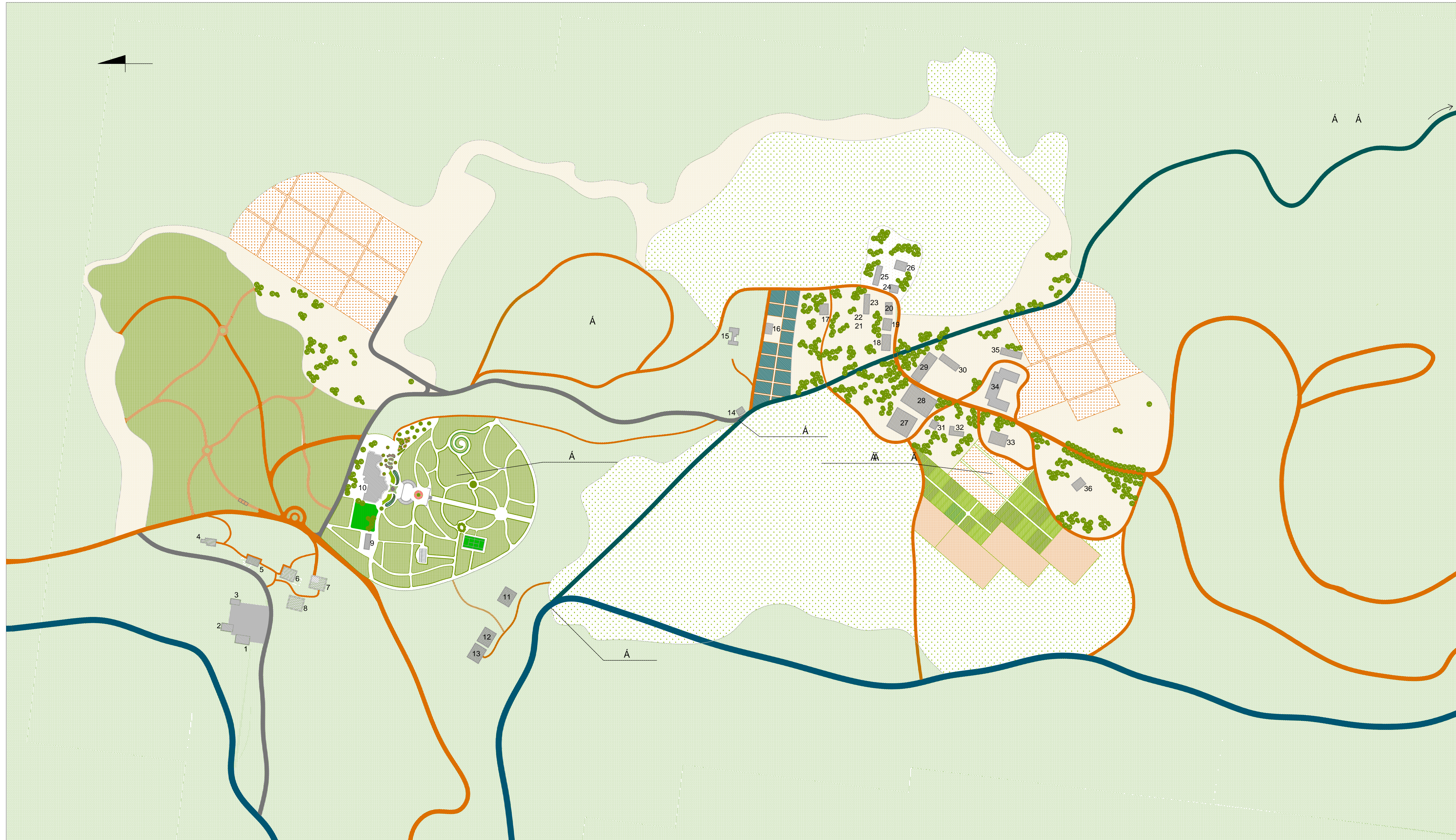
Χάρτης Κάουπερτ, Karten von Attika, Β1 XX Τατοί, επιμέλεια Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου, εκδ. Μέλισσα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΧΕΔΙΩΝ

Αρ. Σχεδίου	Τίτλος σχεδίου
----------------	----------------

- 1 ΣΧΕΔΙΟ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ
 - 2 ΣΧΕΔΙΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ
 - 3 ΣΧΕΔΙΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΗΠΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ
 - 4 ΣΧΕΔΙΟ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΩΝ ΦΥΤΕΥΣΗΣ ΠΑΡΤΕΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΗΠΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ
-

*Τα σχέδια που παρατίθενται στο παράρτημα είναι άνευ κλίμακας

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
 ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ
 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΠΙΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
 ΜΕΛΕΤΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΗΠΩΝ ΠΡΩΝΗ
 ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ ΤΑΤΟΪΟΥ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΗΛΕΚΤΡΑ ΚΑΝΕΛΛΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ: ΣΧΕΔΙΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ	ΚΛ. 1:2000 Αρ. Σχεδίου: 2
---	--

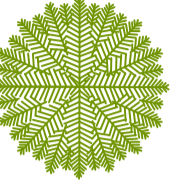

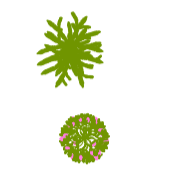
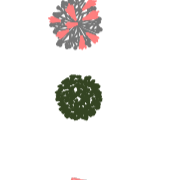
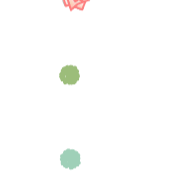
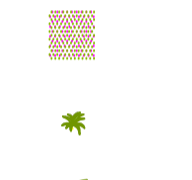
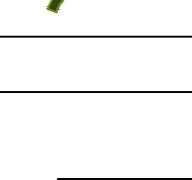
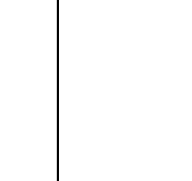
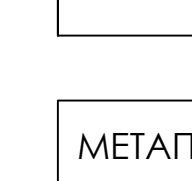

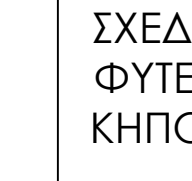
ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2011

- Pinus halepensis*
- Abies cephalonica*
- Cercis siliquastrum*
- Washingtonia filifera*
- Laurus nobilis*
- Viburnum tinus*

ΓΕΩΡΓΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΠΙΟΥ	
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΜΕΛΕΤΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΗΠΩΝ ΠΡΩΗΝ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ ΤΑΤΟΪΟΥ	
ΜΕΛΕΤΗΤΡΙΑ: ΗΛΕΚΤΡΑ ΚΑΝΕΛΛΟΥ	
ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ	
ΤΙΤΛΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ: ΣΧΕΔΙΟ ΓΕΝΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΟΥ ΚΗΠΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ	ΚΛ. 1:500 Αρ. Σχεδίου: 3
ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2011	

- *Abies cephalonica*
- *Cercis siliquastrum*
- *Washingtonia filifera*
- *Phoenix canariensis*
- *Yucca sp.*
- *Rosa sp.*
- *Hibiscus syriacus*
- *Myrtus communis*
- *Rosa sp.*
- *Vervena sp.*
- *Pelargonium zonale*
- *Vinca major*
- *Gave sp.*
- *Buxus sempervirens*

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
 ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΟΚΟΜΙΑΣ ΚΑΙ
 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ
 ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΥ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
 ΜΕΛΕΤΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΗΠΩΝ ΠΡΩΗΝ
 ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ ΤΑΤΟΪΟΥ

ΜΕΛΕΤΗΤΡΙΑ: ΗΛΕΚΤΡΑ ΚΑΝΕΛΛΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΦΩΤΙΟΥ

ΤΙΤΛΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ: ΣΧΕΔΙΟ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΩΝ ΦΥΤΕΥΣΗΣ ΠΑΡΤΕΡΙΩΝ ΤΟΥ ΚΗΠΟΥ ΤΟΥ ΑΝΑΚΤΟΡΟΥ	ΚΛ. 1:200 Αρ. Σχεδίου: 4
---	---------------------------------------

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2011